

ȚARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

Redacția și administrația: BRAȘOV, B-DUL REGELE FERDINAND No. 14

Anul II. Noemvrie-Decemvrie 1930 No. 6.

Suflete uitate Boghicii.

de Axente Banciu

(Sfârșit)

Constantin Boghici, întemeiat pe actele sale de binefacere, pe dărnicia manifestată în atâtea prilejuri — după cum vom vedea, nu numai față de populația nevoiașă ci și față de armată, — pe meritele sale câștigate întru promovarea comerțului și, în consecință, a folosului „erarului“, în anul 1808 cere să i se confere titlul de nobil.

Guvernul, adresându-se pentru informații magistratului, primește următorul raport:¹⁾

„Petiționarul e un comerciant bogat din localitate și, prin marele comerț ce-l face cu articole turcești, aduce multe avantajii erarului și acestei provincii, duce o viață onorabilă și corectă și de mai mulți ani și-a câștigat un merit special prin ajutorarea celor lipsiți prin împărțire de binefaceri din prisosul averii sale, astfel că e vrednic de o recompensă.

Relativ la meritele câștigate pentru obște, pe care le amintește petiționarul, magistratul are cunoștință de următoarele:

1. În 1805, susnumitul, îndemnat de marea mizerie a locuitorilor din Șchei, a împărțit între aceștia 500 fl. r., bani gata, 1000 pâni și două perechi de boi, tăiați.

2. Tot în 1805, s'a oferit să pună la dispoziție 6 recruți și în 1806 i-a angajat într'adevăr din mijloace proprii, plătindu-le și banii de echipare, parte pentru regimentul Mitrowsky, parte pentru Benjovski și parte pentru regimentul de husari Arhiducele Iosif.

---

¹⁾ Act nr. 1291 dela 23 Iunie 1808.

3. În anii 1806 și 1807, a adus o însemnată cantitate de porumb din Moldova și Valahia, pe care l-a împărțit, pe un preț mai scăzut decât al pieții, locuitorilor săraci de aici și în parte grănicerilor Săcui și Români („parte contra cost, parte pe datorie“ — peste ceea ce s'a tras însă dungă. Nota aut.)¹⁾

4. În 1807, a mai adus din Valahia mai multe serii de boi de tăiat, pentru vânzare aici.

5. A dat de mai multe ori Casei de educație (Erziehungshaus) Benjovski din loc bani, pânză și diferite alimente, fără nici o răsplată, pentru a ușura viața băieților din acea casă.

6. Atât tatăl petiționarului cât și acesta au furnizat pe preț redus — ca sindic pe lângă mănăstirea franciscană de aici — lâna necesară ordinului pentru confecționarea îmbrăcăminte (Ordens-tücher)“.

Rezolvirea cererii dela 1808 a lui C. Boghici se amână însă mereu. Când se reînnoiește, guvernul cere nouă informații, dar, de astă-

---

¹⁾ Pentru aducerea acestui porumb pe cheltuiala sa, C. Boghici — după cum reiese din actul de sub Nr. 8458 — se declarase dispus încă din anul 1805, când e invitat să declare în scris: câte găleți (Kübel) este dispus să cumpere spre scopul arătat (ajutorarea populației sărace).

Exportul porumbului din Moldova întâmpina însă greutăți. Din cauza aceasta, magistratul se adresează guvernului. Acesta răspunde că exportul nu e cu desăvârșire oprit, ci a fost refuzat numai pânăce se va cunoaște rezultatul recoltei și al eventualului prisos. Magistratul să fie deci cu răbdare, pentru că după cum a fost anunțat judele orașului, principele Țării Românești nu va împiedeca exportul de porumb, dacă el se va face pe'ncetul și'n cantități mici și dacă se va evita tot ceea ce ar bate la ochi. (Acelaș act.)

În sfârșit, la 10 Maiu 1806, sosește dela Comandamentul gen. din Sibiu învoirea pentru importul a 800 chile din Valahia (actele n-rii: 1475 și 2826), iar în actul de sub nr. 1844 dela 10 Iulie ni se spune că agentul Curții aulice din București anunță guvernul transilvănean că permisul pentru exportul a 800 chile (4000 găleți) porumb pentru ajutorarea populației nevoiașe din Brașov a fost înmănat lui Const. Boghici, care se dusese la București după ce își lichidase socotelile cu negustorii George Castro și Pană Sterio.

Se mai spune în acest act că Boghici, după ce a făcut un dar de cercei în valoare de 50 galbeni marelui Postelnic „nu și-a întrebuințat gura într'un mod amabil în timpul șederii sale aci“.

Guvernul ardelean, la această notificare, atrage atenția magistratului din Brașov că astfel de purtare trebuie evitată, fiindcă ea ușor ar putea strica armonia de vecinătate, la a cărei menținere acest principat este în deosebi (am meisten) interesat.

dată, magistratul nu mai e de părerea pe care o iscălia la 1808. Se va vedea pentruce. Boghici a trebuit să se mulțumească cu „Goldene Ehren Medaille“ primită la 1806.

Iată și tabloul meritelor pe baza cărora cere C. B. titlul de nobil cu predicatul „Cronentreu“ și pe care magistratul încă le comunică guvernului.¹⁾

1. Pe timpul foametei care stăpânia în unele părți ale Transilvaniei, a adus o cantitate respectabilă de cereale (Früchte) din Țara Românească, vânzându-le, sub prețul pieții, celor lipsiți și celor dela graniță pe lângă un termen mai îndepărtat de plată, iar o parte mai mică împărțind-o gratuit celor săraci.

2. În 1805, a distribuit locuitorilor săraci din Șchei 500 f.

3. În timpul războiului cu Francezii, a pus la dispoziția armatei insurecționale, gratuit, 6 recruți, 12 cai de remontă, furnizând și cai de remontă pe preț redus; iar ploștile (hölzerne Flaschen) oferite de comercianții de aici le-a expediat până la Cluj pe cheltuiala sa.

4. Prin fabrica de postav din Tohanul vechiu și prin comerțul său a servit 1-ul reg. românesc de graniță și în genere comerțul activ din Transilvania, promovând folosul erarului și procurând pe seama Palatinului ungar, pe preț ieftin, zahar și cafea.

5. A luat asupra-și și a distribuit conform contractului suma de 90.000 piasteri, primită la Constantinopol dela Poarta otomană drept despăgubire pe seama oierilor de aici pentru pagubele cauzate lor de către armata turcească.²⁾

---

¹⁾ Act Nr. 227 din 1823.

²⁾ E vorba de oierii ardeleni din Bran, Turcheș, Satulung și alte localități din Țara Bârsei, cari în anul 1808 (în actul cu Nr. 2282 din 1814 se vorbește de anul 1806) au suferit în Țara Românească însemnate pagube în turmele lor din partea armatei turcești. Suma de 90.000 (în unele acte se vorbește de 95.000) piasteri, acordată de Poarta otomană drept despăgubiri, a fost încredințată lui C. Boghici spre a fi distribuită celor păgubiți.

Suma a fost ridicată în rate. Poate din cauza aceasta n'a putut fi distribuită la termenele dorite de păgubași. De aci apoi plângeri și procese.

Cu cohibașii brăneni avusese o învoială în scris, pe care aceștia n'au voit să i-o restituie, deși Boghici predase suma ce li se cuvenia din despăgubiri (13.750 piasteri) căpitanului sup. Ios.

6. Pentru promovarea binelui obștesc a căutat să realizeze și alte întreprinderi mari, care, însă, parte n'au succes, parte n'au fost primite.

Dărnicia lui C. Boghici ne-o atestă și Iosef Fr. Trausch¹⁾ care, vorbind de vizita dela 1817 la Brașov a împăratului Francisc II, spune că „garnizoana a primit dela mai mulți locuitori ai orașului un dar de 600 fl., iar *dela marele comerciant Boghici* (Boditsch) câte un sfert (Seitel) de vin de fiecare soldat, ceace Comandamentul general a adus la cunoștința înaltului Consiliu ces. reg. de războiu“.

Pe baza atâtor acte de filantropie, de largă dărnicie, nu e de mirare că C. Boghici aspira la titlu nobiliar — de care se bucurau atâția, fără să fi făcut jertfele pe care le făcuse el — și care, în acele vremuri, pe lângă o creștere a prestigiului social, aducea și alte avantaje.

Îi vor fi trezit această vanitate poate și averea pe care și-o strânse, ca și legăturile pe care le avea cu boierimea Țării Românești.

D-l Aurel A. Mureșianu, care ne-a pus la dispoziție testamentul lui I. Boghici, inventarul averii lui C. Boghici și cel al Anastasiei Demeter Nicolau (născută I. Boghici) — aflate de d-sa în arhiva municipiului — pentru care țin să-i mulțumesc și la acest loc, cum țin să-i aduc mulțumitele mele și d-lui C. Sassu, directorul Arhivei, pentru bunăvoința cu care ne-a stat într'ajutor la descifrarea ciornelor unor acte vechi — ne spune că *Teodor Nica*, mort în 1928 în Anglia, înrudit cu familia Boghicilor, povestea că în familie se vorbea de un Boghici fost ofițer în regimentul de gardă al împăratului și de un alt Boghici, din Brașov, care — după tradiția familiară — își potcovia caii cu potcoave de argint.

Astfel de tradiții, chiar dacă exagerează realitatea, nu se nasc despre sărântoci. Ele au la bază bogăția, luxul. Despre care, de altfel, fac suficientă dovadă Anexele.

Bisztray (Actul cu No. 623 din 1816, la care e anexată și copia chitanței eliberată de Bisztray).

Brănenii, la cererea lui Boghici de a i se restitui actul de invoială, răspund prin castelanul Bokross că, simțindu-se scurtați în partea lor, nu i-l pot restitui și că își vor căuta dreptul lor „via juris“ (Nr. 680 din 1816).

¹⁾ O. c. vol. II. pg. 568 (Ms. în Arhiva municipiului).

Legăturile cu boierimea Țării Românești o dovedesc registrele bisericii grecești a Sf. Treimi, în care *sofia unui vornic, Ecaterina*, figurează ca nașe a fiului lui Ioan Boghici, Gheorghe, născut în Sept. 1821.

Iar naș al lui Nicolae, fiul lui Const. Boghici, născut la 7 Maiu 1816, e *arhon Costache Ghica*.¹⁾

Increderea în forțele sale, în vaza de care se bucura, se vădește adeseori în atitudini de-o îndrăsneală pe care alții nu și-o permiteau.

Fiindcă nu plătise la termen prețul viilor pe care le cumpărase la licitație în Țara Românească — pentru ceea ce C. Boghici căută să se justifice — judecătoria districtuală îi întabulează pe casă suma întârziată „parc'ar fi proprietatea ei“ (als wenn sein eigenes Haus wäre) — zice Boghici.

B., care nu fusese nici anunțat nici ascultat în chestie, se adresează magistratului spre a-l lua sub scutul său contra procedurii volnice a judecătoriei care „nicht nach Gesetzen sondern nach Wunsch und Willkühr geschehen ist, — wie schon mehreremahlen dergleichen geschehen sind, und dadurch rechtschafene Bürger gekrönnt seyn“.

Pentru expresiile jignitoare întrebuințate la adresa judecătoriei, ca „Warnung“ pentru viitor, C. B. a fost condamnat la 24 ore arest.²⁾

Alt caz. C. B. acuză pe Francisc Kletzel, interpret pe lângă Poarta otomană, că din suma acordată de aceasta drept despăgubiri pe seama oierilor ardeleni păgubiți de armata turcească, a reținut în mod volnic pentru sine 2638 1/2 piasteri („arbitrarie 2638 1/2 Piastros subtraderit, et incompetent pro se retinuerit“.)

Guvernul cere magistratului ca B. să fie muștrat cât se poate de aspru pentru „denunțul falș“ ridicat contra tălmăciului Fr. Kletzel și să fie constrâns a-și cere scuze în scris și a plăti această sumă oierilor păgubiți.³⁾

Boghici, increzut, se vede, în temeinicia afirmațiunei sale, nici nu se gândește la cererea de scuze.

¹⁾ Informațiunile d-lui A. A. Mureșianu.

²⁾ Act nr. 2225 din 1822.

³⁾ Nr. 2282 din 1814, 21 Iulie.

De aceea, guvernul, ținând cu orice preț să spele pata pe care o aruncase B. asupra funcționarului său, după un an de zile, la 1815, revine asupra ordinului, pretinzând din nou: *sau scuze sau arestarea lui Boghici.*¹⁾

Pășirea aceasta îndrăsneață, fără menajamente chiar față de autorități, de slujbași ai statului, atrag însă și mai mult asupra lui atacurile celor care nu vor fi privit, desigur, cu ochi buni întinderea întreprinderilor sale, concurența puternică pe care le-o făcea.

Le clătinașe situația materială a fraților Boghici și devalvarea finanțelor dela 1811 când valoarea bancnotelor a fost redusă la $\frac{1}{5}$ din cea nominală, devalvare care se repetă și cu bancnotele emise la 1813, (reduse la $\frac{1}{3}$), necruțând populațiunea țării nici în 1816, când o nouă devalvare ruinează atâta lume.

Mai adăogând la acestea și viața luxoasă pe care o duceau B., nu ne vom mira că afacerile încep să le meargă tot mai rău. Cererile de moratoriu, de reduceri de arenze, de relaxări de contracte, de sechestru, din partea creditorilor, devin tot mai dese.

Chiar soția lui C. B. protestează odată împotriva vânzării viilor ei din Muntenia de către bărbatul ei, din care pricină, în urma unei hotărâri a Divanului (Divanal Entscheidung) consulatul imp. rusesc din Muntenia o somează ca în curs de 40 de zile să-și precizeze pretențiunile și să i le înainteze fie direct, fie printr'un împuternicit (Nr. 2837 din 1830).

Că în astfel de situațiune strâmtorată C. B. va mai fi călcat și alături de drumul corectității, se poate. Nu se poate însă să nu simți că raportul magistratului dela 1823 — la o nouă cerere de informații din partea guvernului în chestia titlului nobiliar pe care-l cerea C. B. — e dictat și de un alt sentiment decât cel al adevărului. Toate meritele pe care i le recunoștea și pe care le sublinia în raportul trimis în 1808, de astă-dată sau se reduc la zero, sau sunt prezentate cu totul în altă lumină, defavorabilă petiționarului.

„Comerciantul care în 1808 prin marele său negoț aducea multe avantaje erarului și acestei provincii“, devine în 1823 „un om lacom de câștig, care folosește greutăți false în comerț“. Petiționarul de atunci „cu o viață onorabilă și corectă“ acum e pre-

¹⁾ Nr. 1993 din 1815, 6 Iulie.

zentat ca ducând o viață familiară nu prea model „(keine musterhafte Ehe)“, ca „iubitor de procese“, „speculant“, „necruțându-și nici neamurile“¹⁾ vinovat de iregularități la arendarea dominiului din Turcheș.

Cel care în 1808 își câștigase „un merit special prin ajutoarea celor lipsiți prin împărțire de binefaceri din prisosul averii sale, astfel că e vrednic de o recompensă“, acum e declarat „nedemn de a fi ridicat în rândul nobililor și destul de onorat pentru *speculațiile sale egolste* cu medalia de aur (goldene Ehren Medaille) câpătată *inainte de 1808*“²⁾ deoarece după această dată „nu numai că nu și-a câștigat merite nouă, dar și faptele sale anterioare laudabile le-a întunecat complet prin purtarea sa lipsită de caracter“ (iscălit Ventzel).³⁾

Și, ca această „întunecare a faptelor sale anterioare laudabile“ nu cumva să apară cuiva necompletă, se îngrijește din parte-i și magistratul, prin suplimente de informații, retăcute la 1808, — oare de ce? — relativ la aceste fapte.

Așa, de-o pildă, tot în actul cu Nr. 227 din 1823, găsim lămurirea dată guvernului că lui C. B. „i-a fost ușor“ să distribuie gratuit sărăcimii de aici „o parte mică“ din câștigurile frumoase realizate din vinderea cerealelor aduse din Țara Românească. A trebuit s'o facă, dacă n'a vrut să se arate nerecunoscător pentru *Cartea Domnească* (Freiheitsbriefe) pe care a primit-o fără să-l coste nimic, în urma intervenției „judecătorului v. Kronberg și a răposatului guvernator al țării contele George Bánfi,— carte pentru care alți negustori (Speculanten) ar fi trebuit să plătească sume mari erarului turcesc“.

La 1815, probabil tot în urma informațiilor date de magistrat, i se cere de oficiul militar de aprovizionare restituirea Cărții Domnești. Magistratul, cu această ocaziune, îi pune în vedere că ar fi bine „mit seinen gewinnsüchtigen Strittigkeiten nicht mehr zu belästigen“.⁴⁾

¹⁾ „Pe sora sa Paraschiua, măritată după Mih. Cimbru și rămasă văduvă la 1805 (De ce nu va fi fost remarcată oare în raportul dela 1808 această purtare a lui C. B.? Nota trad.) o poartă în procese, prin negligența sa ca executor testamentar cu Agneș, soția supusului turc luon (Iani) Demeter“.

²⁾ Sublinierile sunt ale mele Ax. B.

³⁾ Nr. 227 din 1823.

⁴⁾ Nr. 1854 din anul 1815.

Mai târziu — e vorba de anul 1840 — când C. B. se vede nevoit, în urma sărăcirii, să ceară o pensie de grație (Gnadengehalt), magistratul ține iarăși să informeze guvernul că acesta, pentru meritele sale anterioare, a primit la 1806 — fără să uite să adauge: „în urma intervenției judecătorului sup. Georg Franz Klompe von Kronberg“ — *mica medalie de aur pentru merite cu panglică și (indescifrabil)*. El însă, în loc să se mulțumească cu această foarte onorifică distincție preafaință, încă de pe atunci, dar mai ales în anii 1822 și 1827 — întemeiat pe meritele sale, pe certificatele și alte scrisori privitoare la aceste merite — a cerut titlul de nobil ungar cu predicatul „von Kronentreu“.¹⁾

Mare cutezanță!... Oare de ce nu va fi fost taxată mica medalie de aur de suficientă distincție pentru meritele lui Const. Boghici și la anul 1808 când petiționa pentru titlul de nobil?

Răspunsul se deprinde singur din situația în care se găsea C. B. la cele două date: bogat, cu vază, la 1808; sărac, fără putere, la 1840.

Era deci explicabil că magistratul, la această dată din urmă, n'a uitat să explice nici afirmațiunea că copiii, arătându-l pe stradă pe C. B., îi strigă vorbe de laudă.

Erau puși la cale de însuși C. B. ca să-și creieze prin aceasta o atmosferă prielnică ajungerii scopului ce urmăria, — spune magistratul cui vrea să-l creadă pe cuvânt.

Găsim în actul din urmă și explicarea sărăcirii lui B.: „Dela tatăl său, care era foarte bogat, a moștenit o avere considerabilă, dar, de mai mulți ani, în urma traiului luxos, a clădirii de casă luxoasă și a speculațiunilor sale făcute la timp nepotrivit (durch grossen Luxus, luxuriösen Hausbau und durch unzeitige Speculationen), — în care timp a contractat și datorii însemnate — a decăzut (ist herabgesunken)“.

Oficiul cărților funduare sub Nr. 3747/1840 comunică, la cererea magistratului, că Const. Boghici, după cât îi este cunoscut, nu posedă aici decât o vie pe Straje (Schlossberg) sub Nr. 2. grevată de următoarele pasive: Ioan Popp f. 900 w. w. (valută vieneză) și David Papp d'Arpasy f. 259 w. w.

Și mai comunică, ulterior, că are asigurat prin contract și dreptul de locuință până la moarte în casa din Piață Nr. D. 91,

¹⁾ Nr. 3988 din anul 1840.

cedată, prin schimb, curatorilor bisericii românești („an die Wallachischen Kirchen-Curatoren durch Tausch, eigenthümlich überlassenen Wohnhause“).

Pornit pe povârnișul ruinii, C. B. nu s'a mai putut reculege. Considerabila sa avere se mistuie văzând cu ochii, rămânând doar o amintire. Iar sărăcia în care își încheie viața: un avertisment pentru alții. Cel care dispunea (vezi Inventarul) de o caretă și trei butce (una nouă de Beciu, alta a la Nelson) etc. e sortit să-și înnoade zilele din ce bruma poate agonisi cu cărăușia cu doi cai și o căruță, — și acestea cumpărate pe datorie.

În cererea pe care o face în anul 1846 (act. Nr. 3958 dela 2 Nov.) spre a fi trecut în cea mai inferioară categorie de impozit, amintește că el n'a moștenit (bekanntlich) nici o avere dela tată-său (acum se poate înțelege de ce e nevoit să nege moștenirea!) ba în afară de aceasta, a dat peste el și nenorocirea că, degerându-i un picior, a trebuit să i-l amputeze dela genunche și că se susține ca vai de el cu cărăușia („blos durch die auf Credit angekauften zwei Pferde sammt Wagen, als Frachter seine Lebensbedürfnisse auf kümmerliche Art erwerbe“).¹⁾

Nici urmașii fratelui său n'au avut parte de soartă mai bună. „Divizoratul“, încă în anul 1833²⁾ „ca să poată îmbrăca pe cei patru copii minori ai lui I. Boghici, cere voie ca să poată vinde pământurile pe care li le lăsase bunica lor, Anastasia, nu ca parte de moștenire ci ca dar“.³⁾

Soarta Boghicilor, din nenorocire, e soarta multor negustori români brașoveni. Ridicați la nebănuită bunăstare, în același timp

1) La 1858 Const. Boghici trăia încă. Masa epitropiei din bis. Sf. Adormiri, dăruită de el și purtându-i și azi inițialele numelui, datează din acest an.

2) Act Nr. 3266.

3) În actele conexe sub nr.ii 2058 și 2610 din 1848, se vorbește de un Emanoil Boghici (frate cu Const. Boghici, Vezi nr. 1129 din 1843) despre care testamentul bătrânului Boghici nu face amintire și care se plânge judecătoriei că nevastă-sa, Ecaterina născ. Rasch din Râșnov, căreia îi dăduse voie să plece în Ianuarie la București, în afaceri familiare, pentru 6 săptămâni, nu s'a mai întors. Și deoarece la plecare și-a luat și lucrurile și hainele cele mai bune, ba pe de-asupra a făcut și datorii în numele lui, zălogindu-i averea de aici, roagă Agenția din București să dispună expedierea ei acasă.

La acte se află și următoarele rânduri în nemțește, iscălite de Catherine Bodits: „Am învoirea bărbatului meu Emanoil Bodits să rămân aici în București până la 28 Aprilie, când voi fi obligată să mă întorc acasă în Brașov“. București, 8 Aprilie 1848.

mușcați de șarpele ambiției de a-și lărgi tot mai mult afacerile, de a-și spori și mai mult averea, încrezuți în steaua lor, ducând, adeseori, un traiu fără socoteală și eliminând din calculele lor primejdii de a doua zi, neprevăzutul, se prăbușesc fără putința de a se mai reface.

Din prisosul averii lor, în majoritatea cazurilor, au beneficiat însă și alții. De-atâtea ori, *sufletul neamului*.

E cazul fraților Boghici ca și al negustorilor ctitori de instituții culturale, sprijinitori cu fapta ai mișcărilor naționale menite să ne creieze o altă soartă.

Suficient titlu ca amintirea faptei lor să rămână de-asupra lespedei mormântului care închide lutul trupului.

*

Din această odinioară frunțase familie a Brașovului nu știm să mai existe azi vr'un urmaș. Numele chiar îi este acoperit de mult de cenușa deasă a uitării. Doar un pristol în curtea bisericii Sf. Nicolae — „Masa lui Boghici“ — și până înainte de războiu cu trei-patru ani, o Fântână — „Fântâna lui Boghici“ (Fântâna roșie) — azi înfundată, din str. Fântâna Roșie (o ramificație din str. Băilor din Șchei) mai amintesc celor de azi de acest nume. Atât.

Că cine au fost acești Boghici, ce au reprezentat ei în trecutul nostru, mai ales Ioan și Constantin, cine mai știe ceva?

Azi însă, când se botează din nou străzile Brașovului, e bine să se știe.

Grăbita eternizare a numelui celor vii încă — mai ales al celor care n'au avut nici o legătură cu acest oraș — când atâți înaintași vrednici, de-atâta amar de vreme, așteaptă un semn de aducere aminte — dacă nu de recunoștință — pentru ceea ce au muncit și jertfit ca să se poată păstra românesc, până'n zilele mari ale Unirii, sufletul acestui neam, vădește slăbiciuni care nu pot prezida la astfel de hotărâri.

Ele jignesc nu numai sufletul celor morți, ci și pe viii care știu că prezentul nu e decât suma trecutului.

Graba cu care tămâiem pe cei vii prejudiciază și verdictul posterității, care, departe de contingențele prietenilor sau simpatizilor noastre, e singura în situație de a ne putea cântări, cu obiectivitatea recerută, valoarea și dreptul la nemurire.

Testamentul lui Ioan Boghici

De vreme ce întâmplarea cea viitoare iaste nevăzută, și însuși ingerilor necunoscută pentrucă numai la Dzeu toate sânt cunoscute. Dirept aceea și eu robul lui Dzeu Ioan am socotit mai nainte până a nu mă cuprinde stărsitul vieții mele, și până încă sânt mințile întregi și sănătoase, să fac diată, și să dovedesc gândul meu cătră moștenitorii mei cei aleși, cu care voesc să chivernisească ei averea mea, mutătoare și nemutătoare, după petrecerea mea din viață. Ci întâiu mă rog lui Dzeu ca unui milostiv să-mi erte mulțimea păcatelor mele cele ce am greșit ca un om în această lume, așisderea mă rog și tuturor creștinilor. cui ce voi fi greșit să mă erte, și de mine încă să fie ertați toți câți îmi vor fi greșit, și ori ce rău îmi vor fi făcut.

După aceasta las cu sufletul meu ca după pristăvirea mea să mi se facă cele ce mi se cade după lege până la 7 ani. Iară pentru ca să nu fie între copiii mei urăciune, și nedragoste, pentru cheltueele ce am cheltuit cu copilele cele măritate, să să caute catastifele, cel cu N. 1, N. 2, N. 3, N. 4, și N. 5, fiindcă acolo să află toate pe larg, ce am cheltuit și ce să află.

Afară dintr'aceasta cu toată voia mea las copiilor ce am, adecă la doi frați, viia cea dela Cernătești. Costandin să stăpânească viia jumătate despre Dănoae cu o cramă. Și Ioan jumătate viia despre Dan frățeste întocma unul ca altul.

Iară cestor doauă copile mici las cu sufletul meu ca fieștecare dintrânsele să li să scoată din mijloc ¹⁾ fr. 500, iară ce li să va mai veni să fie părtașe cu mijlocul.

Dăruesc ginerelui meu Kyr Dimitrache ²⁾ stupina din Tărlungeni, să naibă nimenea (voie) a i-o pune la împărțea. Pentrucă nu s'au mulțumit ³⁾ cu nimic căci a fost la boltă un an.

Las cu sufletul meu când mă va chema Dzeu din lumea aceasta în 40 de zile să mi să facă 40 de sărindare și dintraceste jumătate în Cetate și pela sate, și jumătate în Șchei la biserică unde să mă și îngroape, la locul cel părintesc. Mai las cu sufletul meu ca din bunul meu când va trimite Dzeu noroc copilei soară-mea Mariei să să dea fr: 100, așisderea la casa părintelui Radu copilelor fr: 50 și la casa răposatului Simion Ivașcu fr: 50. Așisderea las cu sufletul sfinției sale părintelui Gheorghie Duma copilei fr: 150, pentrucă de multe ori l-am ostenit la multe scrisori în treaba mea și cu nimica nu l-am mulțămit.

La cele mai sus zise las epitropi pre singuri ginerii mei împreună cu copiii, ca aceste mai sus zise să nu să smintească nici una. Iară partea acelor 2 copile și partea celor 2 copii, și partea soției mele să nu să înstrăineze în mână străină, ci în casa mea și în mâna copiilor mei Costandin și Ioan:

¹⁾ massă.

²⁾ D. N. Nicolau (n. în 1760) soțul Anastasiei I. Boghici și fratele lui Nicolou Nicolau.

³⁾ N'a fost răspătit.

să negustorească ei împreună. Deci epitropii ginerii mei în toți anii să aibă a lua sama cu socoteala văzând lucrul cum merge. Iară când Dzeu va trimete noroc copilelor să-și ia ele toată partea lor.

Aduc aminte aceasta ca după pravila țării, a avea soția jumătate parte în case, și eu nu impedec, însă după moarte și după vreme vrând soția mea a pași la altă căsătorie cu alt bărbat, atunci ginerii mei și mai vartos fiii mei, să-i întoarcă jumătate partea ce are în case în bani, și să meargă unde ar vrea, iară parte în case mai mult a nu avea. Ci numai copiii mei fiindcă așa poftesc.

Mai poftesc iară ca dichisurile și calabalurile cele mai mărunte acelea să nu să mai pue la împărțeală ci în case să rămăe, atât în partea soției cât și în partea copiilor, căruia (sic!) vor avea partea în case.

Aceste mai sus zise toate cu căldura sufletului meu așa le las. Iară oricare din moștenitorii mei care i-am pomenit mai sus, au din judecători sau din cei bisericești sau din cei lumești, ar vrea să întoarcă sau să strice această diată a mea, să aibă a da răspuns și samă la înfricoșata ziua aceea a răsplătirii, înaintea judecătorului celui drept și nefățarnic Domnului nostru Isus Hristos Dzeul celui adevărat.

Brașov 1794 Martie 3

(L. S.)

ss. *Ion Boghici*.

Și eu cea mai jos iscălită soția dumnealui jupânului Ioan și bărbatului meu, puind degetul în loc de pecete înaintea sfinției sale părintelui Gheorghe Duma, precum cele zise mai sus de dumneaei soției mea (sic!) și toate cele lăsate milosteniei stułbe, și parte copiilor, toate din mijloc să să scoață precum de mine sânt primite și prin știrea și voia mea este adevărit.

† *Anastasia* soția dumnealui
jupânului Ion Boghici.

Eu cel mai jos iscălit am scris după cum mi-au zis dumnealui jupânul Ion Boghici, înainte-mi fiind, prin știrea și cu voia dumneaei jupânesei Anastasiei jupânesei dumnealui. Așa mărturisesc înaintea lui Dzeu și a oamenilor punând și pecetea să să crează.

(L. S.)

Ierei Gheorghe Duma martor.

Inventarul averii lui Const. Boghici

<i>Tipografia</i>	f.	10.000—
Marfă	„	34.859.16
776 Cordovane din Țară ce au adus boierii	„	3.465—
779 Cântare scumpie ce se află în Săcele și Bran	„	6.384—
Sume la datornici	„	28.357.68
Scule (cercei și inele, mărgăritare, „robin“ diamanturi ș. a.)	„	3.116—
Argintării (sfeșnice, tacămuri ș. a.)	„	2.400—
Mobilă	„	2.136—
O butcă nouă de Beciu	„	1.100—
O butcă a la Nelson, nemțească	„	600—
O butcă veche	„	300—

O caretă	f.	400.—
O sanie veche	"	60.—
5 cai galbeni	"	1.000.—
2 perechi hamuri și 1 per. hamuri „pă patru cai“	"	250.—
$\frac{2}{3}$ parte din casa sub nr. 99	"	8.000.—
$\frac{1}{3}$ parte altă casă	"	6.000.—
Alte case și proprietăți (în Blumăna, în Valea Lată, în Brașovul vechiu)	"	24.170.—
2 stupine	"	4.000.—
49 $\frac{1}{2}$ holde (în Țara Bârsei)	"	2.184.80
16 pogoane vie în Valea Zidului (în Țară)	"	6.000.—
Alte pogoane vie	"	2.270.—
Altă avere (marfă, lemne ș. a.)	"	
	In total:	f. 160.618.64

Datori :

La maica	f.	34.685.66
La două surori (Chivuța și Marinița)	"	19.400.—
La Biserica din Șchei	"	600.—
La Biserica din Râșnov	"	800.—
La firme vieneze	"	9.142.—
La cumnatul Greceanu	"	7.000.—
La Sima din Târgoviște	"	7.625.—
La alții, alte sume	"	
	In total	f. 111.096.26
	Rămâne avere	f. 49.522.38

Brașov 1 Febr. 1870.

Trad. din l. germ.

Inventarul

averii rămase după *Anastasia Demeter Nicolaus*, soția „des griechischen Handelsmannes“ și împărțirea ei între

1. văduva lui Dumitru
2. fiul Nicolae, de 22 ani
3. fiul Ioan, însurat.

Casa din Șchei Str. Ecaterinei nr. 48 clădită în 1780 în m. c. 9000	fr.	22.500.—
7 pogoane vie în Țara Românească	"	4.200.—
1 grădină în Str. Nisipului de sus	"	875.—
1 stupină pe râul Târlungul	"	875.—
2 jugăre livadă, tot acolo	"	375.—
12 șire mărgăritare mari	"	1.000.—
20 șire mărgăritare mici	"	500.—
1 pereche cercei	"	500.—
2 inele cu diamante de $\frac{4}{8}$ s carate	"	562.—
1 inel cu solitar	"	250.—

1 inel cu safir	fr.	100—
1 inel cu diamant	”	50—
1 pereche cercei	”	50—
1 garnitură de cuțite de argint, furculițe franțuzești, de 16 loți	”	675—
12 perechi detto de 13 loți	”	300—
10 pahare de argint și 10 linguri	”	288—
1 pocal de argint	”	93.45
12 „sarfuri“ de argint	”	144—
2 solnițe de argint	”	30—
1 tavă pt. dulceață	”	24—
12 lingurițe de cafea, de argint	”	43—
1 serviciu de cești de cafea	”	60—
12 cești de porțelan	”	12—
1 oglindă mare de părete	”	200—
2 oglinzi mici de părete	”	250—
2 canapele cu 12 scaune	”	200—
1 canapea detto	”	250—
1 canapea detto	”	700—
etc. etc.		

Fiii lui *Dimitrie N. Nicolau* (1760—1830) și ai *Anastasei n. I. Boghici* mai târziu și-au schimbat numele în *Dimitropol*. (Vasile M. Dimitropol, fost avocat, prefect, deputat și senator din Târgoviște era un descendent al acestei familii) (Gologan o. c. pg. 61. — după A. A. Mureșianu).

Dimitrie și Constantin Nicolau fuseseră proprietarii primei rafinerii de petrol din Ardeal.

DIPLOMAȚIA IN TRECUT ȘI ÎN PREZENT

de **Caius Bardoși**

(Sfârșit)

b) *Organizarea Ministerului.* În trecut ministerele de externe erau foarte simplu organizate. Distanțele mari și comunicațiile dificile între guvern și agenții săi diplomatici din străinătate, limitau caracterul instrucțiunilor numai la principii generale, stabilirea amănunțelor fiind lăsată la inițiativa agențiilor. Astăzi această situațiune s'a schimbat radical. Trenurile rapide, vapoarele transoceanice, poșta aeriană, telefonul și telegraful cu și fără fir, cablul submarin, toate aceste invențiuni au produs o revoluție, ca în multe alte domenii, și în raporturile dintre guverne și agenții lor diplomatici. *Astăzi orice afacere diplomatică, orice negociere, orice dificultate internațională este examinată și soluționată dela centru.* Ministerele de externe își instruesc agenții diplomatici până în cele mai mici amănunte. *Deaceea organizarea ministerelor trebuie să fie acomodată acestor noi cerințe.* Ea trebuie înfaptuită mai ales prin metodele diviziunii raționale a muncii, pentruca o specializare tehnică să faciliteze soluțiunile cele mai judicioase ale problemelor curente.

Cu o satisfacțiune și cu o mândrie legitimă putem să amintim aici *reforma recentă a Ministerului nostru de externe, a căruia organizare a fost complect schimbată și adaptată exigențelor timpului.*

Putem studia această reorganizare din două izvoare de drept. *Primul este Legea pentru organizarea ministerelor.*¹⁾ *Al doilea este Inaltul Decret Regal No. 1406 din 3 Mai 1929.*²⁾ Ambele conțin aceleași principii generale cu privire la reorganizarea ministerului de externe, deși I. D. R. este mai complect decât legea.

D-l *Iuliu Maniu*, Președintele Consiliului de Miniștri, într'o serioasă, documentată și luminoasă expunere de motive, pătrunsă de conștiința occidentală și modernă a obligațiunilor serviciilor publice față de cetățenii contribuabili,— a arătat principiile fundamentale, pe cari se reazimă noua reformă a mecanismului gu-

¹⁾ Votată de Senat la 26 Iulie 1929 și de Cameră la 28 Iulie 1929, publicată în „Monitorul Oficial“ No. 163 din 2 August 1929. ²⁾ Publicat în „Monitorul Oficial“ No. 98 din 6 Mai 1929.

vernului central. Vom reține din argumentarea primului ministru cele mai interesante trei principii, cari au un raport direct cu reorganizarea ministerului de externe:

1. *Legea s'a străduit să înglobeze în servicii publice noile îndatoriri ale statului, rezultate din transformarea concepțiunii despre stat și din necesitățile mereu crescânde ale vieții sociale;*

2. *Legea a stabilit numai liniile mari ale organizării serviciilor centrale, redând puterii regulamentare vechea ei însemnătate, căci; regulamentul este de esența organizării serviciilor publice;*

3. *Legea a căutat în mod continuu să țină seamă de împrejurările actuale, de situația grea financiară prin care trec toate statele de după războiu și s'a silit să întrebuițeze cât mai bine energia omenească în vederea ajungerii scopului statului.¹⁾*

Iar în concluzia acestei frumoase expuneri, remarcăm un alt pasagiu impresionant: „Prin înfăptuirea acestei reforme suntem siguri că se va da statului nostru o structură unitară, bazată pe principiile democratice, că serviciile publice și funcționarii sunt destinați să satisfacă interesele colectivității, ale administrațiilor, că funcționarul trebuie să fie un om tehnic, cu o pregătire specială pentru funcțiunea ce deține, „*the right man on the right place*“, că el trebuie socotit ca un adevărat colaborator al guvernanților, ridicându-i-se astfel și prestigiul“.²⁾

Iar d-l prof. Romul Boilă, vice-președintele Senatului, remarcă, în raportul înaintat Senatului, „grija mare care s'a pus în repartizarea rațională a serviciilor ca astfel fiecare minister să poată contribui, prin îndeplinirea conștiințioasă a serviciilor sale, la realizarea operii administrative“.³⁾

Aceste par a fi motivele determinante ale reorganizării guvernului central, deci și a ministerului de externe.

Organizarea ministerului de externe a fost adaptată pentru a corespunde la o întreită misiune: *aceea de a soluționa chestiuni politice, juridice și economice, în relațiunile noastre internaționale.*

Prima și cea mai merituosă reformă este aceea a direcțiunii politice.

D-l G. G. Mironescu, ministrul afacerilor străine, a expus, în cadrul unui raport clar și convingător, înaintat Inaltei Re-

¹⁾ Legea pentru organizarea ministerelor, însoțită de expunerea de motive a d-lui prim-ministru Iuliu Maniu (Biblioteca legilor uzuale adnotate No. 38), pag. 83. ²⁾ Legea citată, pag. 105. ³⁾ Legea citată, pag. 118.

gențe,¹⁾ motivele pentru cari o „nouă repartitie a serviciilor din ministerul de externe era absolut necesară spre a asigura o muncă mai spornică în birourile ministerului și o mai bună întrebuințare a personalului“.

Noua împărțire are o bază geografică.

Această împărțire, care a fost adaptată în aproape toate Ministerele de Externe occidentale, are următoarele avantaje, după cum arată tot d-l Mironescu.²⁾

I. *Ea leagă interesul întregului personal din Ministerul de Externe de viața politică internațională, dând fiecăruia, în cuprinsul sectorului său, un post de răspundere și inițiativă.* Funcționarii Ministerului de Externe atât diplomații, cât și consulii, nu urmăreau până acum această viață politică internațională, decât în mod fragmentar, fiecare cu referire la chestiunile și hârțiile din direcția lui. Când fiecare funcționar, dela mic la mare, va avea răspunderea tuturor chestiunilor, cari privesc sectorul lui, interesul lui pentru politica internațională va fi stimulat prin însăși importanța rolului ce îi este încredințat.

II. *Prin noua organizare a Ministerului se crează un sistem de răspunderi personale și directe, cari permit ministrului și șefilor ierarhici să-și dea seamă, atât de valoarea muncii ce se depune în minister, cât și de valoarea individuală a fiecărui funcționar.*

III. *Se strânge colaborarea cu legațiile noastre din străinătate, ale căror știri și rapoarte vor fi prelucrate totdeauna în aceeaș secție, de unde vor primi deslegările și răspunsurile cuvenite.* Se ușurează de asemenea contactul cu legațiile străine acreditate la București, cari se vor putea adresa direct direcțiilor și secțiunilor, în cari sunt cuprinse țările lor respective și vor putea urmări acolo deslegarea chestiunilor, cari le interesează.

IV. *Dând funcționarilor prilej să urmărească în mod regulat tot complexul chestiunilor, cari se referă la o țară, se ajunge la rezultatul că aceste chestiuni să fie deslegate într'un spirit de continuitate și conform politicei generale urmate față de acea țară.*

Iată cele patru avantaje ale reformei d-lui Ministru Mironescu: stimularea interesului pentru politica internațională, facilitarea controlului activității funcționarilor, strângerea colaborării cu le-

¹⁾ Raportul din 3 Mai 1930, publicat în „Monit. Oficial“ No. 98 din 6 Mai 1930, pg. 3446—7. ²⁾ Vezi raportul citat.

gațiile noastre din străinătate, cu legațiile străine din țară, asigurarea continuității în rezolvarea chestiunilor diplomatice. Sunt patru motive serioase, cari justifică reforma cu prisosință.

Să vedem acum care este noua grupare a secțiunilor¹⁾.

Înainte de toate, s'au creat două servicii mari: primul pentru Occident, al doilea pentru Orient,

Serviciul pentru Occident cuprinde o secție anglo-americană (America de Nord și Sud, Anglia, adecă Imperiul Britanic, cu toate coloniile și mandatele acestor țări), o secție latină (Franța, Belgia, Italia, Vaticanul, Spania, Portugalia, cu mandatele acestor țări), o secție germanico-scandinavă (Germania, Elveția, Olanda, Țările Scandinave, cu coloniile acestor țări) și în fine o secție internațională (Societatea Națiunilor, Minorități, executarea tratatelor.

Serviciul pentru Orient cuprinde o secție a Europei Centrale (Mica Înțelegere, Austria, Ungaria), o secție nordică (Polonia, Țările Baltice, Finlanda, Rusia), o secție balcanică (Bulgaria, Albania, Turcia, Grecia, precum și o țară africană, anume Egiptul) și o secțiune internațională (Dunărea, Comisiunile Dunărene, Regimul apelor internaționale).

La marginea acestei împărțiri, s'ar putea semnală trei observațiuni. *Intâia: absența Japoniei.* Japonia este o mare putere, cu care noi întreținem relațiuni diplomatice, având o legăție la Tokio (cel puțin așa arată Almanahul Gotha din 1929). Japonia este o vecină a Rusiei, deci o țară interesantă din punctul de vedere al relațiunilor noastre externe. Reprezentanții Japoniei ne-au fost de mare folos la Geneva, susținând teza noastră în chestiunea optanților. De ce nu ar fi și ea cuprinsă în cadrul secțiunilor Ministerului de externe, cu atât mai mult cu cât Japonia are o legăție la București?

A doua mică greșeală este latinizarea Vaticanului. Mussolini a fost adeseori atacat pentru că ar fi italianizat Sfântul Scaun, prin recentul concordat și prin tratatul dela Lateran. Cetatea Vaticanului este un stat independent, cu personalitate internațională. Iar puterea spirituală a Sfântului Părinte se întinde asupra întregului univers. *Vaticanul trebuia deci încadrat ca un organism internațional și nici de cum ca un element latin.* De altcum

¹⁾ Art. 42 din legea pentru org. min.

mai sunt și relațiunile, dacă nu permanente, cel puțin ocazionale, cu Patriarhia ecumenică din Constantinopol, cu Sfântul Mormânt din Ierusalim și cu mănăstirile dela Muntele Atos, cari toate ar putea fi tratate, alături de raporturile cu Vaticanul, în cadrul unei secțiuni a chestiunilor spirituale internaționale.

In fine, a treia remarcă de făcut este faptul că Societatea Națiunilor a fost trecută la Serviciul pentru Occident, iar Regimul internațional al apelor a fost atribuit Serviciului pentru Orient. Ambele sunt organisme internaționale, cari își întind activitatea atât asupra Occidentului, cât și asupra Orientului. De aceea era mai bine dacă s'ar fi creat un al treilea Serviciu al organismelor internaționale, cuprinzând trei secțiuni: Societatea Națiunilor, Regimul apelor, Vaticanul.

Acestea ar fi observațiunile, ce s'ar putea face cu privire la împărțirea Ministerului. Inșă ele nu micșorează cu nimic meritul mare al d-lui Ministru Mironescu, de a fi introdus o diviziune occidentală a muncii în conducerea centrală a afacerilor noastre diplomatice.

Chestiunile juridice internaționale sunt tratate de un consiliu juridic al Ministerului de externe.¹⁾ Acest consiliu este de o utilitate incontestabilă, astăzi când problemele de arbitraj și de justiție internațională au devenit extrem de importante în relațiunile externe. Totuși s'ar putea obiecta că legea dă o atențiune prea mare Curții Permanente de arbitraj din Haga, atribuind consiliului misiunea de a studia problemele de drept internațional, în special cele de cari este chemată a se ocupa această Curte. In schimb, legea nu amintește nici un cuvânt despre Curtea Permanentă de Justiție Internațională din Haga.

Curtea Permanentă de arbitraj este o creațiune a primului congres de pace, ținut la Haga în 1899, din inițiativa Țarului Rusiei, care a devenit atunci, brusc, un mare pacifist, sub presiunea reorganizării artileriei austriace. Inșă opoziția implacabilă a lui Zorn, plenipotențiarul lui Wilhelm II., nu a admis instituirea unui tribunal internațional permanent, care să judece pe autoritarul și autocraticul său suveran prusiac. Astfel s'a ajuns numai la compunerea unei liste de arbitrii, din cari se vor alege, din caz

---

¹⁾ Art. 48 al legii pentru org. min.

în caz, membrii unei instanțe internaționale, atunci când Statele vor recurge la judecata ei, din libera lor hotărâre.

Al doilea congres dela Haga, ținut în 1907, a suferit un alt eșec, în privința înființării unei Curți Permanente de Justiție arbitrală, pentru că Statele mici nu s'au putut înțelege în privința numirii judecătorilor. Iar elocința subtilă a ambasadorului german Marschal von Bieberstein a zădărnicit încheierea unei convențiuni generale de arbitraj, substituindu-o cu principiul tratatelor bilaterale. Astfel Curtea permanentă de arbitraj dela 1899 a fost menținută, cu tot caracterul ei de fantomă. Pentru că, în afară de o grefă și o listă a arbitrilor, această Curte nu are nici o existență materială.

După războiul mondial însă s'au pus temelile Curții Permanente de Justiție Internațională, din inițiativa Societății Națiunilor. Această Curte este o adevărată instanță judecătorească, cu un corp de magistrați iluștri, între cari se poate cita un Anzilotti, un Bustamante, un Sir Cecil Hurst, un Loder. Curtea, prin deciziile și prin avizele sale consultative, a dat o jurisprudență, al cărei merit principal rezidă în spiritul de continuitate al redactorilor ei. Ea are o competență facultativă, judecând chestiunile, pe cari Statele suverane le aduc în fața ei, printr'o convenție compromisorie. Însă ea are și o competență obligatorie în chestiuni de minorități și de mandate, de conflicte muncitorești și, într'o măsură cu mult mai largă, față de toate statele cari au semnat clauza facultativă a jurisdicțiunei obligatorii, cuprinsă în Statutul Curții.

Curtea permanentă de arbitraj continuă să existe alături de Curtea permanentă de justiție internațională, însă ea este astăzi despoiată de orice importanță practică.

Curtea permanentă de justiție internațională mai prezintă pentru noi încă un îndoit interes. Înainte de toate, *România este reprezentată în această Curte printr'un judecător supleant, în persoana Profesorului Negulescu, ceea ce este o mare cinste, atunci când considerăm că numărul magistraților Curții este limitat.*

Iar România a avut un proces mare în fața acestei Curți, anume *chestiunea competenței Comisiunei internaționale a Dunării.*

De aceea ar fi fost bine ca legea să dea o mai mare importanță Curții Permanente de Justiție Internațională. Însă consiliul juridic al Ministerului desigur că se va ocupa de toate chestiunile, cari privesc această Curte.

In fine, serviciul economic al Ministerului este organul chemat să confere, cu o competență tehnică, asupra aspectelor financiare și economice ale chestiunilor de cari Ministerul de Externe este sau va fi chemat a se ocupa. Importanța lui este mai presus de orice discuție.

Iată care este organizarea activității politice, juridice și economice a Ministerului nostru de Externe așa cum rezultă din noua reformă.

Această reformă este un act, care face cinste țării noastre și care o ridică la un nivel occidental, dând Ministerului posibilitatea ca să conducă în mod unitar, competent și autoritar întreaga noastră acțiune diplomatică din străinătate.

*

Acesta ar fi *rolul ministerului și organizarea ministerului de externe*. Să trecem acum la *controlul parlamentar* al politicii externe și al acțiunii diplomatice.

2. Controlul parlamentar.

Conducerea acțiunii diplomatice a trecut asupra guvernului. Guvernul, în țările cu regim parlamentar, este, în general, responsabil față de Adunările Legiuitoare. De aceea, Parlamentul are nu numai dreptul, ci chiar datoria de a controla atât politica guvernului cât și activitatea diplomaților. Diplomații nu mai sunt astăzi niște figuri misterioase, ale căror fapte să stea mai presus de orice discuție și supraveghere. Ei sunt simpli funcționari publici, plătiți de contribuabili și răspunzători față de cetățeni.

Americanul *Poole* a făcut însă câteva observațiuni foarte judicioase, dintre cari două merită să fie expuse ca o introducere la acest capitol.

Prima observațiune a lui Poole este că afacerile străine au, fără îndoială, un interes special pentru imaginație. Însă, în masele largi ale democrației, imaginația este agitată numai ocazional la evenimente grave și nu poate fi socotită ca suficientă pentru a susține o opinie publică. Trebuie să se constate că afacerile externe ocupă incontestabil un loc secundar în preocupările publicului. Ele trec pe planul întâiu numai după ce s'a produs o situațiune acută sau după ce s'a ajuns la o mare hotărîre. Însă

În marea majoritate a problemelor, cari se nasc zilnic în relațiunile dintre state, massa publicului rămâne indiferentă. („*To the vast majority of problems that arise daily in the intercourse of States the body of the public remains indiferent.*”¹⁾)

A doua observațiune a lui Poole este că ineficacitatea în conducerea relațiunilor externe ar fi fost totdeauna considerată ca un grav defect al guvernului democratic. Este adevărat că, statele fiind indivizi în familia națiunilor, forma individuală sau autocratică a guvernului are un anumit avantaj tactic în urmărirea intereselor sale internaționale. Ea poate să decidă mai prompt ceea ce dorește și are cea mai mare libertate de acțiune pentru a obține succesul. Democrația trebuie să-și caute drumul ținând seamă nu numai de situațiunea internațională, ci și de evenimintele interne, precum și de opinia publică, care uneori este supărătoare și lentă. Însă această circumspecțiune investește politica democratică, în ultima analiză, cu o mai mare înțelepciune. Înțelepciunea autocrațiilor, cuprinzând în acest termen oligarhiile mai mult sau mai puțin autocratice, cum a fost Germania imperială, — este înțelepciunea individului sau a câtorva indivizi și ea poate fi numai o auto-desamăgire („*self-desilusion*”). Democrația, de altă parte, suferă de expunerea masselor la excitări momentane, la impulsțiuni sentimentale și la lungi perioade de indiferență. Acordând încrederea, pentru perioade scurte, conducătorilor aleși, ea câștigă o mobilitate tactică, păstrează înțelepciunea echilibrată a sensibilității populare circumspecte, micșorează pericolul pornirilor nesocotite și construiește un pod între perioadele de indiferență populară. („*By reposing confidence for brief periods in choosen leaders, it gains in tactical mobility, retains the balanced wisdom of deliberate popular feeling, lessens the danger of unwise impulses, and bridges the periods of popular indifferrence.*”²⁾)

După aceste două observațiuni preliminare ale lui Poole, putem să considerăm fondul problemei controlului parlamentar, care este tocmai chemat să supliniască indiferența maselor și să tempereze excesele agitației, ce se produc sporadic în opinia publică. Vom studia controlul parlamentar al politicei externe

---

1) Poole, op. cit., pag. 131—132. 2) Poole, op. cit., 194—195.

aşa cum el se prezintă în Anglia, în Franţa, în Statele Unite în Germania şi în România.

*

a) *Anglia are o veche tradiţie parlamentară.* Pentru a înţelege instituţiile constituţionale ale controlului politicei britanice, trebuie să arătăm, în câteva cuvinte, evoluţia istorică a acestei probleme.

Un control se poate exercita numai atunci, când actele unui guvern sunt publice. *Prima publicare a unui tratat diplomatic a fost autorizată în Anglia la 1604.* Înainte de această dată, asemenea materii nu erau considerate ca făcute pentru a deveni publice („*not fit to be made vulgar*“). Însă *prima colecţiune* a documentelor de stat, cuprinzând şi tratate, a fost oficial autorizată abia o sută de ani în urmă. Aceasta a fost colecţiunea „*Foedera*“ a lui *Rymer*, publicată în 20 de volume, în perioada dela 1704—1732. Ediţiunea originală este latină, însă există o traducere engleză de o dată ulterioară.¹⁾

În timpul dinastiei *Stuart*, conducerea afacerilor diplomatice aparţinea Coroanei. La 1677, *Casa Comunelor* a excepţionat votarea creditelor pentru alianţe şi pentru războaie, atâta vreme cât aceste chestiuni nu i-au fost comunicate prealabil. *Carol II* însă a declarat conducerea afacerilor streine ca o prerogativă fundamentală a Coroanei, care trebuie să rămână liberă de controlul direct al Parlamentului. *William III* a fost, de fapt, într-o foarte largă măsură, propriul său ministru de externe. Cu introducerea guvernului responsabil sub *Casa de Hanovra*, situaţiunea s'a schimbat. Partidul dominant, fiind reprezentat prin ministru săi, a fost gata să se supună conducerii lor în materie de politică externă.²⁾

În timpul domniei *Reginei Victoria*, când funcţionarea regimului parlamentar a atins un grad înalt de perfecţiune, Suverana a jucat însă un rol foarte activ în direcţia relaţiunilor externe. Depeşile primite din streinătate erau regulat prezentate reginei. Depeşile adresate reprezentanţilor britanici au fost uneori modificate de regină. Regina a exercitat în acest chip, fără îndoială un control asupra politicei externe cu totul deosebit de acel, pe care l-a avut în afacerile interne.³⁾

¹⁾ Poole, op. cit., pag. 110—111. ²⁾ Reinisch, op. cit., pag. 152—153. ³⁾ Walpole, Foreign Relations, pag. 114—115 şi Chow, op. cit., pag. 42.

În timpul domniei lui *Eduard VII*, Suveranul a jucat un rol, dacă nu mai mare, cel puțin atât de important ca și cel al Reginei Victoria. După cum se știe, antanta cordială cu Franța se datorează, în mare parte, simpatiei personale a lui Eduard VII pentru poporul francez și activității sale personale în vederea unei apropieri între cele două națiuni mari ale Europei occidentale.¹⁾

*Evident că, în aceste cazuri, influența regală nu a putut înlocui responsabilitatea ministerială. Suveranul nu a putut să pună în mișcare politica sa personală fără ca un ministru, care nu depindea de el, ci de Parlament, să fie gata a asuma responsabilitatea de fapt.*²⁾

După această introducere istorică, să trecem la analiza sistemului constituțional englez, în ceea ce privește controlul politicii externe.

În sensul strict al cuvântului, controlul constituțional al politicii externe nu există în Anglia. Aceasta rezultă din principiul juridic că sancțiunea formală a Parlamentului nu este cerută de Constituția engleză pentru actele guvernului în relațiunile sale internaționale. Direcțiunea acestor relațiuni aparține Coroanei.³⁾

Coroana este investită, prin constituție, cu prerogativa de a încheia orice fel de tratat, fără avizul prealabil al Parlamentului. Fundamentul acestei prerogative a fost interesant explicat de *Blackstone*: Dreptul internațional consideră, ca o condițiune esențială de validitate a unui tratat, ca acesta să fie încheiat de o putere suverană. Numai atunci el poate lega o comunitate întreagă. Iar în Anglia, regele singur este investit cu puterea suverană.⁴⁾

Însă, în practică, actele politicii externe au adeseori nevoie de măsuri legislative, cari sunt de competența exclusivă a Parlamentului. Parlamentul face legile și votează creditele. Constituțiunea engleză este extrem de rigidă în acest punct. Astfel Parlamentul se găsește în posibilitate de a exercita un control indirect în materie de politică externă.⁵⁾

În Anglia, puterile guvernului nu au limitări constituționale în ceea ce privește declararea războiului și încheierea păcii. Parla-

¹⁾ Chow, op. cit., pag. 46. ²⁾ Chow, op. cit., pag. 47—48. ³⁾ Chow, op. cit., pag. 49. ⁴⁾ Chow, op. cit., pag. 58—59. ⁵⁾ Chow, op. cit., pag. 71—72.

mentul britanic nu are nici un drept formal de a exercita un control direct asupra acestei ramuri a afacerilor externe, care este poate cea mai gravă din punctul de vedere al interesului național.¹⁾

Ponsoby a citat o statistică, după care, în decursul secolului al XIX, guvernul englez ar fi angajat nu mai puțin decât 18 războaie, fără a avertiza Parlamentul. Această cifră este semnificativă, cu toate că ea cuprinde o mulțime de mici expedițiuni coloniale, provocate de incidente, cari făceau imposibilă o declarațiune de războiu după procedura normală a relațiunilor internaționale.²⁾

Totuși, înainte de a se angaja într'o luptă militară cu o putere streină regulată, cabinetul englez ar fi constrâns să țină seamă de voința Parlamentului, în ce privește colaborațiunea sa financiară. După *Chow*, este sigur că Parlamentul poate să câștige astfel un mijloc de a exercita un control asupra guvernului în materie de războiu. De altă parte, guvernul englez dispune de o armată regulată numai în virtutea unui „*Army Act*“ (lege militară), care se votează în fiecare an. Dacă Parlamentul ar refuza odată votarea acestei legi, Anglia ar rămâne fără armată. Astfel pare clar că declararea războiului rămâne o prerogativă a Coroanei, însă, de altă parte, Parlamentul controlează mașina, de care depinde eficacitatea conducerii războiului.³⁾

Cât despre tratatele internaționale, Coroana singură are dreptul de a le încheia. Inșă ea nu poate să le pună în execuție totdeauna fără intervenția actelor legislative. Cum tratatul internațional n'are forță de lege în Anglia, el nu este executoriu fără o intervențiune a Parlamentului, în cazul când tratatul privește materii, cari sunt de competența puterii legiuitoare.⁴⁾ Guvernul englez nefiind totdeauna sigur de a obține dela Parlament sancțiunea necesară pentru executarea tratatelor, sistemul englez ar putea da loc la serioase dificultăți internaționale. Pentru a evita aceste dificultăți, guvernul este adeseori obligat de a supune tratatul Parlamentului înainte de ratificarea regală. S'a adoptat chiar și o altă măsură de prudență. Anume se prevede în tratat o

---

1) *Chow*, op. cit., pag. 57—58. 2) *Chow*, op. cit., pag. 55. 3) *Chow*, op. cit., pag. 76—80. 4) *Chow*, op. cit., pag. 81—82.

clauză, care subordonă efectul acestui tratat „asentimentului Parlamentului” („Assent of Parliament”) sau „votului unei legi a Parlamentului, menit ca să-l pună în executare” („an act of Parliament being passed to carry it into execution“.)¹⁾

Acestea ar fi principiile constituționale engleze în ce privește controlul parlamentar al declarării războiului și al ratificării tratatelor. Acum să vedem cum se prezintă acest control în privința politicii externe obișnuite, adică în privința negocierilor și atitudinilor față de puterile streine.

*Parlamentul nu are dreptul de a interveni direct în afacerile externe. Însă el are dreptul de a cere socoteală dela miniștri pentru întrebuințarea greșită a prerogativelor lor. Astfel, grație responsabilității ministeriale, Parlamentul are un control asupra afacerilor străine.*²⁾

*În Parlamentul britanic nu există o comisiune a afacerilor externe, așa cum se întâlnește aceasta în alte Parlamente. În consecință, nu găsim o procedură specială pentru a trata aceste afaceri, ci ele sunt supuse procedurii ordinare a Parlamentului.*³⁾

Între procedurile, prin care se manifestă controlul parlamentar englez, trebuie citat, în primul rând, desbaterea bugetului Ministerului de externe („Foreign Office Vote“). Într-o sesiune ordinară, de obicei, se consacră una sau două zile pentru chestiunile externe. În decursul desbaterilor se pot pune întrebări chiar și în privința chestiunilor de amănunt. Iar Ministrul de externe termină adeseori desbaterea cu un discurs, care răspunde la ansamblul chestiunilor puse.

Adresa de răspuns la mesagiul regal oferă o altă ocaziune pentru discutarea chestiunilor externe. Dacă o Cameră se găsește în dezacord cu politica externă a guvernului, ea poate să-și exprime opiniunea și să condamne această politică, propunând amendamente, pe cari guvernul nu le poate primi, fără a-și recunoaște greșeala. Dacă amendamentele ar fi acceptate, cu toată opoziția guvernului, aceasta ar fi o rațiune serioasă pentru ca ministerul să demisioneze.

De asemenea în desbaterile zilnice se pot pune chestiuni cu privire la afacerile externe. Aceasta oferă Camerii ocaziunea de

¹⁾ Chow, op. cit., pag. 90—91. ²⁾ Chow, op. cit., 92. ³⁾ Chow, op. cit. pag. 100.

a obține informațiuni amănunțite sau de a atrage atențiunea opiniei publice asupra unei chestiuni particulare. Aceste chestiuni însă nu dau loc la o dezbateră și nu sunt urmate de un vot. *Însă tot răspunsul ministrului poate provoca o moțiune de ajurnare pentru a discuta o afacere urgentă („Motion to adjourn for the purpose of discussing a definite matter of urgent public importance“).* Atunci urmează o dezbateră și o votare. Câte-odată însuși guvernul se decide ca să depună o asemenea moțiune, pentru a lămuri o chestiune externă în fața Camerii. Aceasta se întâmpla mai ales în urma unei crize internaționale și oferă o ocaziune suplimentară de a discuta politica externă a guvernului. Aceasta s'a produs în 1911, când a fost depusă o moțiune de însuși Primul-Ministru: *„That the foreign policy of his Majesty's Government be now considered“.*¹⁾

In fine, în cazurile cele mai grave, Camera poate să condamne definitiv politice externă a guvernului și să voteze o moțiune de neîncredere împotriva guvernului. Aceasta este sancțiunea cea mai gravă a responsabilității ministeriale și mijlocul suprem de control al politicei externe. Această sancțiune politică este considerată de autorii constituționaliști ca suficientă, pentru a asigura controlul parlamentar al afacerilor diplomatice.²⁾

Înainte de a încheia expunerea sistemului constituțional englez în privința controlului afacerilor externe, trebuie să facem două observațiuni. Anume, prima este, că în Anglia nu există o constituție tipărită cu litere frumoase, ci numai o conștiință constituțională puternică și vie, ca o credință religioasă. A doua, că, de câte ori vorbim de prerogativa Coroanei în materie de politică externă, trebuie să ne gândim numai la drepturile guvernului responsabil față de Parlament și nicidecum la un privilegiu personal al Regelui.

După această expunere teoretică, să privim puțin evoluția controlului politice externe în practica parlamentară.

În decursul secolului al XIX., Parlamentul nu s'a prea amestecat în conducerea afacerilor streine. Ministrul de externe sau Primul Ministru a dat, din timp în timp, informațiuni sau a făcut un expozeu sistematic asupra afacerilor streine și era dela

¹⁾ Chow, op. cit., pag. 100—103. ²⁾ Chow, op. cit., pag. 103—104.

sine înțeles ca Parlamentul să fie ținut la curent cu scopurile și tendințele politice externe ale guvernului.¹⁾

Unii miniștri de externe se considerau însă complet independenți față de Parlament. Lordul Palmerston a mers și mai departe, acționând independent chiar și față de cabinet, fără a-și consulta colegii și crezând că se poate justifica ulterior în fața Casei Comunelor. Însă atunci când, la 1851, el a aprobat lovitura de Stat a lui Napoleon III, prin care acesta s'a proclamat împărat, — Palmerston acționând numai pe răspunderea sa proprie, a fost imediat demis de Lordul John Russel și atunci s'a fixat principiul că un Ministru de externe trebuie totdeauna să țină seamă de răspunderea colectivă a guvernului.²⁾

Tăinuirea unor obligațiuni importante și înmulțirea secretelor afacerilor diplomatice în decursul primei decade a secolului XIX., a provocat însă multe expresiuni de nemulțumire în Casa Comunelor.³⁾

Austen (astăzi Sir Austen) Chamberlain, într'un discurs pronunțat la Birgmingham, în ziua de 8 Februarie 1914 se întreba dacă nu este necesar ca pe viitor Ministrul de externe să colaboreze mai strâns cu Casa Comunelor și cu opinia publică. („I sometimes ask myself whether in future it will not be necessary, and, indeed, if it would not be a good thing, that Foreign Secretary should take the House of Commons in the first instance, and his country men at large in the second, much more into his confidence than he has done it in the past“)⁴⁾

În Martie 1918 s'a propus în Camera Comunelor instituirea unui comitet permanent al afacerilor externe, care să fie compus din reprezentanții tuturor partidelor, pentru ca să se stabilească o comunicare regulată între guvern și Parlament ca să se dea ocaziune pentru o informare constantă și ca astfel membrii Parlamentului să se specializeze în problemele internaționale, ceea ce ar avea ca urmare o mai bună exercitare a controlului parlamentar asupra chestiunilor externe. („That in the opinion of this House, a Standing Comitee of Foreign Affairs should be appointed, representative of all parties and groups in the House, in order

¹⁾ Reinisch, op. cit., pag. 155. ²⁾ Reinisch, op. cit., pag. 57. ³⁾ Reinisch, op. cit., pag. 158. ⁴⁾ Arthur Ponsoby, Democracy and diplomacy. A plea for popular control of foreign policy, pag. 14.

*that a regular channel of communication may be established between the Foreign Secretary and the House of Commons, which will afford him frequent opportunities of giving information on questions of Foreign policy and which by allowing Members to acquaint themselves more fully with current international problems, will enable this House to exercise closer supervision over the general conduct of Foreign Affairs“).*¹⁾

Lordul Balfour, într'un mare discurs, pronunțat în Casa Comunelor la 19 Martie 1918, s'a opus acestei reforme, argumentând că activitatea diplomației se poate compara exact cu activitatea cotidiană a două mari firme, cari au relațiuni de afaceri, sau a două mari entități corporative, cari au interese divergente sau comune. De aceea, *succesul nu se poate asigura decât prin secret.*²⁾

Reinisch arată însă că *abolirea diplomației secrete nu înseamnă renunțarea la orice secret.* Scopul ei este să răspândească în public o determinare atât de puternică de a cunoaște, un sentiment atât de tare de a aprecia adevărul, un spirit atât de penetrant de a cerceta, — încât secretul va dispărea atunci când importanța unei situațiuni va fi într'adevăr înțeleasă de un număr mare al poporului.³⁾

Ponsoby admite că *puterea executivă trebuie să aibă o deplină libertate în conducerea negocierilor.* Acei cari cer o reformă, au fost acuzați de a fi pretins dela Ministerul de externe ca să dea cărțile pe față, compromițând astfel jocul său. Însă aceasta nu s'a cerut niciodată. Ceeace se așteaptă dela el este ca lumea să fie informată în privința naturii jocului, care este angajat, odată ce miza („the stakes“) jocului, este onoarea națiunii și viața oamenilor. „Suntem pe deplin pregătiți ca să ne încredem în judecata lui, atunci când alege cărțile sale. Însă, dacă nu cunoaștem natura și obiectul jocului, suntem cu totul la discreția lui, nu putem să schimbăm atitudinea ce o ia, pentru că nu o cunoaștem, și nu putem să spunem dacă un eșec al său, atunci când eșuiază, este datorit tăriei oponentului său, sau greșelii sale.“⁴⁾

De aceea Ponsoby crede că ministrul de externe va trebui să aibă și pe viitor o mare putere discreționară, însă la schimbările esențiale și la noile orientări în politica externă, el va

¹⁾ Reinisch, op. cit., pag. 162. ²⁾ Reinisch, op. cit., pag. 164. ³⁾ Reinisch, op. cit., pag. 217—218. ⁴⁾ Ponsoby, op. cit., pag. 26—27.

trebui să se supună deciziunii finale a Parlamentului. („*The Foreign Secretary would continue to have a great deal of discretion, but, in the crucial turnings and the new departures in policy, he would have to refer the final decisions to Parliament*“.)¹⁾ În concluzie, Ponsoby propune următoarele reforme parlamentare:

I. *Bugetul ministerului de externe va trebui să fie discutat mai serios în Casa Comunelor, ca o materie de procedură regulată. Această discuție trebuie să dureze cel puțin două zile. În prima zi ministrul de externe va trebui să facă un expozeu politic și să dea o privire largă asupra întregului câmp. A doua zi ar trebui consacrată punctelor de amănunt și chestiunilor speciale de interes curent.*

II. *Nici un tratat nu ar trebui încheiat cu o țară streină fără ca sancțiunea parlamentară să fie dată atât clauselor sale speciale, cât și ratificării sale formale.*

III. *Nici o înțelegere sau alianță cu o putere streină să nu poată fi realizată fără consimțământul expres al Parlamentului.*

IV. *Războiul să nu fie declarat fără aprobarea Parlamentului.*

V. *Ar trebui să fie o datorie strictă a ministrului de externe ca să facă expuneri periodice în țară despre afacerile streine, în special atunci când Parlamentul nu este în sesiune. Poporul trebuie lămurit și instruit, în loc de a fi ținut în ignoranță sau mistificat prin tăcere.*²⁾

Ponsoby mai insistă încă asupra punctului că moralitatea națională este considerată a fi la un standard mai scăzut decât moralitatea individuală. Fără îndoială, națiunile acționează, în purtarea lor una față de cealaltă, într'un mod, care ar dezonora pe un individ. Egoismul lor, geloziile lor, metodele lor de a aplana certurile sau de a ține promisiunile, toate se compară foarte nefavorabil cu purtarea indivizilor. Însă trebuie reamintit că, *atunci când vorbim de standardul scăzut al moralității națiunilor în relațiunile lor reciproce, nu putem, în sensul strict al cuvântului, să o calificăm pe aceasta, ca pe o moralitate națională, pentru că națiunile nu sunt încă destul de articulate. Asta este o moralitate guvernamentală.* Totuși există un simț moral la o națiune, capabil să se ridice la un grad superior și să aspire la o etică interna-

¹⁾ Ponsoby, op. cit., pag. 43. ²⁾ Ponsoby, op. cit., 71–80.

țională mai înaltă. Oare acest simț moral latent rezidă în guverne sau în popor? Natural, în popor; și numai prin el poate să crească și să se dezvolte; numai prin el poate să fie exprimat.¹⁾

Partidul laburist, care deține astăzi puterea în Anglia, proclamă, acum câțiva ani că „*autocrația irresponsabilă și oligarhică este încă domnitoare în „Foreign Office”-ul din Downing Street*”. *Cauzele, pentru cari politica externă este nedemocratică*, sunt următoarele: 1) *caracterul ei secret*; 2) *lipsa controlului parlamentar*; 3) *caracterul și organizația serviciului public*, care este însărcinat să execute această politică. 4) *ignoranța și indiferența democrației și a reprezentanților ei*, în privința afacerilor streine. Intreaga politică externă este condusă în cel mai profund secret. Nu se spune niciodată poporului ceea ce urmează a se face de guvern până atunci când s'a făcut ceva și când acest lucru nu se mai poate schimba. Chiar și atunci se spune rar întregul adevăr. După constituție, tratatele și înțelegerile pot fi făcute și sunt făcute fără ca să fie vreodată publicate, termenii lor fiind cunoscuți numai de câțiva înalți funcționari. Dacă un reprezentant al poporului în Casa Comunelor întreabă pe Primul Ministru sau pe Ministrul de externe că ce politică intenționează să urmeze față de o țară streină, el va primi, în 99 din 100 de cazuri, răspunsul că: „*interese publice cer ca să nu se dea răspuns*“ („*public interests demand that there shall be no answer*“)²⁾

Partidul laburist propune, deci, ca să se introducă democrația în afacerile externe asigurând: a) ca politica să fie condusă în mod deschis, sub controlul poporului și a reprezentanților săi în Parlament, și b) ca nici o convențiune sau înțelegere, de orice natură ar fi ea, să nu fie încheiată cu o altă națiune atâta vreme cât nu a fost supusă și aprobată de reprezentanții poporului. Mai departe partidul laburist recomandă instituirea unui comitet al afacerilor streine în Casa Comunelor, după modelul comisiunilor parlamentare, cari există în Franța, Germania, Statele Unite ale Americii etc. Comitetul va trebui să fie permanent, ales anual la începutul fiecărei sesiuni pe lângă o reprezentare proporțională și ar consta din vre-o 30 de membri. Acești membri ar fi totdeauna

¹⁾ Reinisch, op. cit., pag. 32. ²⁾ Labour's Programme citat, pag. 1 - 2.

legați să păstreze secretele. Însă comitetul va decide prin majoritate dacă o ședință trebuie să fie publică sau secretă. Comitetul va avea dreptul să ceară orice informațiune dela Ministrul de Externe și să aibă acces la toate hârtiile și documentele „Foreign-Office“-ului. El va putea să țină anchete în vederea unui anumit scop, să citeze și asculte, sub prestare de jurământ pe orice martor.¹⁾

George Joung, un membru al partidului laburist, mai propune încă și *înființarea unei catedre pentru afacerile streine la Universitățile* pentru instrucțiunea principiilor generale și ale procedurii diplomatice. Prin cursuri și conferințe publice s'ar putea face un început în educația generală a opiniei publice cu privire la afacerile externe.²⁾

Toate aceste aprecieri și propuneri radicale, scrise într'un evident spirit de oportunitate electorală, au devenit însă literă moartă după ce partidul laburist s'a instalat în confortabilele palaturi din Whitehall. Și aceasta are o cauză mai adâncă, ce poate fi găsită în caracterul istoric al diplomației britanice.

Diplomația Marelui Britanii acoperă cel mai larg câmp de acțiune. Interesele britanice sunt risipite în întreaga lume și „*Union Jack*“-ul are atâtea drepturi și pretențiuni încât abia există un colț destul de îndepărtat pe pământ, asupra căruia diplomația britanică să nu trebuiască să-și fixeze ochiul. *Politica britanică a fost totdeauna egoistă*, după cum o recunoaște *Eller*, cu toată sinceritatea și chiar cu mândrie. Egoismul poate să fie mai mult sau mai puțin un viciu la individ. *Însă la o națiune egoismul devine o virtute pentru simpla rațiune că el este o „conditio sine qua non“ pentru însăși existența ei*. Virtuțile sunt de mai multe feluri. Așa este și egoismul. Există *egoismul nemilos*, — al lui *Williams Pitt cel Tânăr*. Există *egoismul brutal*, al „*bulldog*“-ului, *Palmerston*. Există *egoismul romantic*, al formulei „*Peace with honour*“, al lui *Beaconsfield*. Și există *egoismul sentimental*, — al „*splendid isolation*“-ului lui *Salisbury*. Fiecare din aceștia a dat ceva bun țării sale, însă, deasemenea, fiecare a dat și ceva rău. „*Pitt, by his ardour; Palmerston, by his bluff; Beaconsfield, by his fancy; Salisbury, by his insular timidity*“.³⁾

¹⁾ Labour's Programme citat, pag. 2—4. ²⁾ George Young, The Reform of Diplomacy, pag. 12. ³⁾ Eller, op. cit., pag. 202—203.

Este interesant de remarcat, în fine, opiniunea laburistului Young, care crede că *drumul cel mai bun de a democratiza diplomația este de a asigura, în primul rând, o recunoaștere generală că politica externă laburistă nu este o revoluțiune, ci o renaștere a celor mai bune tradițiuni, pe cari le are politica externă britanică.*¹⁾

În aceste condițiuni, este natural ca guvernul laburist să se țină de metodele tradiționale în executarea politicii externe. Astfel se confirmă încă odată adevărul că între alegeri și guvernare există o distanță și o deosebire.

Atât despre controlul parlamentar în Anglia.

*

b) *In Franța controlul parlamentar al politicii externe și al activității diplomatice pare a fi mai avansat decât în Anglia.* Să analizăm puțin sistemul constituțional francez în această direcție.

După *Esmein*, *Președintele Republicei este reprezentantul general și unic al Franței, în raporturile sale cu puterile streine.* Aceasta rezultă implicit din *diferitele prevederi ale legilor constituționale din 1875*, cari investesc pe Președintele Republicei cu anumite prerogative în materii de relațiuni externe. *Trimișii și ambasadorii puterilor streine sunt acreditați pe lângă Președintele Republicei.*²⁾ *El negociază și ratifică tratatele, el declară războiul și el încheie pacea.*³⁾ Constituția franceză nu declară, în mod expres, că Președintele Republicei are direcțiunea afacerilor streine, însă ea lasă să se înțeleagă acest lucru destul de limpede. *În realitate Președintele Republicei nu conduce niciodată personal afacerile externe.* După practica guvernului parlamentar, care a fost restaurat odată cu Republica a III-a, *direcțiunea afacerilor streine, ca și aceea a afacerilor interne în general, este cu totul în mâna cabinetului.*⁴⁾

Acum să trecem la unele considerațiuni de amănunte.

*Președintele Republicei nu poate declara războiul fără asentimentul prealabil al celor două camere,*⁵⁾ *iar tratatul de pace nu este definitiv până când nu a fost votat de cele două camere.*⁶⁾ Guvernul poate însă totdeauna provoca o criză internațională gravă, prin ruperea relațiunilor diplomatice cu o putere streină, prin remi-

¹⁾ Young, op. cit., pag. 8. ²⁾ Art. 3 al legii constituționale din 25 Februarie 1875. ³⁾ Art. 8 și 9 al legii constituționale din 16 Iulie 1875. ⁴⁾ Chow, op. cit., pag. 116—117. ⁵⁾ Art. 9 al legii const. din 16 Iulie 1875. ⁶⁾ Art. 8 al legii const. 16 Iulie 1857.

terea pașapoartelor unui agent diplomatic sau chiar prin trimiterea ultimatumului, ceea ce se poate înfăptui în virtutea unei decizii a guvernului, pe răspunderea sa, fără ca aceasta să fie subordonată asentimentului prealabil al celor două camere. Prin mijlocirea unor asemenea proceduri diplomatice, guvernul este capabil să împingă lucrurile până la *un punct, când războiul devine inevitabil* și când refuzul de a da declarării de războiu asentimentul constituționalicește necesar ar însemna să supui guvernul unei umiliri serioase, în fața adversarului, fără a putea salva situația. Un Parlament prudent va ezita să ia o asemenea atitudine. Chow¹⁾ crede ca aproape sigur, că, în aceste circumstanțe, declararea războiului ar fi totdeauna o formalitate, pe care camerele ar fi obligate să o îndeplinească „*bon gré mal gré*”.

„*Președintele Republicii negociază și ratifică tratatele. El le aduce la cunoștința Camerilor, imediat ce interesul și siguranța statului o permit. Tratatele de pace, de comerț, tratatele cari angajează finanțele statului, acelea cari sunt privitoare la starea persoanelor și la dreptul de proprietate al francezilor în streinătate. nu sunt definitive decât după ce au fost votate de cele două Camere. Nici o cesiune, nici un schimb, nici o adăugire a teritoriului nu poate avea loc decât în virtutea unei legi*”.²⁾ Această listă pare a fi atât de cuprinzătoare încât unii au mers până în a afirma că toate tratatele, încheiate de guvern, trebuiesc, fără excepție, supuse aprobării celor două Camere. Totuși majoritatea autorilor francezi a respins această interpretare și susține că *enumerarea în art. 8 citat este limitativă*. Aceasta e doctrina lui *Esmein, Duguít, Michon, Renaud*.³⁾ Astfel sunt unele tratate de o natură destul de gravă, cari scapă sancțiunii parlamentare, cum sunt tratatele politice. Se știe că *tratatul de Berlin din 1878 n'a fost votat de Camere, ci ratificat de puterea executivă din singura ei autoritate*. Un alt exemplu este tratatul de alianță, cum a fost acel al *alianței franco-ruse*, încheiată numai de guvern, a cărei texte nici nu au fost măcar comunicate Camerilor.⁴⁾

Camerile nu votează direct tratatele. Ele votează numai o lege generală astfel concepută: „Le Président de la République est auto-

---

¹⁾ Chow, op. cit., 143—144. ²⁾ Art. 8 al legii constituționale din 16 Iulie 1875. ³⁾ Chow, op. cit., 150—153. ⁴⁾ Chow, op. cit., pag. 166.

risé à ratifier et, s'il y a lieu, à faire exécuter la Convention". După Regulamentul interior al celor două Camere, „atunci când o Cameră este sesizată de un proiect de lege, prin care guvernul, conform articolului 8 al legii constituționale din 16 Iulie 1875, îi cere aprobarea unui tratat încheiat cu o putere străină, nu se pot prezenta amendamente la textul său. Dacă există o opoziție la unele clauze ale tratatului, ea se produce printr-o cerere de trimitere la Comisiune.¹⁾ Comisiunea poate atunci conchide, în raportul ei, la adaptarea, respingerea sau ajurnarea proiectului de lege.²⁾

Până la 1919, Camera Deputaților a avut o „Commission des affaires extérieures et coloniales“, aleasă pentru toată perioada legislaturii, adică pentru patru ani, și compusă din 44 de membri desemnați prin reprezentarea proporțională a diferitelor grupe. La începutul anului 1920, Camera, la propunerea Comisiunii Regulamentului, a sporit numărul marilor comisii și a înființat o simplă „Commission des Affaires étrangères“, ai cărei membri sunt aleși în fiecare an, însă cari sunt realigibili la începutul fiecărei sesiuni ordinare. Înainte de războiu Senatul nu a avut o comisiune a afacerilor străine. Această comisiune a fost creată în 1915, însă numai pentru durata ostilităților. Pentru a o face permanentă, Senatul a adoptat o propunere de rezoluțiune la începutul anului 1920. De-atunci, o comisiune, compusă din 36 membri și însărcinată să examineze chestiunile privitoare la politica externă și în special cele relative la executarea tratatelor de pace, trebuie aleasă în fiecare an în birouri, pe scrutin de listă.³⁾

Acum să ne oprim la procedurile, cu ajutorul cărora Camerele exercită controlul politic.

Înainte de toate este votul de încredere la începutul formării unui nou cabinet. Cu acest prilej, expozeul politicii externe face natural parte din declarațiunea guvernului privitoare la politica generală. Astfel politica externă a guvernului este supusă sancțiunii Parlamentului.⁴⁾

Pe urmă se poate aminti discuțiunea bugetului Ministerului de externe. Comisiunea afacerilor străine nu se ocupă cu bugetul.

---

¹⁾ Art. 73 al Regulamentului Senatului și art. 32 al Regulamentului Camerii. ²⁾ Chow, op. cit., pag. 170. ³⁾ Chow, op. cit., pag. 188—189. ⁴⁾ Chow, op. cit., pag. 189—190.

Aceasta intră în competența Comisiunii Bugetului. Această comisiune prezintă un raport asupra Ministerului afacerilor străine, care adeseori conține o expunere de ansamblu a politicii externe franceze. În fiecare an, în decursul discuției bugetului Ministerului de Externe, se angajează o mare dezbateră parlamentară, în care este pusă în chestiune, întreaga politică externă a guvernului.¹⁾

Mai departe sunt Comisiunile afacerilor străine ale celor două Camere, cari au două funcțiuni. Prima constă în a examina tratatele supuse aprobării Camerilor și a prepara deciziunile pentru ratificarea acestor tratate. Cealaltă constă în a primi dela guvern informațiuni referitor la afacerile străine. Din timp în timp, miniștrii sunt ascultați de Comisiune, fie la cererea ei, fie chiar și din inițiativa proprie a miniștrilor. În fața Comisiunii, compusă în general din membri cari dispun de cunoștințe speciale în domeniul afacerilor străine, guvernul este obligat a face o expunere a politicii sale externe într'un mod convingător. Astfel Comisiunile pot ușura sarcina Camerilor de a controla puterea executivă cu privire la direcțiunea politicii externe.

Un alt procedeu mai simplu este de a pune chestiuni în Cameră, din zi în zi. Acesta este numai un mijloc de a ține Parlamentul la curent cu relațiunile externe sau de a atrage atențiunea opiniei publice asupra unor anumite chestiuni privitoare la politica externă a țării. Până la 1909, aceste chestiuni erau limitate la întrebări orale. Atunci s'a introdus procedeu chestiunilor scrise, cari sunt inserate în „Journal Officiel“ și la cari ministrul răspunde pe aceeași cale.

Un procedeu cu mult mai important constă în interpelările, cari, în anumite cazuri, pot compromite soarta guvernului. Ca o regulă principiară, interpelarea deschide o dezbateră generală în Cameră, la care toți membri pot participa. Această dezbateră se încheie printr'un vot sub forma unei ordine de zi, în care Camera își manifestă opiniunea fie în privința actului ministerial, care este obiectul interpelării, fie în privința politicii generale a guvernului. În cazul când guvernul este condamnat printr'o ordine de zi de neîncredere, el trebuie, în mod necesar, să demisioneze.

---

¹⁾ Chow, op. cit., pag. 190.

Grație acestui instrument, Camerele pot pune în mișcare responsabilitatea miniștrilor în privința conducerii afacerilor externe.

In fine, ancheta parlamentară constituie un ultim procedeu de control. Ca toate Comisiunile mari, Comisiunea afacerilor străine poate să primească puterile unei Comisiuni de anchetă. Comisiunea, după ce a făcut o cercetare aprofundată a chestiunii supuse ei de către Cameră, poate prezenta un raport, ale cărui concluzii sunt discutate de Cameră.¹⁾

Astfel se prezintă sistemul constituțional francez cu privire la controlul politicii externe în latura sa teoretică. Chow remarcă însă că *în Franța, ca și în Anglia, se preferă, în general, a se lăsa o latitudine cât mai mare posibilă puterii executive în ceea ce privește direcțiunea relațiilor externe: aceasta este practica.*²⁾

Documentul parlamentar intitulat „Livre Jaune“, este organul oficial de publicitate cel mai serios pentru negocierile diplomatice. Barthélemy critică însă metodele franceze de publicitate diplomatică, afirmând că *„on leur reproche, à juste titre, de n'être pas assez nombreux, de porter de préférence sur des questions secondaires de technique internationale, rarement sur les grandes affaires politiques, de contenir un nombre insuffisant de documents de telle sorte que, souvent, pour connaître des négociations françaises, on est obligé de consulter les „parliamentary papers“ d'Angleterre.*“³⁾

Comparând însă sistemul de control francez cu cel englez, putem concluda cu americanul Poole că *desvoltarea constituțională franceză, mai violentă și mai radicală decât aceea a Marii Britanii, a transpus greutatea autorității în domeniul afacerilor străine mai departe în direcțiunea puterii legiuitoare. („French constitutional development, stormier and more radical than that of Great Britain, has shifted the weight of authority further in the direction of legislature“).*⁴⁾

*

c) *Statele Unite ale Americii de Nord au un sistem constituțional, care diferă fundamental de concepțiile noastre europene.* De aceea va trebui să lămurim câteva chestiuni interesante, înainte

¹⁾ Chow, op. cit., pag. 190—191. ²⁾ Chow, op. cit., pag. 194—195. ³⁾ Barthélemy, op. cit., pag. 184—185 și Chow, op. cit., pag. 202—203, ⁴⁾ Poole, op. cit., pag. 48.

de a trece la descrierea metodelor controlului parlamentar în domeniul politicii externe.

Spre deosebire de democrația engleză și franceză, *democrația americană nu este organizată sub regim de guvern parlamentar. Guvernul Statelor Unite reprezintă sistemul numit „guvern prezidențial”*. Trăsătura caracteristică a acestui sistem constă în separațiunea complectă între puterea executivă și puterea legiuitoare, în sensul politic al cuvântului. Șeful puterii executive își exercită prerogativele sale într'un mod cu totul independent față de Adunările legiuitoare. El este absolut liber în alegerea miniștrilor săi, cari sunt agenții săi proprii și cari nu sunt de loc rezponzabili față de Adunări, așa cum aceasta este obișnuit sub regimul parlamentar.

Prezidentul Statelor Unite este adevăratul șef al guvernului. Așa numitul cabinet al Statelor Unite este pur și simplu un grup de persoane, fiecare fiind individual dependent de Prezident și răspunzător în fața lui. Nu există nici o politică comună, nici o responsabilitate colectivă. *Portofoliul cel mai important în cabinet este acel al Secretarului de Stat („Secretary of State”). Acest ministru este însărcinat cu conducerea „State Departament”-ului, care corespunde Ministerului nostru de afaceri străine. Politica „State Departament”-ului se urmărește, în mod constant, sub controlul personal al Prezidentului. Astfel se poate zice că atunci când vorbim de politica externă a guvernului Statelor Unite, ne referim la politica Prezidentului.¹⁾*

Să vedem acum cari sunt prerogativele, atribuite, prin Constituție, Prezidentului, în materie de afaceri străine.

Prezidentul are dreptul să numească pe ambasadori, pe ceilalți miniștri publici și pe Consuli²⁾ și să primească pe ambasadori și miniștri publici.³⁾ Prin aceasta se stabilește precis că în Statele Unite prerogativa reprezentării externe aparține Prezidentului.

Insă există o limitare constituțională foarte importantă la această prerogativă. Anume, numirea ambasadorilor, a miniștrilor plenipotențitari și a consulilor trebuie aprobată de Senat.⁴⁾ Această dispoziție a Constituției este, în general, considerată de publiciști ca

---

¹⁾ Chow, op. cit., pag. 205—209. ²⁾ Secțiunea 2 a capitolului II al Constituției Federale din 1787. ³⁾ Secț. 3 a capitolului II al Constituției Federale din 1787. ⁴⁾ Secț. 2 a cap. II al Constituției Federale din 1787.

investind Senatul cu un control direct asupra Prezidentului, în ceea ce privește direcțiunea relațiilor externe. *Despagnet* a făcut o remarcă frapantă că un guvern ar putea să refuze a trata cu un reprezentant al Statelor Unite, a cărui numire emană numai dela Prezident, fără a fi ratificată de Senat.¹⁾²⁾

La 1836, *Henry Clay*, membru al Comitetului afacerilor străine, a accentuat, într'un celebru raport, dreptul absolut al Senatului de a decide asupra numirilor diplomatice propuse de prezident. Senatul nu are dreptul să ceară dela Prezident numirea unui anumit individ, însă nici Prezidentul nu are dreptul să ceară dela Senat confirmarea unei anumite numiri. Iar deciziunea Senatului este considerată ca ultimul cuvânt. („*The Senate is supposed to be, in the theory of the Constitution, as free and independant in the exercise of its judgement on nominations submitted to its consideration as the President is in proposing them. Each of the tur components of the appointing power acts upon its own sens of duty and upon its own responsability. The Senate has no right to require the President to nominate any particular individual, and the President has no right to require the Senate to confirm any particular nomination. When the Senate has once decided upon a nomination, there ought to be an end to the matter.*”³⁾ — *Bryce* a constatat însă că numirile funcționarilor diplomatici sunt rare ori respinse de Senat.⁴⁾

*Dreptul da a declara războiul aparține Congresului.*⁵⁾

*Prezidentul trebuie să informeze Congresul, din timp în timp, despre starea Uniunii și să recomande examenului său toate măsurile, pe cari le va crede convenabile și necesare.*⁶⁾ *Mathews* accentuează că la mai multe ocaziuni Congresul și-a asumat dreptul de a vorbi pentru Statele Unite în chestiuni de politică externă, bine înțeles nu ca un organ de comunicațiuni internaționale, ci ca interpretul opiniei publice în materii fie interne, fie externe, cari privesc națiunea întregă.⁷⁾

---

¹⁾ *Despagnet*, Les difficultés internationales venant de la Constitution de certain pays, în „Revue Générale du Droit international public“, Tom. I. pag. 185. ²⁾ *Chow*, op. cit., pag. 218—222. ³⁾ *John Mabry Mathews*, The conduct of Americain Foreign Relations, pag. 60. ⁴⁾ *Chow*, op. cit., pag. 223. ⁵⁾ Secț. 8, cap. I al Constituției Federale din 1787. ⁶⁾ Secț. 3 cap. II al Constituției Federale din 1787. ⁷⁾ *Mathews*, op. cit., pag. 13.

Prezidentul are dreptul să încheie tratate, însă numai cu avizul și consimțământul Senatului, fiind necesar ca două treimi a senatorilor prezenți să consimtă.¹⁾ Constituția americană are două trăsături caracteristice în privința încheierii tratatelor: 1. Controlul constituțional este exercitat numai de o singură adunare a Parlamentului. Aceasta constituie un sistem aproape unic între constituțiile democratice contemporane. 2. Limitarea constituțională este generală: ea se aplică la toate tratatele.²⁾

Înainte de ratificare, Prezidentul este obligat să comunice tratatul Senatului, al cărui asentiment este indispensabil pentru ca el să fie valabil.³⁾ *Procedura Senatului, relativă la aprobarea tratatelor, este minuțios redactată.* În general, atunci când un tratat sau un proiect de tratat a fost stabilit după negocieri, Prezidentul transmite textul său Senatului. El anexează un mesaj explicativ și adeseori documente justificative, spre exemplu corespondența diplomatică schimbată în decursul negocierilor. Imediat ce aceste documente sunt remise Senatului, acesta intră în ședință secretă și la cererea Președintelui Comitetului afacerilor stăine („*Foreign Relations Committee*“), întreaga chestiune este deferită Comitetului.

Comitetul este organizat într'un mod permanent, așa cum sunt și celelalte comitete ale Senatului. Tot la doi ani, când are loc o reînnoire parțială a Senatului, Comitetul este remaniat, însă compunerea lui nu este niciodată complect schimbată. El conservă astfel un fel de tradiție. Membrii Comitetului sunt în general aleși între senatorii eminenți și ei fac examenul actului internațional cu multă grijă. Imediat ce comitetul este sesizat de un proiect de tratat, el lasă să se imprime textul lui, precum și documentele, cari îl sprijinesc. Pe urmă se procedează la examenul chestiunii. În cazul când documentele transcrise nu sunt suficiente pentru a lămurii un punct al chestiunii, Comitetul poate cere guvernului nouă lămuriri, sau poate chiar să roage pe *Secretary of State* ca să se prezinte personal în fața Comitetului, pentru a expune chestiunea. Odată lămurit, Comitetul prezintă concluzia sa Senatului. În această privință, *influența Comitetului*

¹⁾ Secț. 2 cap. II al Const. Fed. din 1787. ²⁾ Chow, op. cit., pag. 235—236.

³⁾ Chow, op. cit., pag. 238.

este foarte mare, pentrucă Senatul se lasă în general ghidat de Comitet.

Deciziunea Senatului, cu privire la tratatul ce i s'a supus de către Prezident, poate să se prezinte sub diferite forme. Senatul poate să aprobe pur și simplu, cu concursul alor două treimi a membrilor prezenți. El poate de-asemena să-l aprobe cu amendamente. El poate să-l aprobe fără amendamente exprese, însă sub condiția ca anumite modificări să fie introduse în textul tratatului. El poate să-și dea aprobarea însoțită de o rezoluțiune de rezerve sau de interpretare. El poate să lungească discuția și să refuze a acționa, așa încât să lase tratatul ca să moară de o moarte nenaturală, profitând de clauza privitoare la limita timpului, până la care ratificarea trebuie prezentată. În fine el poate pur și simplu să desaprobe și să respingă tratatul.¹⁾

Aprobarea Senatului nu este decât o fază a formării tratatului. Abia ratificarea Prezidentului investeste tratatul cu un caracter definitiv. Prezidentul nu este obligat să ratifice tratatul, după aprobarea Senatului. În această privință, Prezidentul păstrează libertatea sa de acțiune și Senatul n'are dreptul ca să-și impună voința puterii executive.²⁾

Din cauza necesității aprobării Senatului, Prezidentul ar întâmpina dificultăți atunci când ar vrea să-și susție politica sa personală la încheierea tratatelor. Caracterul real al controlului senatorial este dovedit prin faptul că *Senatul dela început a exercitat dreptul său de colaborare într'un mod foarte exigent*. Istoria Statelor Unite este plină de exemple când Senatul a respins categoric tratatul încheiat de Prezident. *Respingerea tratatului de Versailles, în ziua de 19 Martie 1920, este exemplul cel mai recent și cel mai bogat în consecințe grave internaționale.*³⁾

Deaceea, Prezidentul încearcă să cunoască, dinainte și într'un mod confidențial, intențiunile Senatorilor principali. În vederea acestui scop, Prezidentul ține la curent pe Senatorii cei mai influenți și în special pe acei cari fac parte din „*Foreign Relation Comitee*”. În privința negocierilor în curs, Bryce remarcă faptul că Prezidentul tatonează astfel pulsul Senatului și poate să prevadă că ce fel de convențiune va putea să fie sancționată. O altă metodă

¹⁾ Chow, op. cit., pag. 141—143. ²⁾ Chow, op. cit., pag. 249. ³⁾ Chow, op. cit., pag. 150—151.

de colaborare senatorială constă în a numi un senator sau mai mulți senatori ca plenipotențiar la negocierea tratatului.¹⁾

Mathews explică această curioasă putere a Senatului de a încheia tratatele („*treaty-making power*“) prin mai multe influențe. Prima, a fost teama de o putere autocratică, care ar fi putut rezulta din faptul de a așeza această importantă funcțiune în mâna unui singur om. A doua a fost o dorință de a se îndepărta de tradiția engleză. A treia a fost necesitatea practicei sub regimul precedent independenței, când în lipsa unui Preșident, Congresele continentale și confederate au condus afacerile externe ale țării, cuprinzând și activitatea încheierii tratatelor. În fine, a patra a fost sentimentul că, odată ce Statele confederate au fost oprite să încheie tratate, trebuia să li se dea un fel de compensațiune prin aceea că s'a atribuit această putere reprezentanților lor din Senat, ocrotindu-le astfel împotriva oricărui neajuns, care ar putea rezulta din faptul că afacerile externe sunt în mâinile guvernului federal.²⁾

Însă cu toate că cele două Camere ale Congresului pot fi într'un desacord grav cu Guvernul, în ceea ce privește politica externă a țării, ele nu au mijloace de a răsturna dela putere nici pe Preșident, nici pe miniștri săi. Aceasta îl face pe *Chow* să conchidă că „în sistemul american, controlul politic lipsește față de politica externă ca și față de politica generală, dată fiind absența responsabilității politice a guvernului față de Parlament“.) Aceasta este o concluzie cam pripită și incompletă. Dacă lipsește controlul politic, în schimb există un control constituțional mai radical și mai sever decât în orice altă țară a lumii. Este destul să cităm cele două mari prerogative senatoriale, anume aceea de a numi personalul conducător al diplomației („*appointing power*“) și aceea de a hotărî asupra ratificării tratatelor („*treaty-making power*“). Aceste două mari privilegii sunt mai importante decât controlul politic. În definitiv, rolul parlamentarismului nu se rezumă la concepția franceză de a răsturna un guvern după altul, după cum a arătat *Tardieu*, primul ministru al Franței.

Pentru a oferi publicului prilejul de a se informa în privința conducerii și dezvoltării afacerilor străine, guvernul Statelor

¹⁾ *Chow*, op. cit., pag. 251–252. ²⁾ *Mathews*, op. cit., pag. 131. ³⁾ *Chow*, op. cit., pag. 274.

Unite, încă de timpuriu, a publicat o colecțiune anuală a corespondenței diplomatice. Dela 1861, această colecțiune este cunoscută sub titlul de „*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*“.¹⁾

În fine, ca o încheiere la această expunere a sistemului american, merită să cităm *instrucțiunile date lui John Jay, atunci când el a fost trimis ca ministru plenipotențiar în Anglia, la 1794*. Aceste instrucțiuni au inaugurat, — după cum remarcă Reinisch — tradiția diplomației americane. În ele se impune reprezentantului Americii ca să păstreze de o parte o atitudine hotărâtă, iar de altă parte sinceritatea, candoarea, adevărul, prudența și o oroare față de finețe și șicană. („*It is the President's wish that the characteristics of an American minister should be marked on the one hand by a firmness against improper compliances, and on the other by sincerity, candor, truth and prudence, and by a horror of finesse and chicane*“).²⁾

Aceste cuvinte luminoase fac cinste diplomației americane și ele sunt demne a fi înscrise în istoria diplomației universale.

Atât despre sistemul american al conducerii și controlul acțiunii diplomatice.

*

d) *Germania are un parlamentarism republican tânăr, a cărui practică nu s'a putut încă cristaliza*. De aceea vom fi foarte scurți în expunerea sistemului german al controlului afacerilor externe. Prin noua Constituție s'a înființat un *comitet permanent al afacerilor străine*.³⁾ Acest comitet întrece prototipul său francez prin aceea că *el continuă a funcționa chiar și în timpul vacanței sesiunilor parlamentare*. Brunet, comentatorul francez al Constituției weimariene, afirmă că scopul lui este de *a supune politica externă a guvernului unei supravegheri constante a reprezentanților poporului*.⁴⁾ Această inovație radicală denotă tendințele noi ale democrației germane de a întări cât mai mult controlul parlamentar în ceea ce privește afacerile diplomatice.

*

---

¹⁾ Reinisch, op. cit., pag. 195. ²⁾ Reinisch, op. cit., pag. 194—195. ³⁾ Art. 35 al Constituției din 11 August 1919. ⁴⁾ Brunet, La Constitution du 11 août 1919 și Poole, op. cit., pag. 51—52.

e) *România sărbătorește a șasezeci și patra aniversare de când s'a promulgat vechea ei Constituție și a șaptea aniversare a noiei ei Constituții.* Desigur, aceste perioade sunt scurte când le comparăm cu originea străveche și cu tradiția glorioasă a constituționalismului englez. Totuși parlamentarismul nostru a trecut printr'o evoluție lentă și progresivă, care permite să fixăm principiile controlului public în domeniul politicei externe.

Să vedem, deci, cari sunt prevederile Constituției în ceea ce privește *cele patru acte mari ale conducerii politicei externe: numirea agenților noștri diplomatici, primirea agenților diplomatici străini, declararea războiului și încheierea tratatelor.*

1. *Numirea agenților noștri diplomatici este o prerogativă a Coroanei.* Aceasta nu rezultă dintr'un text constituțional expres, așa cum este cazul în America, ci aceasta se poate deduce logic și sigur din două norme generale, anume că „*Regele numește și revoacă pe miniștri săi*“¹⁾ și că „*El numește sau confirmă în funcțiunile publice potrivit legilor*“.²⁾ Evident că „*nici un act al Regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care prin aceasta devine chiar răspunzător de acel act*“.³⁾ Deci, numirea agenților diplomatici este un privilegiu al Coroanei, executat de ministrul afacerilor străine.

2. *Primirea agenților diplomatici streini este o altă prerogativă a Regelui.* Constituția nu o amintește direct, așa cum se poate vedea aceasta în constituția franceză sau americană. Însă două motive o explică suficient. Primul este că Regele reprezintă suveranitatea națională și *El este capul puterii executive*.⁴⁾ Al doilea este că, în uzanțele internaționale, agenții diplomatici sunt trimiși dela Șeful unui Stat la Șeful celuiilalt Stat. Deci, agenții diplomatici streini sunt acreditați pe lângă Maiestatea Sa Regele României și pe lângă guvernul său responsabil.

3. *Declararea războiului este o chestiune cu mult mai greu de lămurit, decât cele două precedente.* Războiul este actul cel mai grav al politicei externe și al politicei în general, pentru că el pretinde dela cetățenii țării sacrificiul suprem al sângelui și pentru că el se execută cu cheltueli enorme, consecințele sale

¹⁾ Art. 88, alin. 1 al Constituției din 26 Martie 1923. ²⁾ Art. 88, alin. 7 al Constituției din 1923. ³⁾ Art. 87, alin. 2 al Constituției 1923. ⁴⁾ Art. 39 al Constituției 1923.

economice și financiare grevând asupra generațiilor viitoare. Totuși Constituția noastră tace în privința dreptului de a declara războiul.

Constituția franceză și americană stabilesc lămurit că declararea războiului este supusă asentimentului parlamentar. Tradiția constituțională engleză investeste guvernul Majestății Sale britanice cu acest drept fără a cere aprobarea Comunelor sau Lorzilor.

Tradiția noastră constituțională pare a fi urmat exemplul englez, însă într-o măsură mult mai radicală: Regele a declarat în trecut războiul, consultând numai Consiliul de Coroană. Deci, se pare că acest drept a fost un privilegiu *personal* al Regelui. Războiul independenței, războiul balcanic și chiar războiul întregirii neamului au fost declarate de Rege. În ultimul mare războiu se considera chiar ca un act de suprem patriotism și de eroică hotărîre din partea Regelui Ferdinand, gestul de a fi declarat războiul Germaniei, patria strămoșilor săi, pentru a duce la o glorioasă izbândă realizarea idealului secular al națiunii române.

Este adevărat că în Anglia, Regele George V nu a esitat nici o clipă să consimtă la hotărîrea guvernului britanic de a declara războiul lui Wilhelm II, care era o rudă a sa. Pentru că în Anglia nu Regele *ci guvernul declară războiul.*

Să vedem acum dacă în sistemul nostru constituțional putem găsi o explicațiune teoretică în această privință.

Dreptul de a declara războiul nu este enumerat între prerogativele regale prevăzute în Constituție. De altă parte „toate puterile Statului emană dela națiune, care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiune”.¹⁾ Iar „Regele nu are alte puteri decât acele date lui prin Constituțiune”.²⁾ Vedem, deci, cât de rigidă și limitativă este Constituția noastră în privința caracterizării puterii regale. O tradiție nescrisă nu se poate forma în fața unor texte atât de categorice. Declararea războiului nefiind amintită între prerogativele Regelui, Suveranul nu poate exercita acest drept.

Adevărat că Regele este „capul puterii armate”.³⁾ Însă declararea războiului *nu este un act militar, ci politic diplomatic.*

¹⁾ Art. 33 al Const. 1923 ²⁾ Art. 91 al Const 1923. ³⁾ Art. 88 alin. 10 al Const. 1923.

Abia începerea ostilităților poate fi privită ca o aparițiune militară condusă de șeful suprem al armatei.

Constituția prevede însă alte câteva principii, cari pot fi interpretate în sensul că *declararea războiului este supusă sancțiunii parlamentare, după modelul francez și american.*

Înainte de toate „*contingentul armatei se votează pentru fiecare an de ambele Corpuri legiuitoare*“.¹⁾ Un războiu nu poate fi început, de regulă, decât prin sporirea contingentului militar. Iar fixarea acestui contingent este o prerogativă parlamentară.

Mai departe, „*nici o trupă armată străină nu poate fi admisă în serviciul Statului, nici nu poate intra sau trece pe teritoriul României, decât în puterea unei anume legi*“.²⁾ Într'un războiu mare, se cere, deci, o aprobare legislativă pentru o operațiune militară cu aliații noștri pe teritoriul țării.

Textul hotărâtor pare însă a fi acel care enunță că „în caz de pericol de Stat se poate prin lege institui starea de asediu generală sau parțială“.³⁾ Se poate imagina o stare de asediu și fără pericol de războiu extern, spre exemplu în caz de tulburări grave interne. Însă o stare de războiu cu o națiune străină este greu de conceput fără o prealabilă proclamare a stării de asediu. Iar starea de asediu nu poate fi instituită decât prin lege.

Vedem, așa dar, atunci când este vorba de declararea unui războiu că spiritul Constituției noastre pare în favoarea dreptului Adunărilor Legiuitoare.

Totuși nu trebuie exagerată importanța practică a acestei chestiuni, pentru că *România a renunțat la războiul de agresiune*, atât prin iscălirea Pactului Societății Națiunilor, care o supune unei proceduri de mediațiune, arbitraj sau conciliațiune, cât și mai ales, prin semnarea Pactului Briand-Kellog, care a abolit războiul de agresiune chiar și între Puterile ce nu sunt angajate prin Pactul Ligii Națiunilor.

Însă s'ar putea întâmpla ca o serioasă concentrare de trupe și un pericol iminent de incursiune din partea unei na-

---

¹⁾ Art. 11 al Const. 1923. ²⁾ Art. 123 al Const. 1923. ³⁾ Art. 128, alin. 2 al Const. 1923.

țiuni, care nu este supusă procedurii dela Geneva, să forțeze o situațiune într'o măsură atât de gravă, încât declararea războiului să devină o necesitate imperioasă a apărării și salvării naționale. In acest caz, Adunările Legiuitoare trebuie să investească puterea executivă cu dreptul de a declara războiul, de a mobiliza armata, de a autoriza o cooperațiune militară interaliată pe teritoriul României și de a proclama starea de asediu generală sau parțială.

4. *Incheierea tratatelor cu națiunile străine este, în fine, ultimul punct, care nu este nici el tocmai bine lămurit în Constituție.* Pentruca un tratat internațional să aibă deplină validitate, se cer două condițiuni esențiale: semnarea și ratificarea lui din partea puterilor executive. Câte odată se cere însă și aprobarea Parlamentului.

In sistemul englez, nu se cere consimțământul Parlamentului decât în mod indirect, anume atunci când tratatul are consecințe interne.

In sistemul francez, se pretinde sancțiunea parlamentară la anumite specii de tratate, enumerate limitativ în Constituție.

In sistemul american, se prevede obligativitatea aprobării senatoriale în privința tuturor tratatelor de orice natură ar fi ele.

Constituția noastră prevede că Regele „*încheie cu Statele străine convențiunile necesare pentru comerț, navigațiune și și alte asemenea, însă pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâiu a fi supuse Puterii legislative și aprobate de ea.*”¹⁾

Acest text este ciudat în cece privește caracterizarea tratatelor, cari pot fi încheiate de Rege sau mai bine zis de guvern, pentrucă „*în nici un caz ordinul verbal sau în scris al Regelui nu poate apăra pe ministru de răspundere.*”²⁾ Terminologia „*convențiunile necesare pentru comerț, navigațiune și alte asemenea*” poate da naștere la o controversă. Tratatete de comerț și navigațiune sunt convențiuni mai mult tehnice. Iar expresiunea „*alte asemenea*” este vagă: poate fi vorba numai de convențiuni tehnice, însă ea poate cuprinde orice fel de tratat internațional. Este mai logică această din urmă interpretare, pen-

¹⁾ Art. 88 alin. ultim al Const. 1923. ²⁾ Art. 97 al Const. 1923.

trucă *puterea executivă trebuie să fie investită cu un drept general de a încheia tratate internaționale*, de orice natură ar fi ele, atunci când este vorba de a se angaja interesele Statului. Prin urmare, guvernul are dreptul de a semna tratatele în general.

Aceste tratate trebuie însă supuse aprobării Adunărilor Legiuitoare. Dat fiind că aprobarea parlamentară este pretinsă pentru convențiunile de comerț, navigațiune și „*alte asemenea*” și dacă cuprindem în acești termeni toate tratatele negociate și semnate de puterea executivă, este logic ca *ele toate să fie supuse puterii legislative.* Sunt însă anumite convențiuni politice sau militare a căror divulgare ar putea compromite, câte odată, interesele Statului. Deaceia, Constituția trebuie să fie cu mult mai explicită în această materie. Textul ei este luat din vechea Constituție. La 1866 relațiunile internaționale ale României încă nu erau destul de dezvoltate. Însă la 1923, situațiunea era cu totul schimbată și România era angajată într'un vast complex de interese și obligațiuni internaționale. Deaceia s'ar fi așteptat dela legiuitorul din 1923 ca să fie mai conștiincios și mai prevăzător.

O modificare sau rectificare teritorială nu este admisă decât în virtutea unei legi speciale, independente de tratate sau mai bine zis complimentară tratatelor. Anume Constituția prevede că „*hotarele Statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi*“.¹⁾

În fine, după votarea legii de aprobare a unui tratat internațional, *ratificarea propriu zisă este un privilegiu personal al Regelui*, pentrucă „*El sancționează și promulgă legile*“.²⁾ Regele are dreptul să refuze ratificarea tratatului, pentrucă „*El poate să refuze sancțiunea sa*“.³⁾

Iată cari sunt prevederile Constituției în privința conducerii și controlului acțiunei diplomatice și a politicei externe. Textele ei sunt, în mai multe locuri, obscure, incomplete, chiar superficiale. La o viitoare revizuire va trebui să se țină seamă de aceste lacune.

Ca încheiere, trebuie să amintim că un control al membrilor Parlamentului, în domeniul politicei externe, este asigurat prin

---

¹⁾ Art. 2, alin. 2 al Const. 1923. ²⁾ Art. 88, alin. 2 al Const. 1923. ³⁾ Art. 88, alin. 3 al Const. 1923.

textul general care prevede că „*fiecare membru al Adunărilor are dreptul a adresa miniştrilor interpelări, la cari aceştia sunt obligaţi a răspunde în termenul prevăzut de regulament*“.¹⁾ Aceste interpelări pot fi de orice natură, deci *ele pot privi şi chestiuni de politică externă sau probleme de organizare şi acţiune diplomatică*.

Acesta este sistemul românesc al controlului parlamentar în domeniul afacerilor străine.

*

Din sistemele constituţionale expuse mai sus, vedem că afacerile externe stau sub un control parlamentar destul de sever în zilele noastre.

In Anglia, guvernul are o largă iniţiativă şi chiar o putere discreţionară de acţiune. Insa actele guvernului sunt supuse controlului parlamentar, fie cu ajutorul interpelărilor, fie prin necesitatea unor măsuri legislative atunci când este vorba de punerea în aplicare a unor obligaţiuni internaţionale.

In Franţa, cu toate că guvernul are discreţiunea afacerilor externe, totuşi Camerele Parlamentului exercită asupra lor un control sever, prin comisiunile de afaceri străine şi prin procedurile de responsabilitate ministerială. Iar declararea războiului şi ratificarea unor anumite tratate internaţionale cad în competenţa exclusivă a Parlamentului.

In America, unde separaţiunea puterii legislative de cea executivă este atât de accentuată, Prezidentul are o politică externă personală. Insa numirea personalului diplomatic superior şi ratificarea tuturor tratatelor sunt atribuite Senatului, al cărui comitet de relaţiuni străine se foloseşte de acest drept cu multă, câte odată chiar cu exagerată conştiinciozitate. Iar declararea războiului este o prerogativă a Congresului.

In Germania, s'a introdus inovaţia radicală de a investi comisiunea afacerilor străine cu un caracter permanent, pentru ca aceste afaceri să poată fi controlate într'un spirit de continuitate şi independent de vacanţele parlamentare.

In România, în fine, Adunărilor Legiuitoare supraveghează întreaga acţiune diplomatică a guvernului, au dreptul să aprobe convenţiunile internaţionale şi decid în privinţa războiului.

¹⁾ Art. 52 al Const. 1923.

Astfel în Anglia, în Franța, în Statele Unite, în Germania, în România, pretutindeni, politica externă a guvernului este subordonată controlului parlamentar.

* * *

Rezumând cele spuse cu privire la *conducerea diplomației*, vedem că întregul aparat diplomatic funcționează sub ordinele directe și sub controlul permanent al Centrului. Centrul își exercită acțiunea sa de control prin două organe:

Primul organ de conducere este Ministerul de Externe, care stabilește, în colaborare cu întregul guvern, politica externă a țării și care dă toate directivele pentru executarea acestei politici agenților diplomatici din străinătate.

Al doilea organ de control este Parlamentul, care veghiază ca politica Ministerului de Externe să fie conformă cu exigențele intereselor Statului și ca acțiunea agenților diplomatici să aperc demnitatea și onoarea națională.

Astfel, diplomația este condusă de Ministerul de Externe controlată de Parlament.

* * *

Ca o concluzie generală cu privire la expunerea *diplomației în prezent*, putem rezuma aspectele ei în trei puncte principale:

Acțiunea diplomatică are o funcțiune observatoare, protectoare și negociatoare.

Diplomatul modern este un funcționar public, care trebuie să fie îngrijit selecționat pentru a putea desfășura o activitate rodnică, cu ajutorul mijloacelor ce-i stau la dispoziție.

Conducerea diplomației este exercitată de Ministerul de Externe, supusă fiind controlului parlamentar.

Astfel acțiunea diplomatică, diplomatul modern, conducerea diplomației sunt cele trei probleme esențiale ale unui studiu privitor la diplomația în prezent.

* * *

Diplomația trecutului se poate mândri cu fapte strălucite din antichitate, în evul mediu, până în epoca modernă.

Diplomația prezentului constituie un important serviciu public al Statelor contemporane, prin acțiunea ei, prin personalul ei și prin conducerea ei.

Diplomația viitorului va avea de luptat cu mari dificultăți internaționale și va trebui să soluționeze problema grea a păcii universale.

Abia au trecut 12 ani de când s'a sfârșit grozavul războiu mondial. Viziunile sângeroase dela Marna și Verdun, dela Isonzo și Piave, din Carpați și Galiția, dela Oituz și Mărășești, dela Șabaș și Niș, din Dardanele, au început să se estompeze în zarea uitării. Universul încă nu s'a refăcut după pierderile imense ale războiului și criza economică crește continuu, luând proporții mondiale. Totuși popoarele încep să se înarmeze din nou.

După înflăcăratul discurs dela Florența, rostit de Mussolini, pentru a anima entuziasmul fascist, în timpul greutăților economice prezente ale Italiei, pentru a sonda reacțiunea opiniei mondiale față de o atitudine belicoasă și pentru a impresiona Franța, cu scopul de a obține dela ea concesiuni coloniale și minoritare, — a urmat cererea d-lui Tardieu, adresată Camerilor franceze, pentru sporirea creditelor militare. Relațiunile franco-italiene rămân încordate cu toată suspendarea provizorie a înarmărilor navale pentru perioada negocierilor angajată în vederea găsirii unei formule pacifice.

Anglia are de înfruntat două mari dificultăți externe. Prima este mișcarea de independență a Indiei, pornită de un congres naționalist, cu o campanie de nesupunere civică și fiscală, cu agitații și excese, cu victime și arestări, pe care americanii o compară cu lupta pentru independență a Statelor Unite. A doua dificultate este tensiunea din Egipt, unde sub pretextul apărării parlamentarismului constituțional, de fapt există o divergință profundă între Regele anglofil și între Wafdiștii radicali, cari doresc o completă emancipare de sub influența britanică și cucerirea Sudanului.

Rusia sovietică a adoptat tactica jacobină de a găsi pentru dificultățile economice și politice un divertisment extern, transformând planul de cinci ani al construcțiilor tehnice într'un adevărat proiect de modernizare și de mecanizare a armatei bolșevice pentru un viitor războiu cu lumea capitalistă și burgheză. Iar influența ei în războiul civil chinez, devenit aproape permanent, tinde tocmai să atace interesele aziatice ale puterilor capitaliste.

Germania sărbătorește triumful diplomatic al eliberării Renaniei, îndreptându-și privirile spre recâștigarea teritoriului din Sara, spre o progresivă reducere sau chiar o desființare a reparațiilor, spre reconstruirea marinei și spre întărirea prestigiului ei de mare putere mondială.

Statele Unite și Japonia își sporesc construcțiile navale, ca un rezultat al conferinței dela Londra.

Ungaria stimulează, cu toate mijloacele, campania ei revizionistă.

Pretutindeni găsim aceeași situație: nemulțumiri și înarmări. Ca în 1913.

În fața acestei situațiuni se așteaptă o acțiune pacificatoare a diplomației. Tentativa de federalizare paneuropeană a lui Briand nu pare a fi urmată de succesul așteptat. Marea Britanie, cu interesele ei imperialiste și intercontinentale, a refuzat politicos o colaborare. Spania și Portugalia nu vreau să renunțe la legăturile lor cu America latină. Germania și Ungaria se folosesc de acest prilej pentru a agita ideia revizuirii tratatelor. Olanda se întreabă care va fi situația unei națiuni coloniale în noua combinație. Belgia preconizează numai o colaborare europeană în sânul Ligii Națiunilor.

Totuși o cooperatiune pacifică se impune imperios, pentru că, în realitate, nimeni nu poate risca un nou război, care să distrugă umanitatea cu gazuri, cu avioane, cu submarine.

Deaceea diplomația viitorului trebuie să fie mai activă și mai vigilentă decât oricând. Apărând situațiunea actuală, creată prin tratatele de pace, cari sunt cea mai bună garanție a dreptății internaționale, — diplomația va trebui să găsească soluții economice și politice pentru toate dificultățile prezentului și să elimine cu simț de prevedere și conciliațiune, toate fricțiunile existente.

Dacă diplomația va putea realiza această operă pentru o perioadă cât mai lungă, atunci ea va binemerita dela umanitate, învrednicindu-se de titlul neperitor de apărătoare a păcii universale.

Londra, Mai-Iulie 1930.

Poeții germani în oglinda tălmăcirilor românești

— Traduceri, imitații, influențe —

(Studiu de literatură comparată)

de Ion Gherghel.

Introducere.

I.

Problema influențelor literare în general. — Caracterul universal al literaturii. — Interpenetrarea literară și culturală în lumina judecății cercetătorilor dela noi. Nevoea alcătuirii de studii bibliografice. — Rostul și idealul traducerilor. Traducătorii și editori. — Noțiunea și importanța tălmăcirilor. Atitudinea Asociațiunii Internaționale a Scriitorilor cu privire la problema traducerii. — Traductibilitatea și intraductibilitatea capodoperelor literare. — Stilul în traduceri. Formarea limbei literare prin traduceri.

Chestiunea influențelor literare ne preocupă dintr'un întreit punct de vedere :

1. Indemnul ce l-a dat poeților noștri să *traducă* copodoperele literaturilor străine.

2. Imprumutarea motivelor poetice și utilizarea lor, în *imitații*, după modele străine.

3) Influențele de ordin superior ce s'au exercitat pe fondul inconștient al sufletului poeților români, dând astfel naștere la remarcabile opere literare, în care nota etnică rămâne nealterată, — altoirea împrumutatului motiv poetic pe trunchiul românesc reușind să deie viață unor produse ce se pot pretinde, cu drept cuvânt, *originale*.

Problema aceasta își are importanța ei netăgăduită. Toți cercetătorii literari au recunoscut-o și o recunosc. Întâi, fiindcă nici o literatură, întru toate superioară, nu poate constitui un pericol pentru cultura noastră în formațiune¹⁾ Dimpotrivă! — Deoarece, mai ales pentru o cultură tânără, cum este a noastră, traducerile, — fiind necesare „transfuziunii sufletești“, — joacă un rol regenerativ prin faptul că îndeplinesc funcția de „ferment

¹⁾ *Il. Chendi*: Lit. germ. la noi. în *Viața literară* I. Nr. 50 p. 1.

al rodului antohton¹⁾ Ba mai mult decât atât: „Bunele traduceri după marile opere literare ale unei străinătăți mai înaintate servesc mai mult chiar decât producțiile originale pentru a fixa rostul unui popor în mișcarea culturală a omenirii.“²⁾ În al doilea rând, fiindcă dovedirea și definirea elementelor străine ne arată cărarea ce ne conduce la lămurirea cât mai plauzibilă a elementului cu adevărat românesc din literatura noastră. „De câte ori constatăm, în literatura noastră o epocă de înflorire, totdeauna observăm un impuls venit din Apus.

.... Cel ce urmărește dezvoltarea literaturii și culturii noastre va trebui deci să studieze cu atențiune influențele acestea externe, care au produs schimbări din cele mai remarcabile în mentalitatea și gusturile artistice ale scriitorilor și cetitorilor români“³⁾ Astfel influențele apusene, impulsurile „europene“.... „nu însuflețiră numai de o viață nouă genuri literare existente“, ci „nouă genuri literare fură cultivate, și se încep firește prin traducerea lucrărilor scrise de maeștri în aceste genuri“⁴⁾

Pe lângă celelalte literaturi mondiale și literatura germană și-a dat contribuția la această înprospătare și îmbogățire a literaturii noastre. Firul roșu al influenței germane se poate urmări mai ales începând cu prelucrările, tălmăcirile și imitațiile — dela începutul veclui al XIX-lea — ale poezilor ardeleni Vasile Aaron, Ioan Barac, și I. Budai-Deleanu⁵⁾ și cu încercările poezilor munteni, în special Ioan Văcărescu,⁶⁾ până în zilele noastre. Chiar și la frunțașii poeziei române, Eminescu și Coșbuc, se poate constata înrâurirea nemțească; la Coșbuc vom da însă peste fenomenele plămădirii mai reușite, iar la Eminescu peste cel al asimilării complete a elementelor împrumutate.

* * *

În fond oamenii de pretutindeni gândesc, simt și pătesc la fel. Doar felul de exteriorizare al ideilor și sentimentelor este

1) Cf. N. I. Herescu: Cu prilejul traducerii *Odysei* în *Suflet românesc* I. pag. 21.

2) N. Iorga: Încă o traducere din Shakespeare. în *Flacăra* VII p. 273.

3) *Sextil Pușcariu*: Ce e românesc în literatura noastră în *Țara Bârsei* I. Nr. 1 p. 15

4) N. Iorga: Ist. lit. rom. în sec al XVIII-lea p. 431 (1901).

5) G. Bogdan-Duică: Despre Țiganiada lui Budai-Deleanu în *Conv. lit.* XXXV p. 438 și urm.

6) G. Bogdan-Duică: Ist. lit. rom. moderne p. 12 și urm.

diferit. Unul și același destin îi subjugă pe toți pământeni. Durerea și bucuria — pârgurile de căpetenie ale sufletului omenesc — sânt pururea aceleași, în orice loc și au fost și vor fi aceleași, în esența componentelor lor, în orișice timp. Cristalizate prin prisma minții și refrânțe prin oglinda inimii marilor creatori de valori poetice universale aceste sentimente fundamentale ale ființei umane — (secondate de mulțimea de aspecte sufletești ca tristețea și veselie, nădejde și desperare, încredere și bănuială, iubire și resemnare, curaj și melancolie etc.) — continuă să deie hrană estetică tuturor acelor care însetează după frumosul în artă, având menirea, în același timp, să aline suferințele și să deștepte la viață nouă și rodnică atâtea inimi amorțite înainte de vreme.

Adevărata literatură este numai aceea care poate să înfrățească pe om cu om; adevărata literatură nu poate să fie decât aceea, în care se recunoaște fiecare muritor, în orice parte l-ar fi aruncat soarta pe rotocolul pământului. Literatura, astfel preconizată, este deci universală și nu cunoaște granițe naționale. Ea înfrățește, cu tot coloritul ei național, dacă la temelia operei de artă stă, neclintit, *eternul omenesc*. Adevărata literatură este proprietatea întregii omeniri, deși este produsă de aleșii singuratecelor popoare. Să ne gândim numai la Biblie, Omer, Shakespeare, Dante și Goethe! Dat fiind acest caracter internațional al literaturii, este de sine înțeles că între diferitele literaturi naționale vor dăinui, ca și până acum, înrâuriri mai mult sau mai puțin puternice. Important e, pentru literaturile tinere, să se scuture cât mai ușor de jugul imitațiilor servile. Mlădițile pot să fie împrumutate, trunchiul însă trebuie să rămână de baștină. Din altoirea spiritului și formei străine va răsări atunci, cu toate caracteristicile, fizionomia etnică a specificului național, demn de a deveni patrimoniu universal.

Problema influențelor literare a preocupat și pe literații noștri. Astfel un critic literar — care a judecat produsele literaturii noastre în a doua jumătate a secolului XIX lea — atinge pela 1863, în ziarul condus de Cesar Bolliac chestiunea influențelor literare.¹⁾ După ce subliniază calitățile înăscute ale „junei“

¹⁾ M. Flügel: Critica operei lui D. Bolintineanu: Viața lui Ștefan cel Mare. Buciumul I, p. 211.

literaturi române care „are ceva ce nu se mai găsește în celelalte literaturi moderne“, o compară cu aceste literaturi „pline de înțelepciune și de gravitate“, găsind-o pe a noastră „naivă, simplă, fragedă și suavă“.

Trecând peste exagerările explicabile ale admiratorului literaturii noastre de atunci, îi vom da dreptate deplină în ceea ce privește imperativul păstrării originalității și al caracterului individual-românesc al literaturii noastre precum și în ceea ce privește nevoia altoirii și inobilării ei cu mlădițe alese din grădinile literare ale marilor națiuni.

„*Pentru alimentarea geniului poetic este de dorit ca junimea română să se ocupe nu ca până acum numai cu poezie franceză, dar mai cu seamă cu poezia germană și engleză*“.¹⁾

Și recenzentul ziarului „Buciumulu“ își justifică, temeinic, afirmarea de mai sus, scoțând în relief caracterul subiectiv, adânc, filosofic al temperamentului german, care se aseamănă și se întrecește, minunat, cu firea englezului „mai vastă, mai cosmopolită, mai obiectivă, mai practică și mai concretă“.

Cunoașterea acestor două literaturi, pe lângă cea franceză, va aduce națiunii române un neprețuit folos estetic și moral. Mai ales inimile curate și entusiaste ale tinerimei române „se vor înflăcăra pentru tot ce este adevărat, frumos și mare“.

Talentele române să-și caute hrana poetică inspirându-se mai ales din capodoperile poezilor geniali din Nord, păstrându-și însă intact caracterul lor propriu de „naivitate și simplitate“.

Am insistat asupra acestor aprecieri, deoarece ele dovedesc o preocupare serioasă și o înțelegere justă cu privire la chestiunea interpenetrării literare sau cum se exprimă recenzentul cu privire la „caracterul comparativ și influența reciprocă a poeziilor română, franceză, germană și engleză“.²⁾

De altcum problema influențelor culturale a preocupat pe foarte mulți gânditori. Unii au ținut să-și expună părerile în bine documentate articole de revistă. Cităm numai câteva exemple: „Ar fi greșit și nedrept... să ne adăpăm la o singură cultură streină, adecă la cea franceză“.³⁾ Să ne gândim numai la

¹⁾ Id. ibid.

²⁾ Id. ibid.

³⁾ I. Iordan: *Influențe culturale în Năzuința* IV nr. 1-2 p. 31.

„marele câștig ce l-a avut literatura românească de pe urma activității lui Eminescu și a altor oameni din jurul „Junimei“ cari au introdus la noi cunoașterea literaturii germane“¹⁾ Firește că trebuie păstrat intact coloritul național, deoarece „nu imitând formele culturii unui popor mergi către înfrățirea cu dânsul, ci păstrând formele naționale și introducând ce se potrivește cu spiritul național din al literaturii acelu popor“ propovăduiește d. N. Iorga ²⁾ Comunitate culturală între popoare trebuie însă să existe neapărat, fiindcă „dacă fiecare nu ia lecțiuni decât dela ființa sa individuală, dacă se forțează să găsească o expresiune nemai întâlnită până la dânsul a acestui fond individual, nu vom avea nici măcar literatură națională, cu atât mai puțin literatură universală.“³⁾ Comunitatea aceasta e bine să „nu fie numai româno-italiană sau româno-franceză, ci să cuprindă pe toate popoarele romanice, ba chiar pe *toate popoarele cari au primit disciplină romanică*“.⁴⁾ Evident că printre popoarele cu „disciplină romanică“ avem să-i cuprindem și pe germani.⁵⁾ Ar fi deci cea mai mare rătăcire dacă ne-am zăvorî înșine porțile culturii, astupând ferestrele pe unde ar putea să pătrundă cât mai multe raze din soarele literaturii de pretutindeni.

Chestiunea influențelor literare și culturale, privită și studiată în complexul ei, ar avea menirea să ne conducă la stabilirea tuturor raporturilor literaturii și culturii noastre cu manifestările spirituale mondiale. Cu drept cuvânt se plânge d-nul Dragoș Protopopescu că nu i se dă acestei importante probleme, cuvenita atențiune.⁶⁾

¹⁾ Id. ibid. pg. 32.

²⁾ Influențe italiene asupra literaturii române în *Adev. Lit. și Art.* IV. Nr. 121.

³⁾ *N. Iorga*: Influențe italiene asupra literaturii române în *Adev. Lit. și Art.* IV, Nr. 121.

⁴⁾ Id. Ibid.

⁵⁾ D-l prof. N. Iorga a dat o atențiune deosebită și o îndrumare sănătoasă talmăcirilor din limba germană (vezi colecțiile revistelor *Sămănătorul*, *Neamul rom. lit.*, *Ramuri*, *Drum drept*, *Floarea Darurilor* etc.)

⁶⁾ Cine se uită la sfârșitul minunatelor fascicule „De Littérature comparée“ ale sorbonienilor Baldensperger și Hazard, poate urmări de patru ori pe an liste întregi de contribuții din toate literaturile. Numai românești nu. Ca și cum n'am fi cel mai xenoman dintre popoarele culte și nu ne-am re-

Fiind convinși că numai atunci se vor putea trage ultimele concluzii sintetice și cu privire la înrâurirea literaturii germane asupra literaturii noastre când se vor alcătui, în număr îndestulător, studii și monografii, provăzute cu datele bibliografice necesare, ne simțim datori să transmitem viitorilor istorici ai literaturii rezultatele cercetărilor noastre ce se sprijinesc, în parte, pe temelia unor studii anterioare,¹⁾ în cea mai mare parte însă sânt rodul investigațiilor proprii. Că nu vor fi complete? — Vor fi, în schimb, un îndemn. Nădăduim, de altfel, că nu ni se va refuza din partea cunoscătorilor chestiunei sprijinul așteptat în formă de sugestii și informațiuni asupra unor isvoare ce ar putea să ne scape din vedere, rămânând neutilizate. E un interes de ordin superior ca istoricul literar de mâine, ai cărui înaintemergători sântem toți cercetătorii de azi, să găsească terenul cât mai bine pregătit. Numai în cazul acesta, bazându-se pe o informație completă, va putea să închege, un spirit sintetizator, și capitolul uriaș al influențelor străine.

* * *

În orice literatură înregistrăm așadar în afară de operele originale și traduceri și împrumuturi. Rostul și idealul lor este să îmbogățească literatura nu numai cantitativ ci și calitativ. Tălmăcitorii nu trebuie să scape din vedere, un singur moment, că ei sânt datori nu numai să redeie fidel spiritul operei tălmă-

---

simți până și în coloanele ziarelor de influențe de tot felul. E și aceasta însă un semn de superficialitate culturală, că suntem în stare să asimilăm fără să dăm seamă și că epoci întregi de interpenetrare literară au rămas fără bilanț. Cât despre tributul nostru... la literatura universală, el se trimbițează fără să se înregistreze și, vârit în ochii noștri, nu e adus și sub priviri streine. Ne-am mulțumi dacă pilda unui Pompiliu Heliade — fie și a lui Apostolescu — sau aceea pe care o dă savant azi profesorul Drouhet, ar căpăta cât mai mulți elevi și dacă la răstimp cercetătorul român s'ar gândi să facă — pe lângă discuțiile profunde, fatale inteligenței noastre! — și o leacă de istorie literară“. *Dragoș Protopopescu* în recensia asupra lucrării lui P. Grimm: Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză. *Codrul Cosminului* I p. 585—86.

¹⁾ *G. Bogdan-Duică*: Schiller la români în *Luceafărul* IV pp. 187-194; — *Ilarie Chendi*: Despre traducătorii români ai lui Heine în *Convorbiri literare* XXXV pp. 855-864; — *Dr. Alex. Bogdan*: Mihail Eminescu (un comentariu asupra poeziei „Strigoi“) în *Transilvania* XL pp. 129-146 și 381-406 și altele ce se vor indica la „Bibliografie“.

cite, ci să contribuie cu fiecare pagină turnată în tiparul limbei românești la îmbogățirea tezaurului literaturii naționale.

Chestiunea traducerilor își are, și la noi, tradiția sa. În zarea trecutului nostru cultural se desenează profilurile literare ale întâilor noștri îndrumători, animatori și înșiși traducători conștienți de marele lor rol de tâlmaci ai operelor mai mult sau mai puțin celebre din literaturile mondiale. Ne gândim, în primul rând, la I. Eliade Rădulescul și Gh. Asachi. Iar dacă, privită cu ochiul criticei științifice moderne, opera lor de traducători nu ne mai apare astăzi la nivelul cerințelor de artă — nici în ceea ce privește selecțiunea,¹⁾ nici ca execuție — activitatea lor pe acest teren fiind astfel trecută la muzeul valorilor istorice, nu-i mai puțin adevărat că, fără de brazda trasă de plugul lor, ogorul nostru literar — sărac cum e — nu ar fi nici așa dupăcum îl vedem astăzi.²⁾ Să nu uităm că fluviile cele mai uriașe au isvoare relativ mici. Incercările poetice din întâile decenii ale veacului al XIX-lea isvorite, în cea mai mare parte, sub influențe străine, sânt — oricum s'ar judeca astăzi — obârșia poeziei românești de mai târziu.

Ceeace e regretabil însă e faptul că la noi nu s'a procedat cu sistem. Nu s'a dat o directivă sănătoasă problemei traducerilor, mai ales în ceea ce-i privește pe editori. Nu tot ce s'a tradus e bine ales și nu tot ce s'a ales e bine tradus. Nu s'a cristalizat în conștiința opiniei literare o normă, călăuzitoare pentru toți. Bunii traducători nu și-au aflat răsplata muncii lor. Rezultatul? — N'avem decât lucrări răslețe, făcute la întâmplare, fără continuitate, fără ațintirea privirilor tuturor tâlmăcitorilor către unul și același scop. Ne lipsește deci busola care să ne conducă la o țintă sigură, fixată de dinainte. Există totuși o țintă: cea a editorilor lipsiți de scrupul estetic, nepătrunși de tradițiile

---

¹⁾ Vezi *G. Bogdan-Duică*: Traducătorii români ai lui August de Kotzebue în *Omagiu lui T. Maiorescu*. București 1900 pp. 188-204.

²⁾ D-l prof. G. Bogdan-Duică, vorbind despre marea colecție a scriitorilor clasici ce o proiecta Eliade, ne arată că „experiența sufletească pe care Eliade o făcuse, la începutul carierei sale literare cu autorii streini, cari înrodiseră opera sa, l-a îndemnat să încerce a mijloci și țării aceeași experiență“. Dintre publicațiile sale literare *Biblioteca portativă* este „o ultimă încercare eroică de-a lumina nația“. *Istoria literaturii române moderne* p. 209.

noastre culturale, neînțelegători ai sufletului neamului nostru. Speculanți născuți — în comerț — și făcuți — în literatură — ei n'au stat la îndoială să deie pe autorii mari ai literaturilor mondiale pe mâna traducătorilor mici.¹⁾ Buruiana lăcomiei după câștiguri fabuloase și nemuncite precum și cea a mediocrității prezumțioase nu se pot plivi însă cu una cu două și astfel le vedem înăbușind și astăzi holda literaturii noastre. Pseudo-scriitorii și proștii traducători sânt asemenea papagalului care „pentru un gologan sau doi face minuni literare... ghicește gândul omului, tâlmăcește și profetizează viitorul“.²⁾ Iar banii îi încasează antreprenorul.

Ce să ne mai mirăm atunci de soarta cărții bune — fie traducere, fie originală — care, nu arareori, este condamnată, în astfel de împrejurări, să moară înainte de a se fi născut!? Când se va înțelege odată că interesele pieții trebuie să amuțească în fața marilor interese ale literaturii pure?!

* * *

Să ne gândim acum, o clipă, la noțiunea cuvântului *traducere*. Ce însemnează a traduce? — Numai a *tâlmăci*, adică a *explica* cuvinte dintr'o limbă într'alta sau a *interpreta* operele scriitorilor? Munca traducătorului fiind mult mai grea și de natură complexă nu poate să fie redusă nici semnificația cuvântului „traducere“ la o simplă „explicare“ și „interpretare“ a textelor de tâlmăcit. Dacă vrei să străbați în miezul intim al originalului, ce dorești să-l tâlmăcești, trebuie să știi să te transpui în anumite situații psihologice și stări sufletești, trebuie să deosebești cu ochi ageri anumite nuanțe de gândire, să recunoști cu ușurință un specific colorit local și, înșfârșit, mai e nevoie să știi să pătrunzi în înțelesul glasului unei anumite vremi. Ce-ți poate fi de folos atunci o interpretare searbădă și o explicare seacă?! Dacă vrei să ajungi la scopul urmărit, trebuie să te apropii, cu înțelegere deplină, de florile din grădina străină și, după ce le-ai pătruns tot farmecul și le-ai studiat întreaga lor structură, vei proceda cu grijă la *transplantarea* lor în straturile tale. Dacă

¹⁾ Cf. *Leon Donici*: Traducerile în *Flacăra* VII 629-630.

²⁾ *I. Constantinescu-Delabaia*: Traduceri și traducători. Conferință ținută la cursurile de vară dela Vălenii de Munte (1929).

într'alt chip nu ajungi la adaptarea dorită, recurgi la operația altoirii.¹⁾

Traducătorul conștient de misiunea sa nu poate așadar să se oprească la interpretarea rigidă a scrisului, ci el trebuie să tindă neconținut să ne tâlmăcească și gândirile și simțirile ce emanează din modelul ales. Numai în cazul când se simte dintre rândurile traducerii palpitarea sufletului din original, se poate spune că tâlmăciul și-a făcut datoria întregă. Reușește oare aceasta în cele mai multe cazuri? — Dimpotrivă, e un fenomen foarte rar. Atunci n'ar fi mai bine să trecem cu nepăsare peste tot ce s'a tradus și se traduce, tratând cu indiferență pe tâlmăcitori?! — Nimic mai greșit decât o astfel de idee preconcepută.²⁾ Faptul că la noi nu s'a ajuns încă la gradul de iscusință și artă, atins în ale tâlmăcirii, de către alte literaturi mai vechi, de parte de a ne îndreptăși să suprimăm traducerile, prin indiferență, ne obligă să le dedicăm un cult deosebit. Problema traducerii trebuie așadar îmbrățișată cu toată simpatia dându-i-se atențiunea cuvenită. Semne bune încep să se ivească. Astfel o revistă literară dela noi, ocupându-se de condițiile ce trebuie să le îndeplinească bunele traduceri, își exprimă convingerea că asociațiunea scriitorilor din toată lumea, care și-a ținut întâiul congres în 1925, la Paris, va da o rezolvire satisfăcătoare și problemei traducerii prin „întocmirea de liste, pe fiecare țară, de opere ce trebuiesc traduse și prin indicarea celor mai buni traducători“.³⁾ În vara anului 1930, cu prilejul întrunirii reprezentanților scrisului din toate cele patru colțuri ale pământului, la Varșovia, s'a mers cu un pas mai departe, trecându-se la soluții

---

1) Altoiești.... pe trunchiul nației tale și al limbii tale, gânduri și fapte petrecute aiurea, sau, invers, așezi pe trunchiul altei limbi altoiul gândului, al sentimentului individual sau colectiv al nației tale“ *I. Constantinescu-Delabata*: Traduceri și traducători. Conferință ținută la cursurile de vară delă Vălenii de Munte. (1929).

2) „Oricât traducători nepricepuți ar împrumuta operilor traduse o altă haină sau traducători cu o personalitate puternică ar pune în traduceri ceva din propria lor personalitate, orice observator iscusit, va recunoaște, fără multă greutate, opera și sufletul autorului inițial“. Și-apoi „sufletul unui scriitor se poate cunoaște adesea mai bine după traducerile făcute decât după scrierile sale proprii“. id. ibid.

3) Adevărul Lit. și Art. VI nr. 242 din 26 Iulie 1925.

practice. Asociația internațională a scriitorilor, având în vedere realizarea efectivă a unei apropieri sincere dintre popoare, a adus, între altele, hotărîrea instituirii unui premiu ce se va acorda din doi în doi ani și care va consta în alegerea celei mai bune scrieri și în răspîndirea ei, pe calea traducerii, în toate limbile participanților, peste întreg pămîntul.

Această atitudine de simpatie și de călduros interes al reprezentanților scriitorilor și poezilor lumii față de problema traducerii dovedește, mai presus de orice, importanța ei covârșitoare.

* * *

Se naște acum întrebarea: este o capodoperă literară traductibilă sau nu? — Cei mai mulți critici și recenzenți își exprimă părerea că, în general, o capodoperă literară este intraductibilă. Nu numai lirica marilor creatori este accesibilă, în toate farmecele ei, numai cetitorului în original, ci chiar și operele dramatice și epice au ascunzișuri pline de comori ce nu se pot desvălui, în strălucirea lor deplină, în opera traducătorului.¹⁾

Dacă vrem să pătrundem în miezul controverselor privitoare la *traductibilul* și *intraductibilul* poeziei pure²⁾ este nevoie să ne coborîm pînă în adâncurile sufletești ale creatorilor, unde se plămădește procesul creației. La poezii de talent acest proces nu se desfășoară în condiții identice ca la cei geniali. La cei dintâi nu se transformă „anorganicul în organic“, creația poetică rămânînd, ca valoare, pe un plan secundar în urma neputinței prelucrării, transformării și cristalizării integrale a materialului poetic brut. Traductibil va fi numai ceea ce „nu depășește întîia etapă a fenomenului de creație“, ceea ce rămîne în „anticamera“ poeziei.³⁾

Fenomenul evoluției în creația poetică se poate urmări și la unul și același poet, care va putea să aibă astfel printre operele sale unele traductibile, altele foarte greu de tradus, ba uneori chiar intraductibile. În acest din urmă caz oricât și-ar da traducătorul osteneala să se avînte la înălțimile capodoperei ce tîl-

---

¹⁾ Vezi *Const. D. Ionescu*: Eminescu în italienește în *Datina* V p. 214.

²⁾ Cf. *E. Lovinescu*: Prefața la volumul cu traduceri ale lui Giuseppe Ci-farelli din Carducci.

³⁾ Cf. *Mihail Sebastian*: Cu prilejul tîlmăcirii poemelor lui Carducci în *Universul Literar* XLIV, p. 758.

măcește, realizările sale rămân veșnic simple fantome ale originalului.

Există în special în lirica marilor creatori un raport atât de strâns între fondul concepției și haina expresivității verbale, încât traducătorul, oricât de talentat ar fi, nu se poate atinge de acele produse poetice ale genialității creatoare decât cu prețul zdrobirii sau, în orice caz, al știrbirii unității lor. Fiecare geniu își are structura sufletească proprie ce se reflectează, în creațiunile sale poetice, într'o atmosferă unică, cu o muzicalitate originală. Să ne aducem o clipă aminte de tonalitatea muzicii interioare ce emanează din oricare poezie a lui Eminescu și-apoi, imediat, de acordurile ce isvorăsc din poeziile lui Coșbuc, pentru ca să ne dăm seama — prin comparație și diferențiere — de acest adevăr. Această armonie muzicală nu-i atât rezultatul rimei, al ritmului și al formei de versificație — care sânt și ele elemente prețioase, însă joacă totuși numai un rol auxiliar — ci ea rezultă din tainicile legături dintre cuvinte, din îmbinarea acestora într'o construcție sintactică proprie, din care țâșnește o rezonanță nouă și melodioasă ce umple sufletul de farmec.¹⁾

Traducătorul va trebui deci să se mulțumească cu parțialul, străduindu-se să ne redeie sensul, să ne scoată miezul, exprimând anumite sentimente ale originalului prin imagini poetice, fără să poată să ne repete cu ajutorul coardelor lirei sale melodia creatorului în tonalitatea ei originală.

Dovada cea mai sigură despre existența armoniei muzicale proprii în creațiunile poezilor geniali este faptul că și din proza acestora emanează același farmec melodic,²⁾ ceea ce confirmă, indirect, părerea expusă mai sus cu privire la subordonarea elementelor versului (rimă, ritm etc.) altor factori interni mai hotărâtori (alegerea și îmbinarea artistică a cuvintelor etc.)

Uneori versurile se traduc în proză. Vom avea și noi de înregistrat câteva cazuri. După ce criteriu se judecă aceste încercări? — Când traducătorul tălmăcește opera poetică străină în proză, el trebuie, de asemenea, să fie stăpân, mai ales, pe limba în care traduce, iar pe de altă parte să știe să pătrundă în adân-

¹⁾ Cf. Dr. Albert Bielschowsky: Goethe, Sein Leben und seine Werke. II, p. 408.

²⁾ Id. ibid. pag. 407.

curile înțelesului operei traduse. S'ar părea, la prima primire, că prin lipsa cadenței, a sonorității, a legănării ritmice — caracteristice versului — se pierde cea mai bună parte din parfumul originalului și că cea mai prețioasă lature a meritului artistic ar fi sacrificată. Evident că, în bună parte, abandonarea versului aduce cu sine o diminuare a incantației de natură muzicală. În schimb însă proza prezintă, în traducere, alte avantaje: ea scoate mai limpede în evidență sensul primordial al originalului prin capacitatea ei de adaptare și posibilitatea redării cuprinsului prin circumscrierea diferitelor nuanțe de înțeles. Proza salvează astfel aproape toate comorile fondului, nefiind nevoită, ca poezia, să le sacrifice de dragul formei. Dar traducătorul tot interpret rămâne și în cazul când tâlmăcește versurile în proză. El e supus, oricum, greșelii și, mai ales când îi așin cărarea idiotisme dintr'o limbă străină, greutățile tâlmăcirii rămân aproape aceleași.

Remarcăm că Goethe, — al cărui spirit universal a îmbrățișat atâtea probleme de ordin artistic, științific și cultural, — ocupându-se de chestiunea traducerilor, deosebește trei stadii în evoluția tâlmăcirii, dintre care numai ultimul stadiu prezintă treapta superioară, a egalării originalului.¹⁾ Scriitorii și poeții noștri, care-și dedică o bună parte din puterea lor de muncă tâlmăcirilor, au datoria să pregătească neconținut calea ce duce la țința finală a ultimului popas. Tâlmăciri cu adevărat reușite, isvorite din congenialitatea traducătorilor, sânt, până acum, puține în literatură română. Ele sânt ca oazele dintr'un pustiu. De dragul lor uiți toate chinurile îndurate în arșița înăbușitoare și pleci, împăcat, prin nisipul pustiei, spre căutarea altor și altor izvoare dătătoare de înviore...

* * *

---

¹⁾ „Es gibt dreierlei Arten Übersetzung. Die erste macht uns in unserem eigenen Sinne mit dem Auslande bekannt; eine schlichtprosaische ist hierzu die beste... Eine zweite Epoche folgt hierauf, wo man sich in die Zustände des Auslands zwar zu versetzen, aber eigentlich nur fremden Sinn sich anzueignen und mit eigenem Sinne wieder darzustellen bemüht ist... Der höchste und letzte Zeitraum ist derjenige, wo man die Übersetzung dem Originale identisch machen möchte, so dass eins nicht anstatt des anderen, sondern an der Stelle des anderen gelten solle“. *Übersetzungen. (Noten und Abhandlungen zu besserem Verständnis des West-östlichen Diwans)*.

Indiferent că traducătorul tălmăcește opera străină în proză sau în poezie, el nu trebuie să scape din vedere, nici un singur moment, că este dator să păstreze, în traducere, mlădirea naturală și simplitatea nobilă a limbei sale. Și nu este ușor acest lucru. Pentru a reuși pe deplin, tălmăcitorul va avea să vegheze neconținut, ca nu cumva, în urma necurmății adânciri în undele limbei străine, să fie târit, fără de veste, pe un fluviu sintactic și morfologic străin de geniul limbei sale materne. Iată ce ne spune în această privință D-l N. Iorga: „Opera originală redă *fără sforțare* lumea de simțiri și gândiri a locului și timpului când s'a scris; *traducerea smulge însă din acest mediu pentru a duce într'altul, depărtat prin timp și spațiu*. Scriitorul are a face cu lucruri mai simple sau mai înalte de cât spiritul lui: el va trebui să vorbească deci mai slab ori mai tare de cât graiul lui obișnuit. Nu va merge dela sine isvorul scrisului în albia lui obișnuită, săpată odată pentru totdeauna, ci vor fi rătăcirii și revărsări; apa se va zbate chinuită în căutarea altui drum spre altă țință“.

„Se va răscoli tot vocabularul, se vor ciopli cuvinte pentru a le da o nouă strălucire; toate resursele sintaxei populare, *plină de nesfârșite potențialități*, se vor încerca pentru a se ajunge la noțiunea cât mai exactă a modelului. Se va căuta până în fundul pungii pentru a cumpăra o marfă deosebit de rară și de scumpă.¹⁾

Cititorii vor considera apoi, cu timpul, această limbă nouă — născută dintr'o „chinuită migăleală“ — naturală și firească, fiindcă se vor deprinde cu ea, văzând-o scrisă, și nu vor întârzia prea mult s'o „introducă în graiul cel viu“.

„Cui i s'ar putea spune mai tare și mai des aceasta decât poporului care n'a căpătat încă traducerea în adevăr românească — și nu în lăncedul surogat de gazetă și de oratorie — a capodoperelor literare ale omenirii? . . . Și chiar acum, când accente nouă se smulg din pieptul găfăind al ființei omenești chinuite, repetăm maniera literară a fiecăruia în proză și poezie de comandă, când adevărate sentimente trezesc opere mari la popoarele care conduc lumea.“²⁾

Importanța traducerilor crește și prin chemarea ce-o au ele pentru formarea limbei literare. Traducerile nu sânt numai isvorul,

¹⁾ N. Iorga: Stil și traduceri în *Ramuri*, XXI p. 33.

²⁾ id. *ibid.* p. 34.

ci și călăuza oricărei literaturi tinere. Acest fenomen al dezvoltării limbei literare se poate urmări și în opera singuraticilor scriitori și poeți. Să luăm un singur exemplu: „Precum și-a alcătuit limba sa științifică, așa își formă Eliade și limba sa poetică.... tot prin traduceri“.¹⁾ Traducerile i-au fost piatra de încercare pentru instrumentul limbei. Și Eliade a ajuns să se convingă că limba românească „poate deveni instrument al unei literaturi moderne“.²⁾

Cu greu sau nicidecum nu s'ar fi putut ajunge la rezultatul obținut pe terenul formării limbei noastre literare fără de ajutorul venit din afară și fără de truda tălmăcitorilor dinăuntru. — „Înălțarea limbii literare spre frumusețile cu care suntem deprinși astăzi, a dus pe un drum pietros, de care cercetătorii adeseori se miră, pătrunzându-se de respect pentru ceice au netezit calea“.³⁾

Grea a fost această netezire de cale. În urma opintirii tălmăcitorilor întru căutarea migăloasă și necurmată după expresiunea cea mai potrivită, care să redeie, simplu și fidel, elementul noțional și emoțional din original, s'a ajuns astăzi — după ce experiența a reușit măcar în parte — la convingerea că și limba românească este capabilă să exprime cele mai adânci și mai subtile nuanțe ale vieții spirituale și sufletești. În sânul limbei noastre zac comori nebănuite, care-și așteaptă încă descoperitorii, pentruca să strălucească în adevărata lor lumină. Nu încap discuție că traduceri, în special cele făcute din marii poeți, servesc un scop dublu: 1. introduc pe neinițiații unei literaturi streine în sanctuarul artei respectivului popor și 2. contribuie la formarea și creșterea capacității de exprimare, la adâncirea, șlefuirea și mlădierea propriei limbi.

Vom fi în drept să luăm parte și noi la însuflețirea lui Bernays care zice: „Traducătorul poate să se asemene, cu drept cuvânt, *cuceritorului* care se străduiește să aducă din țări străine cât mai strălucite prăzi ce cresc și înfloresc apoi, pe pământul țării proprii, aducând roade îmbelșugate și folositoare“.⁴⁾

(Va urma.)

¹⁾ G. Bogdan-Duică: Istoria literaturii române moderne p. 123.

²⁾ id. ibid.

³⁾ Id. ibid. p. 125.

⁴⁾ Citat după Cauer Paul: Die Kunst des Übersetzens. Berlin, 1914, p. 8.

După cincizeci de ani

Librăria Ciurcu din Braşov

de Ion Colan.

Zaharia Carcalechi, „ferlegherul“ cărţilor româneşti la crăiasca tipografie din Buda (1815—1830), a fost mai puţin un editor conştient de însemnătatea muncii pe care o săvârşia, şi mai mult un om care-şi vedea de comerţul lui.¹⁾

Comerţul, din întâmplare, îl făcea cu cărţi; tot atât de uşor putea să-l facă însă şi cu altă marfă. Aşadară îşi iubia mult clienţii, Români aceştia, — de aici şi marele merit atribuit lui — pentrucă prin ei trăia. Interesul personal al lui Carcalechi s'a întâmplat să fie şi interesul unei cauze. Mutat odată la Bucureşti, lipsit de multe însuşiri şi mai ales de acelea de a vedea mai departe,²⁾ importanţa i s'a redus.

Acţiunea lui Carcalechi însă, indiferent de îndemnurile cărora se datora, manifestată prin cărţicelele şi calendarele lui în cari, câte odată, se putea găsi şi material bun, nu chiar totdeauna,³⁾ a avut, — nu ştiu cum să zic: meritul sau norocul, că *a prins*. Broşurile „ferlegherului“ erau *citite*, lucru mare, şi atunci, şi acum.

Problema a rămas aceeaşi şi astăzi — minus nouitatea ei: *cartea bună pentru sate*, carte *citită* de ţăran, cerută de el din propriu îndemn, iar nu impusă sub o formă oarecare. Eliade se gândise, — pentru răspândirea cuvântului scris — la acea nu dusă până la capăt „Bibliotecă portativă“. Alte încercări vor mai fi fost; nu ştiu. Casa Şcoalelor, în timpul din urmă, a pornit o acţiune ceva mai sistematică pentru popularizarea cărţilor poporane. *Ńa prins*, fie din pricina formatului prea mare, fie din alte cauze.

Întâmplarea a făcut ca acum cincizeci de ani, doi nepoţi după fică ai tipografului dela Buda, oameni cu altă pregătire în domeniul comerţului cu cărţi, să încerce, cu mult folos, editarea de cărţi pe seama poporului, înfiinţând aici la Braşov, în vara anului 1880, o librărie românească. Cu gândul, deci, la acţiunea de cooperare pentru luminarea satelor dusă de bătrâna editură care a împlinit

¹⁾ N. Iorga, Istoria Românilor din Ardeal şi Ungaria. Bucureşti, 1915 p.112.

²⁾ Idem.

³⁾ Deşteptarea, ziare social economic. An. VI. din 1910 No. 36.

o jumătate de secol, după atâta vreme de multă slovă românească tipărită, — par'că mai puțin citită la sate! — figura editorului *Nicolae Ciurcu* și a fratelui său *Ioan*, încearcă să se desprindă din trecut, îndemnându-ne la scrisul a câtorva pagini cuvenite unei aniversări. Nepoții neobositului Carcalechi, pentru rezultatele acțiunii începute la 1880, meritau aceste rânduri.

*

Din ziarul „Deșteptarea“ (1910 p. 2) reproducem câteva date biografice asupra celor doi librari români ai Brașovului.

„Frații Ciurcu s'au născut din părinți brașoveni: Ioan Hagi Ciurcu, mare comerciant pe vremuri și Carolina Carcalechi.

Nicolae Ciurcu, născut în 1854, a făcut școalele primare la Români, iar școalele reale la Sași. Întrând la librăria Fraule și Dresnandt, prima librărie germană pe atunci la Brașov, a practicat aici trei ani și jumătate. A trecut apoi la București, unde și-a înaușit cunoștințele de specialitate printr'o practică de 10 ani: 8 ani la librăria și casa de editură Socec și 2 ani la librăria Graeve & Comp. Intors la Brașov în vara anului 1880, deschide prima librărie și casă de editură românească. În curând primește ca asociat al său pe fratele său mai mic Ioan Ciurcu, cu carele împreună pornește la 1890, în proprie editură, seria diferitelor colecții de popularizare, cari și-au luat începutul cu „Biblioteca pentru copii“, 30 numeri a 2 cruceri. Primul număr din această bibliotecă a fost „Peneș Curcanul“ de V. Alecsandri și e interesant să se știe, că prima ediție, tiraj de 20 mii exemplare, s'a desfăcut în cel mai scurt timp. Dovadă de râvna cu care era așteptată o asemenea întreprindere la noi. Nicolae Ciurcu a decedat după o muncă fără preget la anul 1898.

Succesorul său, proprietar și director al firmei Ciurcu, e fratele său Ioan Ciurcu, născut în 1857. Acesta, absolvând școalele primare la Români, a făcut școalele reale la Sași, iar în urmă ca o complectare a studiilor a făcut și cursul de contabilitate. În anii 1876-1880 a făcut praxa comercială la o casă fruntașe din Ploești. Deschizându-se librăria Ciurcu la Brașov a trecut și dânsul aici ca asociat al fratelui său Nicolae, iar după moartea acestuia, întâmplată în 1898, și-a închinat cu o îndoită râvnă puterile și simțul cauzei de înaintarea neamului nostru“.

*

Valoarea inițiativei luate atunci nu poate fi socotită de mică importanță, dacă ne raportăm la împrejurările în care s'a lucrat. Brașovenii își vor reaminti, desigur, cum până mai târziu, tipări-turile din vechiul regat, — vorbim de literatură — numai la această librărie se puteau găsi. Pentru Ardealul supus legilor cenzurei, cartea românească adusă prin Ciurcu însemna și un simbol. Se înfăptuia un schimb, dar nu numai în înțeles comercial.

Tot așa e bine să ne aducem aminte de manualele didactice ale școalelor din Brașov, tipărite în bune condițiuni tehnice, de aceeași editură. Și, înainte de toate, să recunoaștem meritul fraților Ciurcu în popularizarea literaturii.

Am în față catalogul editurei din 1912 și o putem afirma: noi, chiar în România de acum, n'avem o editură care să-și ti luat sarcina tipăririi de cărți pentru sate, cum a fost cea brașoveană. Alixandria cea mult răspândită, Genoveva cu duiosa ei poveste, întâmplările minunatului Arghir, năzdrăvăniile năstrușnicului Nas-tratin Hoge, aventurile lui Robinson Crusoe, istețele fapte ale lui Til Buhoglindă, înțeleptele fabule ale lui Esop, Tiganiada lui Budai-Deleanu, eroul popular Păcală, minunatele povești din Halima, până la romanticii Haiduci ai lui N. D. Popescu; dela primele povești publicate separat în mici broșuri portative, până la seria primelor piese teatrale. Se lucra după un anumit plan, nu ori cum. A tipărit, editura Ciurcu, — statistica e făcută după catalogul citat: 122 cărți populare, 74 piese de teatru pentru sate mai ales, 19 cărțile de rugăciuni, 47 manuale didactice pentru școlile primare, 26 pentru liceu și școala comercială, 26 broșuri din „Biblioteca populară” și 12 din „Biblioteca istorică populară-română”.

A dat la iveală, deci, 326 broșuri și cărți. Iar dacă ne gân-dim și la numărul edițiilor și tirajului, ușor ne putem da seama de valoarea acestei edituri care știu să strecoare cărticica în mâna țaranului, împânzind cu tipări-turile ei o bună parte a acestui ținut. Dela 1898 până la 1906 s'au dat în satele și orașele ardelene 1188 reprezentațiuni teatrale¹⁾, și o bună parte din piesele jucate au apărut la Ciurcu, fie în biblioteca teatrală editată de „Societatea pentru fond de teatru român”, fie direct de librărie.

---

¹⁾ Anuarul XI al Soc. pentru fond de teatru român, pe anul 1906/1907, Brașov, 1908, p. 69.

Acuma, e drept, s'au strecurat și lucrări cari puteau lipsi; s'au strecurat pentrucă și acestea erau citite și o editură trebuie să trăiască. Astăzi îi putem afla o vină; atunci cel mult o greșală de care s'au făcut vinovate edituri cărora li-ar fi fost mai puțin permis să greșească. Romane senzaționale Ciurcu n'a scos, iar dacă aflai spre vânzare „Milioanele Domnului Joramie“, „Cartuș, regele hoților“, „Rocambole, în 11 volume“ sau „Crimele Ducesei“, livrate de cutare editură bucureșteană, acuze să aducem mai întâiu acesteia și fără a fi prea catolici, să nu uităm că această literatură de senzație, cu sau fără Ciurcu, tot ar fi străbătut în mâinile cetitorilor. Pe noi ne interesează fapta cea bună și această faptă o formează sutele de cărțicele răspândite în pătura țărănească, desvoltând gustul pentru citit la țaranii noștri. Și astăzi se întâmplă de intră câte unul — Vinerea — în librărie, pentru cărți populare; ei cunosc vadul vechiu și oamenii nu schimbă vadul, ori cât de încărcate ar fi vitrinele altor librării. Amănuntul acesta al „vadului“ are ceva mai multă valoare de cât se bănuiește; sub impresia lui, riscăm o sugestie actualilor conducători ai librăriei, tot Ciurcu: ce-ar fi dacă, din seria multor cărțicele editate pe vremuri, un cunoscător ar selecționa cartea și azi bună pentru sate și rotativele tipografiei ar lucra din nou la broșurile atât de căutate atunci? Sufletul țaranului, credem, ar primi cu aceeași bucurie povestea ușoară și pe înțelesul lui scrisă. Deunăzi un foarte cumsecade român din Hălhiu, m'a rugat să-i împrumut „Alixândria ai țigănească“. O mai citise înainte de războiu, în ediția Onițiu „și foarte pe plac mi-o fost“, termină el.

*

Unchiul, Carcalechi, a făcut cea putut, fără să fie cu de-săvârșire conștient de importanța lucrului pe care-l făcea. Li putem fi recunoscători.

Nepoții lui nu apucaseră să prindă facla din mâna celui ce o purtase până atunci; au aprins ei alta, în acest târg al Brașovului, la 1880. Lumina răspândită de ea la sate, nu puțin folos a a adus acestora.

După cincizeci de ani lucrurile se pot vedea mai bine, de-aceea inițiativa dela 1880 a primului Ciurcu, a lui Nicolae, ni s'a părut, azi, că a depășit importanța inițiativelor similare. Cei ce se vor ocupa vre-odată de Brașovul cultural, să nu-l uite.

Sonet

De când m'am dus atâția ani trecură
Și 'ntr'un amurg, când m'am întors în sat,
Vedenii dragi în drum mi-au alergat
Și teii toți din deal mă cunoscură.

Bătrânii tei au plâns, au fremătat —
Părea că trece-un basm din gură'n gură,
Străvechiul basm de dragoste și ură
Ce doi drumeți aici și l-au uitat.

Ca'n cele vremi sunt toate'n jur de mine:
Acelaș câmp smălțat cu flori de mac,
Acelaș lan cu spicul mic, sărac.

Acum când stau și mă gândesc la tine
Aceași oameni trec pe sub ferești
Și tu tot drag și tot departe-mi ești.

Ecaterina Pitiș

Pustiu

Nimic nu-mi spune mai curat
Că ce-am iubit m'a înșelat —
Ca vântul ce suspină-afar.
El știe spune lin și rar
Și crud, el spune-adevărat.

Iar frunzele ce cad mereu
Pe pragul și pe geamul meu
A moarte și-a pustiu sunând.
Spun toate, toate că'ncurând,
Ca ele, voi cădea și eu.

Văpaie de lună

Văpaie de lună curată și sfântă.
De n'ai fi tu tristă și rece cum ești
Ți-ași zice: coboară pe ochii-mi și svântă
Isvorul ce zace sub streășina lor,
Isvorul de lacrimi ce ard și mă dor.

Ecaterina Pitiș

Prolog

*Eu svârl peste veacuri de spații
Săgețile rimei din arc,
Dar nu-mi vei cunoaște penații,
Domniță, din nici un Plutarc.*

*Și nu-mi vei desprinde figura
Din nici o romanță de rând
Și-alături voi bate măsura
Cu tine 'ntr'un dor și 'ntr'un gând....*

*Târziu — când redau palmierii
Păunilor junglei ogoi,
Râmni-mă-vor ochii tăi mierii
Și bulgării sânilor goi.*

*Vor fierbe de patimi păgâne
In ritmul aceluiaș vers,
Lumini ce-or miji să se 'ngâne
Și fulgere smulse din mers.*

*Ca'n leagăne dulci de chimvale,
Vor trece rădvane de crai
Prin stepetele viselor tale
— Domniță cu părul bălai.*

*Spre mire s'or scurge nuntașii
Și 'n chiote lungi de flăcăi,
Va geme, ca pruncul în fașii,
Pământul de-alungul pe căi.*

*Și, mândru, zâmbi-va 'mpăratul
Pe-un noaten cu frâu de percal*

Și 'n gloată și eu ca tot natul,
Voiu strânge sub pinteni un cal....

Și 'n fundul pământului -- iarăși
Mi-oiu face prin vremuri făgaș,
Să cânt cu toți ceilalți tovarăși
Un cântec trudit de ocaș.

Voiu plânge cu lacrimi de fiere
Proscris printre robi, într'o zi,
Pe negrele mării galere —
Iar marea de noi s'o 'ngrozi.

Din cui voiu smuci o săneată
Și-o ploscă 'nflorită de tei,
Când codrii vor prinde iar viață
Sub plumbii haiducilor mei....

Tot mucedul nostru tezaur,
Aș vrea să-l destram pe lăicer,
Să ferec în versuri de aur
O scară eternă la cer....

Iar dacă 'ntr'atâta bogată
Podoabă de gânduri pustii,
Tu nu mi-i zări niciodată
Și, totuși, ai vrea să mă știi;

Târziu — când eu uit de peniță
Și-adorm ostenit pe birou,
Inchide volumul, Domniță —
Și ia-l dela capăt din nou.

Dumitru Olariu

Neguri

*Mi-e sufletul de neguri plin,
De neguri ce se duc și vin,
Aleargă ude pe Carpați,
Pe unde-ai mei: părinți și frați
Au fost mânați
Pe plaiuri și pe lăsători
Ca păstori,
Pe urme de oi —
Cârlani de soi —
Siliți de trai și de nevoi.*

*Mi-e sufletul mucegăit
Ca scoarța de pe bradul învechit
Și ciupercat și ud...
Aud?...
Cine mă chiamă crud
De peste dungă
Cu voce prelungă
Ca pentru strungă?*

. . . . .

*Picuri din strașini se rup și cad ;
E devastată de neguri pădurea de brad.
Sunt toate 'nvechite, bolnave și ude:
Strigi înzadar!... nu se aude...*

1928.

Const. Munteanu

Din stânga și din dreapta

17.

Priviți copacii pădurii! Cu cât se înalță mai mult, cu atât își înfig rădăcinile în mai încețată îmbrățișare și mai adânc în pământul din care s'au înălțat.

În codrul neamului nostru e întors.

Se și prăbușesc, la cea dintâiu furtună, toți cei sălțați de noroc sau nerușinare, toți cei care uită brazda țarinei din care au pornit.

*

Gunoaietele societății, ca și gunoaietele apelor, ies repede în undă; dar prima frământare a valurilor, cel dintâiu curent mai puternic le aruncă la mal.

*

Mă uit la mulțimea cărărilor întortochiate și încrucișate ale unei păduri revărsată pe coastele unui munte.

Ori de unde pornesc și oricâte cotituri au, toate duc spre luminișul aceleiaș culmi.

Așa ar trebui să fie și 'n viața neamului. Deosebitele cărări bătătorite de cei chemați să stea în frunte: să ducă, toate, spre luminișul **aceluiiaș ideal**. Cele care nu duc acolo, trebuie înfundate.

*

Ați băgat de seamă că frunzele copacilor cu cât sunt mai departe de rădăcinile hrănitoare cu atât se agită mai tare? Chiamă sucurile spre ele.

Aidoma ca oamenii. Și aceștia se agită și se frământă în raport direct cu distanța dela oala cu ciolanele.

*

Un gândac se urca pe paiul lung al unui fir de colilie. Când se ajungă 'n vârf, paiul se 'ndoi și gândacul se rostogoli spre pământ. Aripile îl avântară însă în sus înainte de a fi atins pământul.

Tu, care n'ai aripi, grijește să ai scară tare sub picioare când vrei să urci înălțimi, nu cumva să te 'ntorci, cu capul zdrobit, de unde-ai plecat.

Înălțimile sunt rezervate sufletelor înaripate.

*

Decorațiile pe care ți le anină un Domnitor de pieptul tunicii, nu pot fi niciodată atât de mari ca cicatricile rănilor primite pentru Tronul lui.

*

Sunt patrioți ai faptelor, fără tricolor, și patrioți ai declamațiilor, cu tricolor: gălăgioșii clopotari ai patriotismului.

*

Rănilor primite pentru păcatele altora dor mai puțin decât cele ale păcatelor tale. Se și vindecă mai ușor.

*

Nu toate lacrimile care nu sunt stoarse de durere sunt ale bucuriei. Sunt și lacrimi ale invidiei, care de multe ori se confundă cu cele din urmă.

*

Azi am văzut, a nu știu câte-a oră, într'un bob de rouă, albastrele abisuri ale văzduhului.

Și, totuși, ne mai mirăm de adâncimile insondabile ale sufletului omenesc....

*

În legănatul dulce, aromitor, al unei crengi încărcată de floare, o păsărică își spovedea dorul inimioarei.

Așa se leagănă și sufletul fără prihană pe ramura înflorită a cântecului de iubire.

*

Un măgar își răcnea în sughituri patima dragostei inaccesibile. Și lumea râdea.

Ia pildă. Iubirea adâncă nu se strigă, ea se doinește, se murmură între patru ochi, sau se ascunde în tainițele inimii, mistuindu-se de-odată cu aceasta.

S. Tamba.

Priviri umede

În amiazi. Potop de lumină caldă. Pământul aburește : înalță umilă rugămintे de mulțumire focosului Zeu.

De dimineață plouase. Ploaie mărunță a fost. Ploaie liniștită și sură s'a pogorît peste orașul vânăț.

Ploaia de primăvară unge încheieturile firii cu balzam de viață nouă...

În mahalaua însorită, ca de sărbătoare, lume înviorată. Lume necăjită, lume veselă ; lume fiământă ori lume sătulă. Aleargă ori merge domol, tăcută ori vorbăreață, — lumea e lume — viața se scurge ușor ori cu sughițuri, dar se scurge, se scurge...

În margine de drum viața a încremenit, par'că, în trup ciungărit, figură pământie.

Războiul a fost mare și greu și cine n'a pierit, a rămas, de multe ori, zdreanță în margine de trotuar ori în răscruce. Oameni neoameni. Tunică veche, tunică ce și-a pierdut culoarea și forma, dar care mai păstrează în piept tinichelele sunătoare.

Tristă amintire. Viu semn de perpetuă crucificare...

Butuc retezat și lepădat în colț de stradă. Figuri de bronz în soare de primăvară. Strat gros de durere a depus vremea în sufletele greu încercate.

Supraviețuitori din vremuri apocaliptice. Oameni cărora pământul le-a înghițit ciolane, dar le-a refuzat vecinica odihnă. Oameni cărora, deci, și pământul le este ostil. Să nu cauți în sufletul lor, că provoci eruperi de clocote subterane.

Priviri rugătoare. Priviri umede și-arată. Crengi ciuntate se întind neputincioase, picioare atrofiate se mișcă în țărna aspră.

Lumea curge în jurul lui. Nimeni nu-l vede, nimeni nu-i ascultă glasul sfârșit :

— Fraților, fraților, ajutați pe omul fără putere!...

Vocea se înecă în gâttelejul uscat.

Limba s'a înclăit de cerul gurii.

Buzele sticloase lucesc în soare.

Doar ochii nu sunt reci, doar privirile sunt umede.

— ...La Turtucaia mi-a rămas stânga, la Mărășești dreptul...

Vorbește mereu, vorbește cu greu și strigă'n pustiu. Frații lui trec pe lângă el, se duc în drumul lor, cu gândurile lor.

El îi strigă cu vocea scorjită și-i urmărește cu priviri umede.

Priviri umede și față metalică.

Nicolae Vonica

Răsfoind ziarele și revistele noastre

VI.

Dacă scriitorii cu sentimentul răspunderii nu numai pentru fondul scrisului lor ci și pentru corectitatea formei în care-și înveșmăntează conținutul sufletesc, se feresc de a ne introduce în templul limbii cuie străine — imitații de forme și construcții în contradicție cu firea limbii noastre — împrumutând numai la nevoie și numai în formele consacrate de legile care îndreptățesc la cetățenia română, — sunt în schimb atâția alții care, fără nici un scrupul, împrumută, imită, creiază chiar ei forme și construcții, pe care, dacă ar avea mai dezvoltat sentimentul celor dintâiu, le-ar evita, crușându-ne haina sufletului de capriciile modei bunului plac.

Pentru ilustrarea celor afirmate, spicuiam de astă-dată câteva exemple din familia verbelor reflexive.

Cine a urmărit scrisul Ardealului antibelic, știe că în limbajul acestuia nu era cunoscută forma reflexivă *se absentează*, luată din franțuzește. Noi aveam numai forma *absentează*. Că va fi fost printre gazetarii noștri și vre-un corb alb care a întrebuințat-o, nu contează. Ardelenii, cu puține excepții, n'o întrebuințează nici azi, considerând-o ca o formă intrusă, fără nici o îndreptățire.

De ce? Fiindcă nu-și dau seamă că *a absentă* nu acopere întotdeauna accețiunea formei *a se absentă*. Când spun despre cineva că *s'a absentat* dela ședință, înțeleg că a absentat *intenționat*; pe când expresia *a absentat* nu implică neapărat *intențiunea*. Poți absentă de undeva *uitând* sau *reținut* de ceva. Cuvântul al doilea aduce deci o nuanță de înțeles pe care cel dintâiu nu o are și pentru evidențierea căreia ar trebui să întrebuințăm o vorbă în plus (a absentat intenționat).

În felul acesta, introducerea ei în vocabularul nostru e binevenită și legitimată de sporul de claritate și precizie pe care-l aduce și care lipsește formei lipsită de pron. reflexiv. Ea corespunde deci, uneori, unei necesități.

„Cine vrea asistă, cine nu, *se absentează*” (N. Iorga, N. Rom. nr. 144 din 1925).

Nu e de aprobat însă introducerea ei în accepțiunea din exemplul următor:

„N'am înțeles ca legiunea dascălilor pribegi să fie întocmită numai din studenți. Ar fi o sarcină prea grea și care *i-ar absenta* dela menirea lor studioasă“. (Univ. 7 Sept. p. 3. col. 3. Anul a rămas nenotat. E 1924 sau 1925).

Pentru acest sens aveam verbele: *a sustrage, a rupe, a răpi, a abate*. Ce nevoie era să se dea acestui verb o accepțiune de care n'aveam nevoie?

Dacă putem absenta noi de undeva, nu putem *absenta pe alții!*

La fel și verbul *a întârzia*. Pot întârzia de undeva *intenționat* sau *fără intenție*. *Se întârzie* cuprinde însă, neapărat, și *intențiunea, voința* de a întârzia. Exemple:

„Guvernul *se întârzie* înaintea noii politici financiaro-economice anunțată de dl Manoilescu“. (Cv. 22 Apr. 1926 pg. 1. col. 3).

„Recunoașterea de iure (din partea Angliei) a Sovietelor s'a făcut pe baza unor garanții ulterioare care *se întârzie* a se da“. (N. Rom. nr. 171. din 1924. p. 1. c. 1).

Dacă nuanța de deosebire între aceste forme verbale e atât de evidentă, la altele e mai puțin învederată. E cazul verbului *a refuza*. Pot refuza primirea unei reviste care nu-mi e pe plac, dar nu pot refuza o atmosferă care-mi displace. Acesteia *mă refuz*.

Tot așa: „Sunt familii bogate care *se refuză* la datoria (eu aș zice: *datoriei*) de a continua nația din care fac parte“. (N. Iorga. N. Rom. nr. 170. din 1924 pg. 1).

Dacă în cazuri ca acestea forma reflexivă e considerată necesară, la locul ei, multora le pare nejustificată întrebuițarea formei active transitive în cazuri ca, de-o pildă: „Profesorul Traian Bratu *se refuză* însărcinării de a conduce directoratul regional al Moldovei“.

Sunt cei cărora le scapă nuanța de delicatețe, pe care o exprimă aci forma reflexivă.

Și mai multă delicatețe exprimă verbul *se recuză* (după franțuzescul *se récuser*). Exemplu:

„Solicitat de dl Duca de a intra în jocul său și de a-i da o mână de ajutor, d. Argetoianu s'a *recuzat* amabil. (Cv. 15 Sept. 1930 pg. 4. c. 2, sus).

Ceeace însă trebuie condamnat, e felul ușuratic în care caută unii să pună în circulație forme reflexive împrumutate, imitate, sau create fără nici o trebuință. Câteva exemple:

„Moșia a fost cumpărată pentru orfanii deveniți majori, cari azi însă n'au cu nimic *a se profita* de ea“. (Curentul dela 22 Aprilie 1929 pg. 7. col. 1). Românul *profită* de ceva, dar nu *se profita*!“

„Italia fascistă nu anticipează și nu *se iluzionează*, ea se prepară“ (E vorba de rezultatul alegerilor din Germania) — scrie, după ziarul „Foglio d' Ordini“, Cuv. dela 23 Sept. 1930 p. 4. c. 3.

Înțelege: *nu-și face iluzii*. (fr. s'illusionner).

„Dupăce (omul „Luminei“) *s'a lamentat* în toate părțile.... a pornit la atac etc“. (Viitorul 28 Febr. 1929 pg. 6 c. 7).

„*Se lamentează* că nu vor mai câștiga procesele“ (Cuv. 11 Aug. 1929 pg. 1. c. 6).

„Universul *se lamentează*“.... scrie Dim. dela 1 Oct. 1924.

„Viitorul *se lamentează* jalnic“. „Viitorul continuă să *se lamenteze*“ (Cuv. 9 Aug. 1930 pg. 4. c. 3).

Se lamentează Bică Tomescu, — scrie și dl Cezar Petrescu în romanul „Calea Victoriei“ pg. 51.

Ce nevoie e oare de acest barbarism când avem expresiile vechi românești: *mă plâng, mă jeluesc, mă tânguesc*? Pe ce-și întemeiază patronii acestei expresii stăruința de a o încetățeni? Nu cumva vechile expresii românești le miroasă a opincă?

„Sunt ceasurile de dramatic bilanț, când din cele mai tănuite cute ale conștiinței *se evadează* efemeridele unei vieți agitate“ — se poate ceti în Cuv. an II nr. 341 p. i. c. 2.

Pentruce *se evadează* și nu *evadează* (lat. evadare)? D-l Gongopol, autorul articolului din care e scoasă fraza, ar răspunde, firește: Fiindcă așa e și în franțuzește!..

„Că pacea începuse să se schițeze încă în Iunie, când diplomația engleză *se stăruise* să găsească un compromis între punctul ei de vedere și cel francez, se vede din ultimul răspuns al d-lui Briand la nota germană etc.“, — ne lămurește un alt Român în Cuv. dela 30 August 1925, pg. 1, c. 6.

Așadar diplomația nu *caută*, nici nu *umblă*, nici nu *se căznește*, nici nu *se străduiește*, ci ea „*se stăruie*“ să găsească compromisuri. Ați auzit Români din patru unghiuri? Când vă veți da și voi odată seama că nu mai e de trăit cu limba voastră primitivă, sărăcăcioasă?

„Aduce pe scenă un copil care poate oricând să *se scâncească*“ se spune în Univ. dela 20 Oct. 1925 la „Filme“.

De astă-dată expresia pare a înlocui alta, pe care autorul n'a îndrăsnit s'o toarne în formele tiparului.

Un alt mânuitor al condeiului ne pocnește urechile în Curentul dela 28 Aug. 1928 pg. 5. c. 6 cu vestea de necrezut că X. „s'a urinat în cuprinsul altarului“.

Noi așa știm că acest neologism se întrebuițează fără pron. reflexiv, rămânând pronumele privilegiul expresiei populare. Cum zicem: *cuget* (nu *mă cuget!*), deși expresia pop. e *mă gândesc*.

Amintim aici și următoarele forme reflexive întrebuițate în Ardeal:

<i>Mă joc cărți</i>	în loc de corectul: <i>joc cărți</i>
<i>mă răcesc</i>	„ „ „ „ <i>răcesc</i>
<i>nu se rentează</i>	„ „ „ „ <i>nu rentează</i>
<i>mă divorțez</i>	„ „ „ „ <i>divorțez</i>
<i>se ține</i>	„ „ „ „ <i>ține</i> (D. e. Oda <i>ține</i> de genul

liric. Dar: N. N. *se ține* ca scaiul de mine).

Avem și câteva vorbe care se pot întrebuița și cu și fără pron. refl., fiind și unele și altele în uz în graiul poporului. Așa sunt d. p.: *bâlbăie* și *se bâlbăie*, *găina ouă* și *se ouă*.

Nu tot așa e însă cu formele *năpustesc* și *mă năpustesc*.

„In cinci sate din Moldova, lupii și mistreții apăruți după pradă *năpustesc* asupra vitelor și asupra țăranilor“ — scrie d-l Serapion în Cuv. an. II. nr. 154, pg. 1 col. 2.

La noi forma *năpustesc* are înțelesul de *a părăsi*, *a lăsa fără ajutor*, *fără scut*. D. e. L-a năpustit în mijlocul codrului.

În accepțiunea de *a se arunca*, *a tăbări*, *a năvăli asupra cuiva* se întrebuițează numai forma reflexivă *se năpustește*.

Iată și câteva exemple de verbe vămuite de pron. refl.

„Dn ce *coagulează* sângele când îl scoți din corp? — se întreabă un om de știință.

Noi, cetind întrebarea, ne-am pus altă întrebare: De ce boală molipsitoare va fi suferind românescul *se încheagă* (format chiar din *coagulare*), de se ferește omul ca de ciumă de contactul cu el?

Altul glăsuește: „Desrădăcinații fuziunilor își dau seama la fiecare pas că rolul lor *diminuează* (Cuv. an. II. nr. 96 p. 1 c. 1. jos).

Diminuează = micșorează. Înlocuiți-le, vă rog, și admirați fraza românească!

Verbul *promovez* încă a dat bine din coate. Îl sprijinește și oficialitatea școlară. Ignoranții de noi știam doar atâta: că

profesorii promovează pe elevi dintr'o clasă 'ntr'alta. Oficialitatea ne spune însă prin regulamentele sale că și *elevii pot promova clasele*. D. ex. elevul X. a promovat cl. V. Noi ziceam până acum: elevul X. *a fost promovat* sau *s'a promovat* (forma refl. cu înțeles de pasiv) în cl. V. Ba, încăpăținați cum suntem, așa spunem și azi, cu toate regulamentele ministeriale. Fiindcă nu ne putem imagina, cum s'ar putea promova *o clasă*... Poate înlocuind tablă de tinichea de de-asupra ușii cu alta care să indice clasa următoare!

Tot așa și verbul *ambizionez* în Ardeal se întrebuița numai în sensul activ transitiv: *a ambiționa pe cineva la ceva*. Azi, după Vechiul Regat, — și aci după limba franceză — începe și la noi să-și lărgescă înțelesul.

Dacă „Dl D. R. I. *ambizionează* la mai mult: un fotoliu ministerial“ — cum spune unul — de ce n'ar *ambiționa* câte-un scaun pe arcuri și Ardelenii care-au șezut destul pe tare?

Și cei care se *ambizionează* să șadă, fie și pentru mai scurt timp, în astfel de fotolii, bun lucru „*ambizionează*“. Așa se zice... Ba faptul că cei care au șezut odată în astfel de fotolii nu se mai pot împăca cu altfel de scaune și dau mereu din coate să-și facă iarăși loc spre ele, dovedește că, ceea ce se zice, cu dreptate se zice.

Ax. Banciu.

Dări de seamă

Anuarul liceului „Principele Nicolae“, din Sighișoara, pe anii 1927/28 și 1928/29. Publicat de *H. Teculescu*.

Din mândrie, dacă nu dintr'o obligație impusă de Minister orice liceu, la sfârșitul fiecărui an școlar, se simte dator cu o carte, mai mică sau mai mare, — asta depinde de fondul afectat pe seama tipăriturilor — cuprinzând, invariabil, situația elevilor precum și diferite chițibușuri școlare necesare. Uneori, — și nu prea rar — cuvântul rostit cu prilejul inaugurării noului an, — croială tip ca a trench-koat-urilor engleze, bune pentru toată lumea. Astfel s'a ajuns la ciudata egalitate : anuar — proces verbal — raport — referat — statistică... Cuvinte reci cari înțarcă anticipativ gustul ori cui de a rășfoi cuprinsul acestor constatări oficiale. Nimic nu te îmbie, nimic nu te provoacă să-l deschizi, afară de cazul când ai vre-o odraslă cu 5.75 (niciodată n'am priceput rostul acelor 75 de grame cari indică diferența dintre capacitatea elevilor!) de înscris, ca intern la cutare școală. Atunci da; zestrea în albituri calculată pe 3, 6 și 12 bucăți, trebuie să fie indicată undeva prin anuar.

Nu e o critică, — aceste rânduri — făcută anuarelor școlare. Doamne păzește! Nu, pentrucă de fapt rostul lor e, înainte de toate, pur informativ. Răspund unei necesități și se adresează unei anumite categorii de cetitori. Rar doar, cu prilejul diferitelor aniversări, par'că i-ai pretinde și altceva și, ca să fim drepți, în regulă generală, atunci pretențiunile sunt satisfăcute. Cităm anuarele liceului Șaguna, cu prilejul jubileului de 50 și 75 ani.

Dacă, însă, pretențiunile cetitorilor față de aceste publicații, sunt așa de mici, satisfacția lor e cu atât mai îndreptățită față de anuarele cari ies din comun, prin serioasa contribuție literară pe care o aduc. E cazul celui întocmit de directorul liceului din Sighișoara, D-l Horia Teculescu.

D-l Horia Teculescu dovedește că se pot face anuare cari să intereseze pe toată lumea și că profesorii în afară de școală, pot desvolta o activitate rodnică, fie chiar cu concursul școlii, în unele cazuri. Și nu puțin folos aduc asemenea publicații și iarăși nu puțin merite își câștigă cei ce, prin munca lor reușesc să dovediască aceasta.

Când „Cronicei școlare“, din 334 pag., îi rezervi numai 30, — fără a-i diminua importanța și utilitatea — completând restul cu studii temeinic întocmite, adică 300 de pagini, însemnează că în școala aceea, — ori care arfi ea — se muncește. Remarcăm, deci, așa cum se cuvine, anuarul liceului din Sighișoara și, pentru a fi compleți, dăm și cuprinsul lui :

H. Teculescu : Pe Murăș și pe Târnave. Doine și strigături.

I. Medrea : Radiofonia.

H. Teculescu : Petru Rareș.

Z. Török : Trecătoarea Murășului la Toplița.

H. Teculescu : Contribuții la problema unității neamului.

Două scrisori; una dela *I. Al. Brătescu-Voinești*, ceailaltă de *M. Sadoveanu*. Cronica școlară.

*

Colecția de doine și strigături „*Pe Murăș și pe Târnave*“. a apărut și în volum separat. (Sighișoara, Tip. Miron Neagu, 1929, p. 207). Pentru reala ei valoare, stăruim puțin asupra ei în marginile acestei cronici.

În partea întâi volumul cuprinde un studiu asupra poeziei populare, iar în partea a doua, colecția însăși. Poeziile sunt adunate de elevi, pentru că „școala trebuie să facă legătura între generații, să pună în contact sufletul celor dela țară cu cei dela oraș, să uniformizeze ritmul sufletesc al neamului“ (p. 4.) Așa făcuse Andreiu Bârseanu, așa s'a putut da la iveală colecția Iarnic-Bârseanu. Dacă, însă, adunarea e mai lesnicioasă, lipsa unui proiect cu îndrumări pentru colectarea literaturii populare a făcut pe unii folkloriști să adune și versuri ca acestea :

Neică dacă-ți este dor

Sună-mă la telefon...

împotriva căroră, — unele chiar travilități de mahala — cu drept cuvânt se ridică înțelegătorii frumuseții și importanței materialului poetic popular (M. Sadoveanu).

Urmează un istoric al cercetărilor literaturii populare, începând cu Herder (col. Stimmen der Völker in Lieden 1778—79), care se referă la colecția episcopului Th. Percy (1765). Curentul a pornit din Anglia (folk-klore). Frații Grimm i-au pus bazele științifice. Pentru Franța citează pe La Willemarque (1840).

Asupra folkloriștilor dela noi insistă mai mult. Dela primii cronicari, cari n'au decât o vagă cunoaștere a acestei literaturi,

până la ultimii folkloriști, toți sunt înșirați în scurte și precise caracterizări. E, partea aceasta a „Predosloviei“ Dlui Teculescu, o întreagă bibliografie a materiei.

În cece privește creațiunea poeziei populare, primește teoria admisă: nu poporul, ci un individ, mai ales, a creiat această poezie. Așadară, un act individual transformat printr'o „colaborare plurală, simultană, înlăuntrul unei aceleiași mici unități omenești, cu o viață cotidiană (stâna, tabăra) p. 19.

Multe și doveditoare citate în legătură cu circulația motivelor. Ce bine spus: Doina e doar prelungirea unui oftat (p. 27) Spicuim câteva motive mai des întâlnite:

Oftatul cu horile:

Cine-a 'nceput horile
Fie-i raiul cu florile,
Că horile-s stâmpărări
La omul cu supărări.

Blestemul pământului care n'a rodit:

Ardă-te-ar focul pământ
Și te-ar bate Domnul sfânt!
Că imi ești dușman cumplit,
Ce-am sămănat n'a ieșit!

Durerea așteptării zadarnice:

Dac'am văzut că nu mai vii,
Focul eu învăluii,
Pusei dorul căpătâi.
Urâtul mi-l așternui,
Cu dragul m'acoperii.

E, par'că, durerea înăbușită, mărturisită în forma discretă a unui infinit oftat în crucea nopții.

Așteptarea plină de nădejdi:

Când aș ști că mi-ai veni,
Cărărușa ți-aș plivi...

Apoi: binecuvântarea celui ce-a făcut dragostile și blestemul celui ce le strică, blestemul celei părăsite, dorul, simbolizat printr'o floare, dorința celui ce iubește de-a înlătura ori ce pie-deci din drumul său.

O părere contrară celei a Dlui Ovid Densușianu: creațiunile folklorice cu elemente din viața agricolă, nu sunt inferioare celor păstorești. Aici dovezile D-lui Teculescu nu-s tocmai convingătoare. Materialul poetic pe care-l oferă viața păstorească,

a dat naștere, de fapt, celor mai frumoase creațiuni populare. Motivele din viața agricolă, cari au străbătut la noi, — după Dl O. Densușianu — sub influența slavă, luate și cantitativ, și calitativ, nu egalează decât cu rare excepțiuni pe primele. Dealtcum nici autorul nu insistă asupra acestei opinii.

Din studiul asupra circulației motivelor rezultă că cele mai frumoase motive, au și o circulație mai mare, dar și aici se pot cita devieri dela regula generală.

Numele proprii (localități și râuri) sunt „un semn al circulației geografice la depărtări mari“.

Strigăturile circulă mai puțin, având un caracter local. Două motive frecvente: satirizarea lenei și înstrăinării portului.

Baladele sunt în curs de dispariție, înlocuite prin doină. Interesant un cântec al lui Aurel Vlaicu. Deci, poporul a rămas același; simte nevoia de a cânta faptele care-l impresionează puternic.

Fatalismul e nota dominantă a poeziilor noastre populare din punctul de vedere al concepției de viață.

În ultima parte a studiului, se urmărește influența poeziei populare asupra literaturii culte.

Concluzii: Din contactul cu literatura populară, urmează o îndrumare sănătoasă a literaturii noastre culte. Folklorul, contrar părerilor unora, nu va dispărea: „Țăranul va cânta mereu... cât timp vor fremăta pădurile și vor cânta ciocărlile; se vor auzi 'n amurg doine, cât timp dorul va frământa sufletele; chiuiturile vor răsuna la joc în zilele de sărbătoare; plugușorul se va auzi în fiecare seară a anului nou și copiii nu vor uita niciodată s'arunce cununa norocului în prețuia Sinzenelor.“

S'a zis că folklorul e o bogăție a celor săraci. Atâta sărăcie a răbdat neamul românesc... Poate c'ășa se explică bogăția poeziei lui poporane“ (p. 70).

*

A scris, D-I Horia Teculescu, această „Predoslovie“, bazată pe cercetarea a 79 de culegeri de poezii populare nu numai cu competență, ci mai cu seamă cu mult suflet îndrăgostit de frumusețile merou nouă ale creațiunilor literare ale țăranului român¹⁾

I. Colan

¹⁾ Restul volumului îl formează colecția de poezii.

Prostituția și boalele venerice în România este intitulată broșura apărută de curând și datorită doctorului *Aurel Voina*, medic primar la spitalul „Gh. Mârzescu“ din Brașov.

De-alungul celor 167 pagini autorul îmbrățișează într-o formă științifico-socială și un stil elegant mult desbătuta problemă de actualitate a boalelor venerice și prostituției în România.

Dupăce face un scurt istoric al boalelor venerice în țara noastră, arată rolul sifilisului și blenoragiei ca factori de depopulare. Insistă apoi asupra cauzelor de difuziune a acestor boale, subliniind elementul psihologic, educativ, moral, social și economic.

În altă ordine de idei ne informează asupra morbidității venerice procentual pe provincii la noi în țară.

Capitolul prostituției este una din preocupările de căpetenie ale autorului, tratând cu multă competență și arătând lupta ce se dă actualmente între cele două tabere, cea a reglementării prostituției și cea a aboliționismului.

În partea ultimă a broșurii vine cu soluții, indicând mijloacele cele mai eficace pentru curmarea acestui flagel, al boalelor venerice. Educația fizică, sexuală, morală și religioasă a tineretului, certificatul medical prematrimonial, propaganda și educația veneriană a marelui public, profilaxia boalelor venerice, măsurile legislative cu obligativitatea tratamentului, pedepsirea delictului de contaminare și reglementarea prostituției sau aboliționismul, măsurile sanitare cu anchete sanitare, izolarea venericilor contagioși, etc. și măsurile social-economice constituiesc după dânsul arsenalul principalelor arme de luptă contra boalelor venerice.

Azi, când capitalul biologic uman constituie esența vieții neamurilor de pe glob, broșura doctorului Voina, rezultatul unei frumoase experiențe personale la noi în țară și în America, unde și-a făcut studiile de specializare, constituie o lucrare de înaltă valoare medicală și socială și poate servi ca punct de orientare și inspirație pentru medici, higieniști, sociologi, pedagogi, părinți și individul singuratic.

Dr. V. Stinghe.

*

Din șirul anualelor bune, — cece nu ne surprinde, fiind vorba de o *Academie*, este **Anuarul VI (1929—1930) al Aca-**

demiei teologice „Andreiane“ din Sibiu, publicat de Nicolae Colan, rector. Sibiu, 1930, p. 105, 8.

D-l Nicolae Colan publică un studiu de interes general: „Academiile teologice ortodoxe din Ardeal“. Ghedeon Nichitici la 1783 e citat printre primii cari încearcă întemeierea unei asemenea școli, realizată numai sub V. Moga, (episcopul care a avut atâta noroc în păstorirea lui, mai mult noroc decât altceva. (Vezi și Iorga: Ist. rom. din Ardeal și Ungaria, partea referitoare la V. Moga).

La 1882 se înființează seminariile dela Arad și Vârșeș, acesta din urmă mutat mai târziu la Caransebeș, sub episcopul I. Popazu.

Se arată rostul acestor academii.

Articole de specialitate: *Nic. Neaga*, despre Plângerile lui Ieremia și critica mai nouă; *Dr. D. Stăniloai*e: Calea spre lumina dumnezeiască la Sf. Grigore Palama. La sfârșit, după cronica școlară, studentul în teologie, d-l *Ioan Badiu*, publică conferința: Influența creștinismului asupra societății.

I. C.

*

Prof. Dr. Aurel G. Gociman. *Industria și comerțul lemnului din basinul Mureșului superior.* (Tip. Școala de Arte și Meserii „Princ. Carol“, Cluj 1929, pag. 355, octav).

Cuprinsul acestui studiu este împărțit în următoarele importante capitole:

Cap. I. Descrierea generală a basinului: situația geografică, populație, căi de comunicație.

Cap. II. Domeniul forestier: suprafață, fel de proprietate, floră forestieră. Exproprierea pădurilor pentru întocmirea de izlazuri și păduri comunale.

Cap. III. Exploatarea domeniului forestier: Istoric, firme existente azi, modalități de exploatare, mână de lucru, mijloace de transport, legislație silvică.

Cap. IV. Industria lemnului: Monografia fabricilor de cherestea, organizarea muncii, conducerea tehnică și administrativă în fabricile de cherestea, finanțare, material fasonat.

Cap. V. Comerțul lemnului: Transport pe C.F.R. și pe apă, sortimente, contracte de vânzare internă și de export, piețe de desfacere, cooperație forestieră.

Concluzii: Exploatarea să se facă numai pe baza posibilităților anuale, iar Consiliul Tehnic de pe lângă Casa Pădurilor, să impună o exploatare rațională și regenerare efectivă și la timp a pădurilor, tot cu rășinoase, pentru a se conserva domeniul forestier al cărui rol în economia țării este atât de important.

Plasarea în primul rând a mânei de lucru indigenă, conform legii de încurajare a industriei naționale. Desvoltarea și ajutorarea industriei casnice și meseriilor în lemn, organizându-se pe baze cooperative.

Industrializarea cât mai rațională a lemnăriei brute și mărirea coeficientului de industrializare. Uniformizarea nomenclaturei din tarifele vamale și de transport, deasemenea și a uzanțelor și a sortimentelor.

Rolul cooperației forestiere în exploatarea rațională a pădurilor și al Societății Naționale de Credit Industrial în naționalizarea efectivă a întreprinderilor forestiere. Impuținarea delicțelor silvice prin ridicarea nivelului cultural la sate și prin renașterea unui adevărat cult față de pădure.

Autorul cu o pregătire practică îndelungată în industria lemnului, aduce o serioasă contribuție în cunoașterea acestei probleme complicate și atât de importante a vieții noastre economice.

Un material documentar bogat și judicios ordonat, o formă de expunere clară și îngrijită, lucrarea d-lui Dr. Aurel Gociman poate fi consultată cu real folos nu numai de către specialiști, ci și de către toți aceia cari se interesează de problemele economice generale ale țării.

B. M.

Cronică.

Leca Morariu: „*Pe marginea cărților*“ (II). Extras din „*Codrul Cosminului*“ VI. 1929. Cernăuți 1929. Preful 30 Lei. Broșura (26 pagini) conține trei articole: 1. *Olteneasca lui N. Ploșor* (*Ceaūr, Povești*, Craiova 1928), 2. *Istro-româna lui Weigand* și 3. *Jeioanta lui Glavina*.

În primul, ni se subliniază cuprinsul cărțurăresc-literar al Poveștilor d-lui N. Ploșor, care interesează nu prin fondul, ci prin forma lor, păstrând atâtea elemente ale graiului specific oltenesc (și muntenesc). „Pentru mobilizarea filologiei“, se înregistrează prețioase contribuții de particularități ale idiomului specific oltenesc aflate în acest volum, de: elemente lexicale, aspecte fonologice, morfologice, derivate ș. a., ca și câteva coincidențe cu dialectul istro-român.

Articolul al doilea cuprinde câteva rectificări și precizări în istro-româna lui G. Weigand, deci în textele din „*Romania*“ An. XXI. 1892 și din *Erster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache... zu Leipzig 1894*.

Iar în al treilea articol, se demonstrează că preținsele „*texte jeïănene*“ ale lui *Andrei Glavina*, publicate de d. S. Pușcariu în „*Studii istro-române*“ III. 1929, sunt „un hibrid amestec de idiom uciăresc + jeioant + limbă daco-română“.

B.

*

REVISTE.

Făt-Frumos (Suceava) nr. 3 (Mai-Iunie) 1930, e închinat — ca un omagiu de recunoștință — „*îndrumătorului literar al Bucovinei între anii 1893—1894*“, cum numește d. Victor Morariu în articolul din fruntea acestui număr, pe

d-l *G. Bogdan-Duică*, directorul *Gazetei Bucovinei* din acești ani.¹⁾

Indemnul la acest omagiu l-au dat conferințele pe care le-a ținut d-l G. B. D. în Bucovina, în Maiu a. c. Și anume: *la Cernăuți*, în aula Universității, despre *I. Barac* (două conf.), *C. Conachi* (două conf.) și *V. Alecsandri în Bucovina la 1848* (o conf.); iar în sala teatrului național, la „*Festivalul Eminescu*“, despre *Veronica Micle* (*Muza lui Eminescu*). La *Hotin*, despre „*Ideia de unitate națională*“. La *Suceava*, despre „*Poezia Veroniceii Micle*“.

Articolul al doilea e un rezumat al conf. despre C. Conachi, în care se urmărește ideea grației, a *nurului*, în poezie și teorie, arătându-se, cu convingătoare citate, că „între idealul grației lui Conachi și idealul grației franceze se găsesc note caracteristice speciale“.

Alte contribuții la acest număr al revistei sucevene: o caracterizare a sărbătoritului conferențiar, de d-l Leca Morariu, note biografice, trei scrisori adresate d-lui G. B. D. (de C. Morariu, Gr. Halip, Barbu Șt. Delavrancea) și sfârșitul studiului despre Toader Băde-liță (vornic de Suceava) de A. Gorovei.

Nr. 4, pe Iulie-August, începe cu un articol al d-lui director al revistei, în care simți vibrând cald toată durerea de frate în fața celor 1475 de morminte proaspete ale Italiei indoliolate, de unde, cum o și arată, „în pofida tuturor vrăjmășiilor politice, ne vin mereu adevărate mângăieri părintești“.

¹⁾ Pe lângă înșirarea celor scrise în *Gazeta* de directorul ei, ni se dau în acest articol din partea autorului și alte informații ca, de-o pildă, cea despre profesorul Ion Bumbac care „neglijă învățământul limbii române în mod scandalos“, neînvățându-se alta la el decât „două poezii pe an, din care una se recita, oră de oră, un semestru întreg, iar a doua la fel în semestrul al doilea“ (p. 82).

În „Porcăria iugoslavă“ se citează pasagiul din articolul d-lui P. Nemoianu (publicat în „Țara Noastră“ nr. 15 a. c. sub titlul „Prietenia iugoslaviei“), care ne desvălesc, fără menajamente, *adevăratele* sentimente ale scumpilor noștri *aliași*.

Generalul activ N. Țolovici o spune oarzăn în ziarul „Politika“ că „gândul nostru va fi îndreptat spre acele ținuturi (Banatul severin) până când istoria nu va repara nedreptatea“.

„Recruții sârbi învață că dușmanii Sârbilor sunt: Românii, Ungurii, Nemții“

Iar într'o carte de geografie sârbească, apărută în 1927 în ediția a opta, care se propune în toate școlile secundare din Iugoslavia, suntem caracterizați în felul următor:

„Poporul românesc are însușiri foarte urite, pe cari le remarcă toți cei ce-l cunosc; el este leneș și inactiv. Cauza acestei stări de lucruri este, probabil, situația de sclav a țăranului, în urma căreia el nu simte nici un dor de muncă... Vecinii îi consideră pe Români ca foarte ușuratici și nedemni de încredere. De aci derivă și proverbul sârbesc: Nici dovleacul mințe, nici Românul prieten.

Și noi? Noi ne îmbătăm cu apa rece că *aliașii* nu ne pot fi decât *prieteni*.

Judecăm pe toată lumea după sufletul nostru. De aceea și îndrăsnesc să se poarte cum se poartă față de acest neam răbduriu, și vecinii și colocatarii.

Atmosfera din Iugoslavia — în ce ne privește — zugrăvită de d-l P. Nemoianu, e verificată și de scrisoarea țăranului din Mesici, o comună de 600 suflete, la 10 km. spre răsărit de Vârșeț „tot Români, afară de un venetic slovac carele și el tot românește vorbește“ (p. 126).

„Școlile ne sunt *toate* de stat — scrie țăranul din Mesici — având învățători care nu știu nici *bună ziua* să vorbească românește. Dări grele sunt a-

runcate pe spatele bietului Bănățean“.. „Mă bucur că ne veți vizita... și la toți le veți cunoaște durerile *cari nu se pot așterne pe hârtie*“.

Să te mai miri atunci de următoarele rânduri dela pg. 127:

Cătră Ministerul instrucției publice — dar, mai ales, cătră orice român!

Având în vedere vitregia și ura sârbească față de frații noștri de sub jugul jugo-slav, având în vedere bătaia de joc pe care școala statului jugo-slav o face față de *Neamul Românesc*, având în vedere că în întreaga Iugo-slavie nu se învață nici o singură secundă de limbă românească, — *cerem imediata desființare a claselor resp. școlilor sârbești* din Banatul României-Mari.

Toporăuți 25 August 1930.

Pentru Soborul răzășilor moldoveni de peste Prut.

Avrămuț Boldur, președinte.

De mirare e numai că această cerere vine de unde vine și nu de unde de mult trebuia să vină *ordinul* pe care-l așteaptă fiecare Român în sufletul căruia mai există o schinteie de demnitate națională, *ordinul* pentru emiterea căruia ne unim și noi glasul cu al răzășilor moldoveni de peste Prut.

Să se fi îngroșat într'atâta pielea obrazului românesc încât să nu mai simtă nici palmile cele mai răsunătoare? Maxima aruncării cu pâne (era să zic: cu banchete copioase) în cei ce trăznesc la mir cu bolovani nu se poate practica în lupta pentru existență cu neamuri care n'au nimic sfânt.

Tot în acest nr. de revistă își continuă d. Leca Morariu „Drumuriie ci-rebire“, instructivele pagini din carnetul istro-român al d-sale.

*

Junimea Literară an. 1930, nr. 5-8. Remarcăm din cuprinsul acestui nr.: „Zece ani dela moartea lui Gheor-

ghe Tofan“, (de Ion I. Nistor), Poliglotia lui B. P. Hașdeu“ (de Liviu Marian) „Contribuțiuni la istoria literară. Lucruri *noui* despre Ion Creangă, M. Kogălniceanu și T. Maiorescu“ (de Lucian Predescu) „O cronică parohială evanghelică din 1806 despre noi“ (de I. Zugrav).

*

Convorbiri Literare pe Iulie-August 1930, cu articole de T. Maiorescu: România și politica de neutralitate în conflictul european din 1914-1917, N. Costin: Țăranul dela Dunăre (Ceașornicul Domnilor, trad. după Guevara), Dr. S. Irimescu: Medicul ca factor social, O satiră pașoptistă: „Mihai“ publicată de Em. C. Grigoraș, I. Slavici: Scrisori adresate lui T. Maiorescu etc.

N-rul de Sept. e închinat lui V. Alecsandri.

Vatra Românească an. I. nr. 1. rev. lunară. Apare la T. Măgurele, sub conducerea unui comitet, în frunte cu protopopul Ic. Ioan I. Popescu. Abon. pe an Lei 80., pt. instituții Lei 200.—

Vrea să fie o rev. pt. popor, ținind în primul rând „*la formarea unei curente conștiințe naționale, trezind în sufletul tuturor respectul pt. credință și tot trecutul românesc și îndrumând cu toată puterea, nemăsuratele forțe ale poporului pe drumul muncii, al cinstei și al economiei*“.

Dacă vor înțelege necesitatea unei astfel de reviste și cei cărora se adresează *redacția*, poate ieși lucru bun și într'adevăr folositor. Dacă nu, o nouă rețezare de aripi pentru inițiatorii dornici de mai bine. Și ar fi păcat.

B.

**SPRIJINITORII
REVISTEI „ȚARA BĂRSEI“**

Anul II.

1. „Astra“ Brașov . . . . . subvenție
2. D. Peligrad, Străjești (Romanai) „ 240.—
3. Fabrica de celuloză Zărnești,
prin D-l Ing. Ioan Ionică . . „ 5000.—
4. Ing. Ioan Ionică . . . . . „ 280.—
5. Dr. Emil Colbasi, medic, . . „ 240.—
6. I. Roșculeț, ing. . . . . „ 40.—

BIBLIOGRAFIE

Reviste primite la redacție:

Cele trei Crișuri. An. XI (1930), Nr. 7-8.

Viața Săceleană. An. I (1930), Nr. 8.

Gazeta Școlii. An. XII (1930), Nr. 7-8.

Buletinul Cărții Românești. An. II, Nr. 9.

Buletinul eugenic și biopolitic. An. IV, Nr. 5-6-7.

Femea de mâine. An. I, Nr. 5.

Societatea de Mâine. An. VII, Nr. 17-18.

Monitorul Municipiului Brașov. An. I, Nr. 15.

*

Boabe de grâu. An. I, Nr. 7.

Revista de sub conducerea d-lui *Emanoil Bucuța* își trăiește viața, par'că, în afară de Direcția Educației Poporului, atât de timpuriu scoasă din sufletul celor ce așteptau ceva dela ea. Că a murit, ne pare așa de rău, nu pentru că a

făcut ceva, ci pentru că ar fi putut dovedi că e necesară. Dar mult mai rău ne-ar părea să dispară magazinul cultural al d-lui Bucuța, ajuns la al șaptelea număr, fiind singura revistă românească de această natură.

*

Cărți primite la redacție.

Olimpiu Boitoș: Paul Bataillard et la Revolution Roumaine de 1848. Contribution a l'histoire des relations franco-roumaine. Paris, 1930, p. 158.

*

„Astra“ Brașov: Raport general pe 1929-1930. Brașov, Edit. „Astra“ Brașov, 1930, p. 52.

*

Poșta Redacției.

D-lui *N. V.* în *B.*: S'ar putea publica poezia Nr. 2, dar numai îndreptându-i-se ritmul, pe alocuri prea prozaic.

* * *

Sunt în restanță cu costul abonamentului:

1. Ateneul popular „Astra“ Brașovul-Vechiu.
2. Banca „Albina“ Mediaș.
3. Banciu Vladimir, inginer, București.
4. Bărbier Vasile, preot, Cotroceni.
5. Crăciun Ioan, preot, Brașov.
6. Dobrescu Alexandru Dr., medic, Brașov.
7. Iosif Ioan, directorul băncii „Cetatea“.
8. Școala comercială superioară de fete, Brașov.

(Va urma.)

LISTA ABONAȚILOR.

A) Și-au mai achitat abonamentul până la 1 Maiu 1930.

1. Berariu I. Dr. med., Brașov.
2. Gârbacea Iosif, prof. univ. Cluj.
3. Jiga Mateiu, dir. de bancă, Făgăraș
4. Pavel Petru, croitor, Brașov.
5. Sămărghișan Aurel, Brașov.
6. Stînghe Nicolae Dr., Brașov.
7. Tiberiu Ioan, Brașov.

B) Până la 1 Maiu 1931.

1. Antonescu Matei, prof. Brașov.
2. „Astra“, Săcele.
3. Baiu-Crăciun Nicolae, fost pretor, Covasna.
4. Banca „Parsimonia“, Bran.
5. Bellea Viorica, prof. Brașov.
6. Cinema „Astra“ Brașov.
7. Colbasi Emil Dr. med. Cluj.
8. Comănescu C., proprietar Alba-Iulia.
9. Coșereanu I. ing., Brașov.
10. Direcțiunea școlii primare, Moeciul de Jos.
11. Gancevici I. Dr. medic, Brașov.
12. Grigore Dan Lt. Brașov.
13. Hociotă Ilie, lt.-col. protopop militar, Brașov.
14. Lemeny Ioan Al. Bran Dr., Brașov.
15. Moșoiu Ioan, dir. lic. Brașov.
16. Onițiu Florin, ing., Reșița.
17. Petrovici I., deputat, Gavojdia.
18. Popovici Ștefan Dr. Brașov.
19. Pop. G. ing., Brașov.
20. Prișcu Răzvan, căpitan, Tg. Jiu.
21. Săbădeanu Romulus, Brașov.
22. Simionescu Adina, Brașov.
23. Stoian Aurel Dr. medic, Bran.
24. Vasile Lazăr, ing., Brașov.
25. Vătășianu Ovid, ing. Brașov.

C) Până la 1 Ian. 1931.

1. Bănuț A. P. București.
2. Brediceanu Tiberiu Dr., dir de bancă, Brașov.
3. Cartea Românească, Brașov.
4. Georgescu-Tistu N. București.
5. P. S. S. Ivan Nicolae, Episcop al Clujului.
6. Minea I. Dr. prof, Cluj.
7. Munteanu Petre, avocat, Brașov.
8. Oancea Constantin Dr. medic, Brașov.
9. Roșculeț I. ing., Odorheiu.
10. Secărianu Ion, cons. de presă, Praga.
11. Stînghe Teodor, Brașov.
12. Todoran E. dir. șc. norm., Sibiu.

D) Până la 1 Ian. 1932.

1. Dr. Oct. Tătulea, avocat, Brașov.

ȚARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

SUB CONDUCEREA PROFESORULUI A. BANCIU

REDAȚIA }
și } **B-dul Regele Ferdinand No. 14, Braşov**
ADMINISTRAȚIA }

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI 260

NUMĂRUL LEI 50

Pentru străinătate acelaș preț, plus taxele de expediție (Lei 140)

INFORMAȚIUNI

Pentru autori

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătinindu-se tipograful numai costul hârtiei și trasului.

O coală 16p. formatul și hârtia revistei.

50 ex. Lei 320, 100 ex. Lei 550, 200 ex. Lei 870

8 pag.

50 ex. Lei 230, 100 ex. Lei 320, 200 ex. Lei 550

Pentru cetitori și abonați

Cei cari au primit No. 1, 2, 3, 4, 5 și 6 și le-au reținut, sunt rugați să ne achite abonamentul.

* * *

In loc să apărem lunar în 3 coale de tipar, vom apărea la câte două luni în 6 coale. Am făcut-o aceasta pentru a putea publica și articole mai lungi, cari, fărâmițate în 2—3 numere de revistă, pierd adeseori atât de mult. Cetitorii nu vor fi scurtați deci cu nimic.

Lucrările și revistele primite la redacție vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste.

Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

TABLA DE MATERII

A ANILOR I. și II.

Studii, articole, documente.

	Anul	Pagina
<i>Banciu Ax.</i> : Închinare făuritorilor Unirii	I.	5
„ „ ~~Dr. Aurel Mureșianu~~	I.	165
„ „ Scrisori vechi (V. Babeșiu)	I.	88, 173
„ „ „ „ (Hodoșiu, Rațiu Iacob Bologa)	II.	43
„ „ Al. Mocsonyi	I.	339
„ „ Răsfoind ziarele și revistele noastre	I.	387
„ „ „ „ „ „	II.	86, 274, 367, 470, 559
„ „ Suflete uitate: Dr. Grigorie Pantazi	II.	35
„ „ „ „ Boghicii	II.	293, 385, 483
<i>Bardoși Caius</i> : Diplomația în trecut și în prezent	II.	312, 393, 495
<i>Bogdan-Duică Gh.</i> : Tipograful Popa Petre	I.	76
„ „ „ Din istoria teatrului român în Brașov	I.	113
„ „ „ 1848/49 în Țara Bârsei	I.	195
„ „ „ Un actor brașovean: !. D. Ionescu	I.	308
„ „ „ O gramatică patriotică	I.	337
„ „ „ Relativ la G. Munteanu	II.	16
<i>Bologa V. L. Dr.</i> : Musicescu, Dima și muzica populară	I.	53
„ „ Un îndrumător: Aurel Ciortea	II.	30
<i>Colan Ion</i> : O istorie a Țării Românești în versuri din 1792	II.	266
„ „ Șt. O. Iosif	II.	353
<i>Gherghel Ion</i> : Poeții germani în oglinda tălmăcirilor românești	II.	533
<i>Lacea Const. Dr.</i> : Contribuție la istoria „Junilor“ brașoveni	I.	32
„ „ Țară, Țara Bârsii și Ardeal	I.	142
„ „ Un Sas din Brașov care scria cu chirilice	I.	202
<i>Lupaș Ion Dr.</i> : Ioan Bogdan (1862—1919)	II.	195
<i>Maior Augustin</i> : Activitatea didactică și științifică a prof. A. Ciortea	II.	27
<i>Mureșianu A. A.</i> : Episcopul Nestor Ioanovici	I.	24
„ „ Prefectura română a Țării Bârsii din 1848 și 1849	I.	123, 206
„ „ Știri nouă despre refugiații munteni la Brașov în sec. 18 și în răsămirața dela 1821	II.	3
„ „ Un capitol necunoscut din istoria Românilor ardeleni: Românii apărători ai Brașovului în războiul cu Curuții (1704-1709)	II.	111
„ „ Un împiedecător al avântului național al Românilor brașoveni de acum 200 de ani: * popa Teodor Baran	II.	204
<i>Mușlea C.</i> : O plângere a preoților din protopopiatul Brașovului	II.	50
„ „ Radu Tempea: O sentință umilitoare pentru Românii „rebelanți“ din Rotbav	II.	157

	Anul	Pagina
<i>Muşlea C.</i> : O anchetă în Şcheii Braşovului în 1761 . . .	II.	434
<i>Muşlea Ion</i> : Pictura pe sticlă la Români din Şcheii Braşovului	I.	36
„ „ Insemnările doctorului Chenot despre Români şi Saşii din Braşov (1753)	I.	323
<i>Orghidan N.</i> : Observaţiuni morfologice în regiunea Braşovului	I. II.	60, 147, 226 135, 220
<i>Pop Emil Dr.</i> : Cei dintâi culegători ai numelor româneşti de plante	II.	164, 234
<i>Popea N. Dr.</i> : Meseriaşii din judeţul Braşov	II.	145
<i>Prişcu Ioan</i> : O scrisoare fără dată	I.	221
„ „ Scrisori domneşti	I.	316
„ „ Din două manuscrise	II.	131
„ „ Versuri inedite de Anton Pann	II.	218
<i>Puşcariu Sextil</i> : Ce e românesc în literatura noastră?	I.	15, 99
<i>Sotiriu M.</i> : Asupra aspectului cantitativ al civilizaţiei moderne	II.	99
<i>Ştefanovici I. Ol. Dr.</i> : Streinii şi sunetele limbii noastre	I.	367
<i>Tartler Thomas</i> : Cronica comunei Prejmer (trad. de pr. I. Ludu)	II.	444
<i>Teculescu Horia</i> : Petru Rareş	II.	328
<i>Ţeposu E. Dr.</i> : Climatoterapia	I.	255
<i>Zare Gabriel</i> : Eroi din romane moderne	II.	247

Literatură.

Poezii.

<i>Arany-Banciu</i> : Gurilor mari	II.	66
<i>Bourgeois-Popovici Lucia</i> : Poezii pop.	II.	466
<i>Munteanu Const.</i> : Neguri	II.	555
<i>Olariu D.</i> : Calatis	I.	376
„ Balada Plopului	II.	55
„ Muezinul	II.	56
„ Troiţa din răscruce	II.	175
„ Serenadă	II.	177
„ Lotrii	II.	245
„ Solul lui Bogdan cel Chior	II.	246
„ Ruini	II.	352
„ Acord simfonic, Taină	II.	451
„ Prolog	II.	553
<i>Petöfi-Banciu</i> : Grâncle sunt coapte	I.	249
„ „ Către imitatori	I.	269
„ „ Către Soare	II.	178
„ „ Tisa	II.	255
<i>Pitiş Ecaterina</i> : Crinul	I.	22
„ „ Noapte de Maiu	I.	23
„ „ Indrumare	I.	111
„ „ Pastel	I.	112
„ „ O frunză, Dor pustiu	I.	375

	Anul	Pagina
<i>Pitiș Ecaterina</i> : Flutur de noapte, Mie-dor	II.	54
„ „ Traducere din Hafis	II.	66
„ „ Sonet	II.	551
„ „ Pustiu, Văpaie de lună	II.	552

Proză.

<i>Tamba S.</i> : Din stânga și din dreapta	II.	57, 179, 259 365, 452, 556
„ „ Babu Mitiu	II.	59
<i>Tulbure Gh.</i> : Costache Florescu	I.	377
<i>Vonica N.</i> : Fratele de dincolo de glie	II.	469
„ „ Priviri umede	II.	558

Diverse.

<i>Banciu Ax.</i> : † P. Dima	I.	291
„ Amintiri despre P. Dima	I.	293
„ In fine acasă (St. O. Iosif)	I.	299
„ Observații juste pe marginea solemnității	I.	301
„ Rând pe rând revin cu toții (A. Bârseanu)	I.	391
„ † Lt. invalid Ioan Meșotă	II.	67
„ Fapte	II.	184
„ Pro memoria (P. Roșca)	II.	257
„ Insemnări răslețe	II.	42, 278, 350, 449

<i>Bardoși Caius</i> : Culisele Genevei	I.	79
<i>Bogdan-Duică G.</i> : Notițe	I.	338
„ „	II.	40
<i>Colan Ion</i> : Șezătoarea Soc. Scriitorilor Români	I.	96
„ „ O bibliotecă publică la Brașov	II.	95
„ „ Replici parlamentare	II.	456
„ „ După cincizeci de ani. Librăria Ciurcu din Brașov	II.	547
<i>Giurgiu Octavian</i> : Titu Maiorescu și gimn. român din Brașov	I.	250
<i>Hulea E.</i> : Legăturile Brașovului cu Țara Românească (Rezumatul unei conf.)	I.	332
<i>Micu Gh. Dr.</i> : Propaganda pentru revizuirea tratatului dela Trianon	I.	169
<i>Moșoiu Ioan</i> : Țara Bârsei. Considerațiuni istorice (Rezumatul unei conf.)	I.	184
<i>Orghidan N.</i> : Brașovul. Așezarea geografică (Rezumatul unei conf.)	I.	181
<i>P. E.</i> : Expoziția Doamnei Maria Drăgan Cabadaiev	II.	95
<i>Redacția Ț. B.</i> : Brazda noastră	I.	3
„ „ † Regentul Buzdugan	I.	307
„ „ * Craiu nou	II.	291

Cronică și dări de seamă.

<i>Anca Sabin</i> : Elementul esențial în artă (S. T.)	II.	281
<i>Anghelescu I. N. Dr.</i> : Rudolf Orghidan (Ax. B.)	II.	475

	Anul	Pagina
<i>Anghelescu I. N. Dr.</i> : Nic. Voicu Woikowitz (Ax. B.) . . .	II.	476
<i>Buletinul</i> Astrei Treiscaune anul I. No. 1 (I. C.) . . .	II.	92
<i>Colan Nicolae</i> : Anuarul VI. al Acad. teol. Sibiu (I. C.) . . .	II.	569
<i>Ghibu Onisifor</i> : Universitatea Daciei superioare (I. Colan)	II.	182
<i>Gociman G. A. Dr.</i> : Industria și comerțul lemnului din ba- sinul Mureșului superior (B. M.) . . .	II.	569
<i>Lukács G.</i> : La Hongrie et la civilisation (Pop. A. N.) . . .	II.	370
<i>Mehedinți S.</i> : Anale politice (e. h.)	II.	91
<i>Morariu-Leca</i> : Pe marginea cărților (B.)	II.	571
<i>Moroianu G.</i> : Luptele de emancipare ale Românilor din Ardeal, în lumină europeană (T.)	I.	392
<i>Moșoiu I.</i> : Branul și cetatea Branului (I. Colan)	II.	379
<i>Muzeul</i> național secuiesc din Sf. Gheorghe (N. O.)	II.	281
<i>Panaitescu Emil</i> : Proistoria Daciei. Opera lui V. Pârvan (e.h.)	II.	89
<i>Popescu-Bogdan Maria</i> : Anuarul șc. norm. „Domnița Flo- rica“ 1926—29 (S. T.)	II.	280
<i>Pușcariu Sextil</i> : Ist. lit. române. Epoca veche Ed. II. (Ax. B.)	II.	378
<i>Sânjoanu Fabin</i> : Pro homine. Omul terțiar și omul pa- leolitic (e. h.)	II.	90
<i>Ștefanovici I. Ol. Dr.</i> : Noi și fonii englezi (S. T.)	I.	393
„ „ Limba engleză în lumina lingvisticeii moderne (S. T.)	II.	93
<i>Sulică N.</i> : Clasicismul greco-roman și lit. noastră (In spec- cial Eminescu) (Ax. B.)	II.	474
<i>Teculescu H.</i> : Anuarul lic. „Principele Nicolae“ Sighișoara. Pe Mureș și pe Târnave. (I. Colan)	II.	564
<i>Voina Aurel Dr.</i> : Prostițuția și boalele venerice în România (Dr. V. St.)	II.	568

Revista revistelor.

<i>Mercure de France</i> , Oct. 1929 (e. h.)	I.	395
<i>Arhiva</i> (e. h.)	I.	396
<i>La Nouvelle Revue Française</i> (e. h.)	I.	397
<i>Arhiva. Dacoromania, Moldova Literară, Doina Basarabiei</i> (I. C.)	I.	190
<i>Presse Medicale</i> (Dr. V. St.)	I.	191
<i>Arhivele</i> Olteniei, <i>Analele Brăilei</i> , <i>Arhiva</i> (I. C.)	II.	190
<i>Darul Vremii</i> (B.)	II.	283
<i>România Literară</i> (C.)	II.	286
<i>Boabe de grâu, Femeea de Mâine</i> (S. T.)	II.	381
<i>Viața Săceleană</i> (S. T.)	II.	382
<i>Tribuna</i> cooperației ardeleni (S. T.)	II.	384
<i>Făt-Frumos, Vatra Românească</i> (B.)	II.	571, 573
<i>Junimea Literară</i> (I. C.)	II.	478
<i>Boabe de grâu</i> (C.)	II.	574
<i>Bibliografie</i> (I. C. și S. T.)	I. 303, 389, II. 94, 191, 284, 382, 478, 574	
<i>Informațiuni</i> dela Astra Brașov	I. 97, 192, 400, II. 96, 286	

ȚARA BÂRSEI

- Axente Banciu:** Suflete uitate (Boghicii)
Caius Bardoși: Diplomația în trecut și în prezent
Ion Gherghel: Poeții germani în oglinda tălmăcirilor românești
Ion Colan: După 50 de ani. Librăria Ciurcu din Braşov

PARTEA LITERARĂ

- Ecaterina Pitiș:** Sonet
Pustiu
Văpaie de lună
Dumitru Olariu: Prolog
Const. Munteanu: Neguri
S. Tamba: Din stânga și din dreapta
Nic. Vonica: Priviri umede
Axente Banciu: Răsfoind ziarele și revistele noastre

Cronica

de I. Colan, Dr. V. Stinghe, B. Măzgăreanu

Biblografie

de B. și C.

TRAIUL ÎȚI ESTE CU MULT
MAI SCUMP DACĂ NU ȘTI CĂ

Magazinul special de mode
PENTRU DOMNI ȘI DOAMNE

D. BERBECARU

din STRADA PRINCIPELE CAROL 9

a ieftinit simțitor toate prețurile mărfurilor solide
și fine ce au creiat reputația de
totdeauna a acestui magazin.

Stofe de lână, țesături de mătase, stofe de spălat,
pânzărie și tricotate.

FONDAT 1911

TELEFON 161

F. & E. Reiser *FONDAT 1880*
Mare magazin de umbrele
și articole de voiaj.

BRAȘOV, Str. Principele Carol 31

Cereți săpunul de spălat și toilete

al Fabriciei

G. EITEL

BRAȘOV, Str. Principele Carol 18